

FACTORS PSICOSOCIALS IMPLICATS EN LA CONSTRUCCIÓ DE LA IDENTITAT NACIONAL: UN ESTUDI EMPÍRIC EN EL CONTEXT DEL PRINCIPAT D'ANDORRA

Alexandra Monné i Bellmunt

Per citar o enllaçar aquest document:

Para citar o enlazar este documento:

Use this url to cite or link to this publication:

<http://hdl.handle.net/10803/380744>

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

Universitat de Girona

TESI DOCTORAL

**FACTORS PSICOSOCIALS IMPLICATS EN LA
CONSTRUCCIÓ DE LA IDENTITAT NACIONAL:
UN ESTUDI EMPÍRIC EN EL CONTEXT DEL PRINCIPAT
D'ANDORRA**

Alexandra Monné i Bellmunt

2015

Universitat de Girona

TESI DOCTORAL

**FACTORS PSICOSOCIALS IMPLICATS EN LA
CONSTRUCCIÓ DE LA IDENTITAT NACIONAL:**

Un estudi empíric en el context del Principat d'Andorra

Alexandra Monné i Bellmunt

Doctora per la Universitat de Girona

2015

Programa de doctorat en Ciències Socials, de
l'Educació i de la Salut

Dirigida per Ignasi Vila i Mendiburu

i Moisès Esteban i Guitart

Per al bon govern de la cultura

Per al millor ministeri de l'ensenyament i aprenentatge

Per a la correcta facultat d'educació

Per a una exemplar universitat inclusiva de totes les identitats nacionals

Per a una modèlica corporació rectora representativa de la totalitat del conjunt
de persones a favor dels interessos públics i de projectes comuns

Per a una aportació constructiva de processos psicopedagògics i didàctics
adaptats al context socioeducatiu

Per a una contribució més a la ciència i a la recerca

Per la meva filla Charlotte

ÍNDEX GENERAL

AGRAÏMENTS.....	10
PRESENTACIÓ DE LA DOCTORANDA.....	11
Resum.....	16
Resumen.....	17
Abstract.....	19
PRESENTACIÓ DE LA TEMÀTICA DE RECERCA, ESTRUCTURA I OBJECTIU GENERAL DEL TREBALL.....	21
PRIMERA PART	26
1. MARC TEÒRIC AL VOLTANT DE LA IDENTITAT I REVISIÓ DE LA LITERATURA.....	27
1.1. LA IDENTITAT NACIONAL COM A OBJECTE D'ESTUDI.....	27
1.1.1. Què s'entén per identitat nacional?	27
1.1.2. Per què és rellevant avui dia el tema de la identitat nacional?	29
1.2. TEORIES AL VOLTANT DE LA CONSTRUCCIÓ PSICOSOCIAL DE LA IDENTITAT NACIONAL.....	31
1.2.1 La Teoria de la Identitat Social.....	32
1.2.2. La Teoria de les Representacions Socials.....	36
1.2.3. La Teoria de la Vitalitat Etnolingüística.....	39
1.3. FACTORS PSICOSOCIALS IMPLICATS EN LA CONSTRUCCIÓ DE LA IDENTITAT NACIONAL. REVISIÓ DE LA LITERATURA.....	41
1.3.1. Existència de coneixements sobre el grup nacional.....	42
1.3.2. Creences i actituds favorables al grup i desfavorables als altres grups nacionals	46
1.3.3. La llengua i el context lingüístic.....	50
1.3.4. El sistema educatiu i la identitat nacional.....	54
SEGONA PART	58
2. OBJECTIUS I HIPÒTESIS DE RECERCA	59
3. METODOLOGIA	60

3.1. CONTEXT SOCIAL DE LA RECERCA. ORGANITZACIÓ SOCIODEMOGRÀFICA, LINGÜÍSTICA I EDUCATIVA DEL PRINCIPAT D'ANDORRA	61
3.2 PARTICIPANTS.....	70
3.3. INSTRUMENTS.....	75
3.4. PROCEDIMENT I ANÀLISI DELS RESULTATS	79
4. RESULTATS.....	84
4.1. CONEIXEMENTS I IDENTIFICACIÓ NACIONAL.....	85
4.2 JUDICIS I PREFERÈNCIES EN RELACIÓ ALS GRUPS NACIONALS	89
4.3 CONDICIÓ LINGÜÍSTICA FAMILIAR I IDENTIFICACIÓ NACIONAL..	92
4.4 RELACIONS ENTRE SISTEMA EDUCATIU I IDENTIFICACIÓ NACIONAL	98
4.5 FACTORS PERCEBUTS ASSOCIATS A LA IDENTITAT NACIONAL ANDORRANA.....	100
5. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS	101
5.1. DISCUSSIÓ.....	102
5.2. LIMITACIONS DE L'ESTUDI I POSSIBLES LÍNIES D'INVESTIGACIÓ	114
5.3. CONCLUSIONS GENERALS I REFLEXIÓ PERSONAL.....	116
6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	123
7. ANNEX.....	132
7.1. ANNEX MODEL D'ENQUESTA.....	132
7.2. ANNEX ENTREVISTA A L'EXCAP DE GOVERN ALBERT PINTAT	139
7.3. ANNEX ENTREVISTA A L'EXCAP DE GOVERN OSCAR RIBAS REIG	156

ÍNDIX DE TAULES

Taula 1. Població per nacionalitats al Principat d'Andorra l'any 2014	62
Taula 2. Repartició d'estudiants per sistema educatiu d'Andorra.....	68
Taula 3. Repartició d'alumnes en el sistema educatiu espanyol d'Andorra el curs 2013/14.....	68
Taula 4. Estudiants escolars d'Andorra per sistema d'ensenyament i nacionalitat el curs 2013-14.....	69
Taula 5. País de naixement de la mostra	72
Taula 6. Nacionalitat de la mostra	73
Taula 7. Condició lingüística familiar de la mostra	74
Taula 8. Estudis obligatoris de la mostra.....	75
Taula 9. Fiabilitat de l'enquesta.....	78
Taula 10. Resultats dels creuaments globals de la tasca sentiment de pertinença andorrà/ana amb coneixements nacionals	85
Taula 11. Resultats sobre la tasca del coneixement general i el sentiment de pertinença andorrà/ana	87
Taula 12. Resultats sobre la tasca del coneixement geogràfic i el sentiment de pertinença andorrà/ana	87
Taula 13. Resultats globals sobre la tasca del coneixement històric i el sentiment de pertinença andorrà/ana.....	88
Taula 14. Resultats generals sobre la tasca del coneixement institucional i polític i el sentiment de pertinença andorrà/ana.....	88
Taula 15. Resultats generals sobre la tasca del coneixement social i cultural i el sentiment de pertinença andorrà/ana.....	89
Taula 16. Resultats de la tasca d'estereotips positius i negatius envers els andorrans segons auto categorització andorrà/ana	90
Taula 17. Resultat de la tasca de preferència pel grup nacional andorrà.....	91
Taula 18. Resultats per la tasca de preferència pel grup nacional francès	92
Taula 19. Resultats de la tasca de preferència pel grup nacional portuguès ...	92
Taula 20. Respostes a la tasca d'auto categorització andorrà/ana i condició lingüística familiar.....	93

Taula 21. Resultats de la correspondència entre la tasca de condició lingüística familiar i auto categorització en primera opció	93
Taula 22. Resultats de la tasca de condició lingüística familiar català i auto categorització	95
Taula 23. Resultats de la tasca de condició lingüística familiar castellà i auto categorització	96
Taula 24. Resultats de la tasca de condició lingüística familiar Francès i auto categorització	97
Taula 25. Resultats de la tasca de condició lingüística familiar portuguès i auto categorització	97
Taula 26. Resultats de correspondències entre la tasca d'auto categorització i modalitat escolar	99
Taula 27. Resultats de la tasca d'auto categorització andorrà/ana segons modalitat escolar	99
Taula 28. Resultats de la tasca d'orgull de pertànyer al grup nacional andorrà i modalitat escolar	100
Taula 29. Freqüències de les respostes obtingudes en la tasca de caracterització	101

ÍNDIX DE FIGURES

Figura 1. Mapa d'Andorra.....	61
Figura 2. Parròquia de procedència de la mostra.....	72
Figura 3. Simètrica de normalització entre condició lingüística familiar i auto categorització.	94

AGRAÏMENTS

Voldria expressar el meu agraïment al doctor Ignasi Vila i Mendiburu i al doctor Moisès Esteban Guitart, directors del meu treball de recerca per la seva col·laboració, atenció, orientació, dedicació, esforç, convenciment, suport i confiança perquè aquesta recerca es portés a terme i per animar-me a finalitzar la tesi doctoral.

També voldria donar les gràcies a tots els joves que han participat en el desenvolupament d'aquest treball aportant el seu criteri i opinió respecte el tema de la identitat nacional d'Andorra, així com als estudiants de Ciències de l'Educació que han col·laborat en la part pràctica de treball de camp. Al Sr. Òscar Ribas i Reig i al Sr. Albert Pintat (ambdós ex caps de Govern) per la seva aportació amb comentaris precisos i detallats a la recerca que amb alguns punts de vista tant divergents al meu han provocat que reflexionés sobre el tema creient on estaven localitzades les amenaces i debilitats per tal de poder-les convertir en oportunitats i fortaleces convergint en un raonament identitari compartit més sostenible capaç de superar estereotips i prejudicis i construint-lo des de la competència, la capacitat, el respecte, la comprensió i l'ajuda mútua.

A la meua família per animar-me a continuar la tasca educativa i a tots aquells alumnes, estudiants i companys que fins al dia d'avui han deixat la seva empremta en mi ajudant a construir-me millor com a persona ja que sense ells res de mi hagués estat possible.

PRESENTACIÓ DE LA DOCTORANDA

El present treball de recerca és fruit d'un llarg camí, d'un seguit de situacions vitals que orienten la pròpia motivació per a emprendre'l. Raons acadèmiques, raons científiques, raons professionals, raons personals, expliquen el perquè de tot plegat. El dia a dia al Principat ha fet més estretes les meves relacions amb la seva gent, les seves institucions i el seu modus vivendi.

El meu interès per qüestions sociolingüístiques i psicolingüístiques, es va concretar, a nivell més científic, quan estava cursant primer curs de Psicopedagogia a la Universitat de Lleida, mitjançant l'assignatura Bilingüisme i Educació, impartida pel Dr. Àngel Huguet. Després vaig participar en diferents treballs de recerca i tesis doctorals, al departament de Pedagogia i Psicologia de la mateixa universitat, sobre la formació del professorat de llengües estrangeres (anglès), sobre la identitat, la pertinença i la llengua en l'Aragó trilingüe, sobre l'anàlisi de l'efectivitat de tres models d'educació multilingüe com el cas de la Vall d'Aran, sobre les motivacions, les actituds, els interessos i les necessitats dels adolescents, sobre la representació i els usos lingüístics a Catalunya, entre altres, que hem portaven cadascun d'ells a reflexionar en el complex entramat de factors interrelacionats en l'aprenentatge de llengües. Vaig poder participar en la xarxa temàtica sobre l'Educació Lingüística i la formació d'ensenyants en situacions multiculturals i multilingües, fet que em permetia situar els principals plantejaments a tenir en compte en l'ensenyança i aprenentatge de la llengua.

Mentre cursava un Màster en Trastorns de l'Audició i el Llenguatge a la Universitat de Lleida, intervenia en un centre de rehabilitació del llenguatge, alhora que col·laborava en la gestió i organització acadèmica i logística del mateix màster, la qual cosa em va permetre, formar part del dia a dia del departament de Pedagogia i Psicologia i reorientar el meu futur acadèmic, professional i científic, en l'àmbit acadèmic universitari, sense desvincular-me de la realitat escolar, exercint de mestra, psicopedagoga i logopeda.

Ja en els cursos de doctorat, vaig anar endinsant-me en tot allò que m'agradava, la lectura, l'escriptura, el contacte de llengües, el bilingüisme, la identitat, les actituds, la immigració, i a través del doctorat en Intervenció Psicopedagògica en la Diversitat de la Universitat de Lleida vaig cursar les assignatures d'Adquisició i ús de sistemes notacionals i Lectura, escriptura i construcció de coneixements, dins del programa Cultura, Educació i Sistemes Semiòtics de la Universitat de Barcelona. Fruit d'aquesta estada formativa de doctorat i gràcies a l'ajut rebut de la Càtedra UNESCO "Llengües i Educació" de l'Institut d'Estudis Catalans, posteriorment vaig post graduar-me, amb el curs d'Educació Plurilingüe, a la Universitat de Barcelona, al mateix temps que cursava a la Universitat de Salamanca, un Màster en Educació, Immigració i Interculturalitat, que em permetia aprofundir més en la temàtica del processament, la organització i la representació lèxica i fonològica en el lector adult bilingüe, des d'una perspectiva cognitiva.

Vaig col·laborar com a mestra voluntària amb el programa de Formació Bàsica de Sensibilització Lingüística, Cultural i Identitària de Creu Roja i Càritas de Mollerussa i posteriorment a Arbeca, sent mestra en les classes de formació d'adults, impartint "Llengua i Cultura Catalana i Castellana per a persones nouvingudes", la qual cosa em va permetre situar el meu treball de tesina de màster el qual analitzava "La influència de les variables lèxiques i sublèxiques, així com les implicacions sobre l'adquisició de la L3 (català) del coneixement previ d'una L2 (francès o anglès) i del component alfabètic de la primera llengua L1" amb lectors romanesos.

L'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Lleida va oferir-me l'oportunitat de participar com a docent i assessora de cursos de formació permanent dins del pla de formació de zona, (Garrigues, Noguera i Pallars Sobirà) adreçats a professorat no universitari, la qual cosa em va permetre analitzar el valor de l'organització de l'aula per atendre la diversitat lingüística i la importància de l'expressió escrita.

I tot d'una la meva vida va fer un canvi, quan vaig començar a treballar i a residir, al Principat d'Andorra, col·laborant com a professora i psicopedagoga en el projecte socioeducatiu d'escola andorrana de segona ensenyança, al

mateix temps que col·laborava amb el centre de recerca de l'Institut d'Estudis Andorrans, mitjançant la participació en diferents estudis, l'observatori, la mobilitat, el panel de valors a Europa i el treball dels joves d'Andorra, cosa que em va permetre teixir un equip de treball i uns llaços de confiança i transparència.

El dia a dia al Principat ha fet més estretes les meves relacions amb la seva gent i el seu modus vivendi. L'interès pel món de l'educació m'ha portat a conèixer una part de l'estructura del sistema educatiu andorrà, mitjançant la col·laboració amb l'escola andorrana, experiència que va fer-me decidir per presentar el treball de recerca de doctorat, fent una adaptació a la llengua portuguesa del test de llengua catalana, de Josep Tió, per a alumnes nouvinguts a segona ensenyança, dins del programa doctoral en Intervenció Psicopedagògica en la Diversitat de la Universitat de Lleida.

L'endemà d'obtenir el Diploma d'Estudis Avançats, el Govern d'Andorra, em donava la notícia d'adjudicar-me el premi Lídia Armengol Vila, amb el projecte "Plurilingüisme a l'escola. La llengua com una eina per a la cohesió social", la qual cosa va permetre'm poder continuar amb la recerca. Malauradament, aquest estudi, no es va poder portar a terme, i va ser substituït pel de "Joves i llengües al Principat d'Andorra". Les tècniques i professionals del Servei de Política Lingüística van donar-me a conèixer el treball de tesi doctoral sobre "Identitat cultural andorrana" de Josep Manel Ballarín, el qual va contribuir a donar una mica més de llum en el camí a seguir.

Després del meu segon any de serveis a l'escola andorrana, i acabat el Postgrau en Ciències de l'Educació d'Andorra, vaig descobrir la meua vocació professional per la vida acadèmica universitària, la docència i la recerca, quan la Universitat d'Andorra em va oferir la possibilitat de col·laborar en la nova titulació en Ciències de l'Educació.

Actualment imparteixo les matèries de Didàctica de les llengües en l'edat de 0 a 6 i de 6 a 12 anys, que hem permeten reflexionar més en la temàtica d'adquisició de llengües, la matèria d'Història i Teoria de l'Educació, la qual em brinda l'oportunitat de reflexionar sobre l'origen de l'educació i el perquè de la seva institucionalització fins als temps actuals al Principat, la matèria d'Atenció

a la diversitat, tant necessària per entendre les diferències individuals i la necessitat de trobar la resposta educativa adaptada per a cada persona, les matèries de Bases Psicopedagògiques en l'edat de 0 a 6 i de 6 a 12 anys, les quals hem permeten investigar sobre el procés de construcció del coneixement que té lloc en aquestes edats, la matèria d'Organització Escolar que hem permet reflexionar sobre l'estructura organitzativa a nivell educatiu del Principat, la matèria d'Educació en Valors, aprofundint tant en els factors d'actituds, valors i normes així com també en el factor emocional des d'un punt de vista educatiu i la matèria de Didàctica de les Ciències Socials, prenent consciència de la importància del patrimoni per comprendre la gènesi i evolució d'una societat.

Durant dos anys, al mateix temps que participava en la docència també, vaig tenir l'oportunitat de ser membre investigadora del grup de recerca en Llengües de la mateixa universitat. Fruit de les sinèrgies sorgides amb el grup de recerca Cercle de Lingüística Aplicada de la Universitat de Lleida amb el projecte d'Internacionalització i Multilingüisme en universitats en contextos bilingües, i de la meua curiositat al voltant de qüestions polítiques lingüístiques en l'àmbit acadèmic universitari vaig col·laborar en el projecte Multilingüisme a la Universitat d'Andorra.

La meua actual recerca es centra en el coneixement i la comprensió dels aspectes implicats en la construcció de la identitat nacional, en el context andorrà fruit del coneixement compartit amb el grup de recerca de Cultura i Educació del departament de Psicologia de la Universitat de Girona. El coneixement i la comprensió, han possibilitat arribar, a través de l'aplicació i l'anàlisi a, nivells de síntesi i avaluació sobre la temàtica que aquí ens ocupa.

En un futur proper, aprofitant el bagatge de coneixement i experiència científica del grup de recerca Cultura i Educació m'agradaria donar continuïtat al projecte paralitzat, en un passat, "Plurilingüisme a l'escola", per tal d'analitzar el coneixement lingüístic dels escolars en acabar la segona ensenyança, i d'aquesta manera unir la recerca de la Universitat d'Andorra, a través de la titulació de Ciències de l'Educació i la recerca del Ministeri d'Educació d'Andorra, per tal d'analitzar amb transparència els processos d'ensenyança i

aprenentatge al voltant de les llengües i també voldria donar continuïtat a la recerca iniciada sobre Identitat Regional Ecològica encetant un nou grup de recerca a la universitat d'Andorra que amb els meus coneixements i formació en Direcció de Recursos Humans i de Política Acadèmica Universitària m'agradaria arribar a gestionar amb eficàcia i qualitat.

Fins al dia d'avui, a nivell personal, haig de dir que Andorra és un país acollidor, que m'ha brindat moltes oportunitats per aprendre, experimentar, investigar i créixer tant a nivell personal com a nivell professional on he posat el meu granet de sorra al servei de la seva gent per tal de contribuir a la construcció d'una societat europea, més justa, equilibrada i humana basada en el diàleg i l'entesa minimitzant les divergències i maximitzant els valors comuns, per arribar a un equilibri comunicatiu i humà cercant la possibilitat d'una major convivència basada en la coherència i la cohesió social en aquest micromón globalitzat, mosaic de cultures.

Resum

En aquesta tesi s'analitza la identitat nacional amb l'objectiu de comprendre'n els mecanismes psicològics de naturalesa social i cultural subjacents a la seva construcció per tal de contribuir a la literatura existent al voltant dels mecanismes o factors psicosocials implicats en la construcció de la identitat nacional.

Per factors psicosocials s'entenen aquells aspectes de naturalesa social (realitats compartides entre dos o més persones) i psicològica (cognitiva, percebuda per l'individu) que la literatura ha suggerit que estan relacionats amb la construcció de la identitat nacional. En concret es destaquen quatre factors associats a la construcció de la identitat nacional: existència de coneixements sobre el grup nacional, el procés de comparació entre grups (judicis favorables cap al grup i desfavorables als altres grups nacionals), el context lingüístic i el sistema educatiu. L'estudi que aquí es presenta té l'objectiu de descriure amb major detall i profunditat com aquests quatre factors es relacionen amb la identitat nacional en una mostra formada per 514 persones adultes, dels quals 217 són homes (42%) i 296 dones (58%), essent els 27 anys l'edat mitja dels participants (d'entre 17 i 44 anys).

El marc teòric que orienta la recerca prové de la Psicologia Social, en concret, de la Teoria de la Identitat Social de Tajfel i aportacions de Turner, la Teoria de les Representacions Socials de Moscovici i la conceptualització de la Identitat Etnolingüística per part de Giles i col·laboradors. Les identifications nacionals, els coneixements i les actituds són una bona àrea de recerca per il·lustrar i testar aquestes teories.

L'estudi empíric té lloc en el context del Principat d'Andorra on hi conviuen el català, en tant que llengua oficial, així com una presència destacada d'altres llengües: el castellà, el francès i el portuguès, principalment; a més de caracteritzar-se per disposar de diferents estils educatius.

Els resultats mostren que aquelles persones que tenen més coneixements d'Andorra són també les persones que a la vegada més s'identifiquen com a andorranes.

De la mateixa manera, i en línies generals, aquells participants que mostren una elevada identificació amb el grup nacional, en aquest cas andorrà, atribueixin més sentiments positius cap al seu grup (favoritisme grupal) i negatius cap als altres grups nacionals, especialment portuguesos i francesos. Pel que fa a la condició lingüística familiar, aquelles persones que tenen el català com a llengua materna s'autocategoritzen i s'identifiquen com andorranes, mentre que les persones que són d'altres condicions lingüístiques familiars abans que andorranes s'autocategoritzen d'una altra manera. Els participants que han estat escolaritzats a l'escola francesa o a l'escola espanyola congregacional són aquells que han mostrat més auto categorització nacional andorrana. Finalment, destaca el "turisme", la "muntanya" i la "llengua catalana" com a factors o aspectes percebuts en tant que essencials en la identitat nacional andorrana.

Es discuteixen aquests resultats en el marc de la Teoria de la Identitat Social, les Representacions Socials i la Vitalitat Etnolingüística.

Resumen

En esta tesis se analiza la identidad nacional con el objetivo de comprender los mecanismos psicológicos de naturaleza social y cultural subyacentes a su construcción con el fin de contribuir a la literatura existente en torno a los mecanismos o factores psicosociales implicados en la construcción de la identidad nacional.

Por factores psicosociales se entienden aquellos aspectos de naturaleza social (realidades compartidas entre dos o más personas) y psicológica (cognitiva, percibida por el individuo) que la literatura ha sugerido que están relacionados con la construcción de la identidad nacional.

En concreto, destacan cuatro factores asociados a la construcción de la identidad nacional: existencia de conocimientos sobre el grupo nacional, el proceso de comparación entre grupos (juicios favorables hacia el grupo y desfavorables hacia los demás grupos nacionales), el contexto lingüístico y el sistema educativo.

El estudio que aquí se presenta tiene el objetivo de describir con mayor detalle y profundidad como estos cuatro factores se relacionan con la identidad nacional en una muestra formada por 514 personas adultas, de las cuales 217 son hombres (42%) y 296 mujeres (58%), siendo los 27 años la edad media de los participantes (entre 17 y 44 años).

El marco teórico que orienta la investigación proviene de la Psicología Social, en concreto, de la Teoría de la Identidad Social de Tajfel y aportaciones de Turner, la Teoría de las Representaciones Sociales de Moscovici y la conceptualización de la Identidad Etnolingüística por parte de Giles y colaboradores. Las identificaciones nacionales, los conocimientos y las actitudes son una buena área de investigación para ilustrar y testar estas teorías.

El estudio empírico tiene lugar en el contexto del Principado de Andorra donde conviven el catalán, como lengua oficial, así como una presencia destacada de otras lenguas: el castellano, el francés y el portugués, principalmente; además de caracterizarse por disponer de diferentes estilos educativos.

Los resultados muestran que aquellas personas que tienen más conocimientos de Andorra son también las personas que a la vez más se identifican como andorranas. De la misma manera, y en líneas generales, aquellos participantes que muestran una elevada identificación con el grupo nacional, en este caso andorrano, atribuyen más sentimientos positivos hacia su grupo (favoritismo grupal) y negativos hacia los otros grupos nacionales, especialmente portugueses y franceses. Referente a la condición lingüística familiar, aquellas personas que tienen el catalán como lengua materna se autocategorizan y se identifican como andorranas, mientras que las personas que son de otras condiciones lingüísticas familiares antes que andorranas se autocategorizan de otra manera. Los participantes que han sido escolarizados en la escuela francesa o en la escuela española congregacional son aquellos que han mostrado más autocategorización nacional andorrana. Finalmente, destaca el “turismo”, la “montaña” y la “lengua catalana” como factores o aspectos percibidos esenciales en la identidad nacional andorrana.

Se discuten estos resultados en el marco de la Teoría de la Identidad Social, las Representaciones Sociales y la Vitalidad Etnolingüística.

Abstract

This thesis examines national identity in order to understand the psychological mechanisms underlying social and cultural nature of its construction in order to contribute to the existing literature about the mechanisms and psychosocial factors involved in building national identity.

We understand psychosocial factors those aspects of social (shared reality between two or more people) and psychological nature (cognitive, perceived by the individual) that literature has suggested that are related to the construction of national identity.

In particular it highlights four factors associated with the construction of national identity: knowledge about the existence of national groups, the process of comparison between groups (favourable judgments about the same group and unfavourable judgments about other national groups), the linguistic context and the educational system. The study presented here aims to describe in greater depth and detail how these four factors are related to national identity in a sample consisting of 514 adults, of whom 217 were men (42%) and 296 women (58%), being 27 years old the average age of participants (between 17 and 44 years).

The theoretical framework that guides the research comes from social psychology, in particular the Social Identity Theory of Tajfel and Contributions by Turner, the Moscovici's Theory of Social Representations and the conceptualization of Ethnolinguistic Identity by Giles and co-workers. National identification, knowledge and attitudes are a good area for research to illustrate and test these theories.

The empirical study takes place in the context of the Principality of Andorra where Catalan, as the official language, cohabits in the presence of other languages: Spanish, French and Portuguese, (mainly); besides it is characterized by having different educational styles.

The results show that people who have more knowledge of Andorra are also those who feel likewise more identified as Andorran. Similarly, in general, participants who show a high identification with the national group, in this case the Andorran, attributed more positive feelings toward their group (group favouritism) and negative toward other national groups, especially Portuguese and French. Regarding the linguistic condition of the family, those who have Catalan as their mother tongue categorize and identify themselves as Andorran, while individuals with other family language conditions rather than Andorran categorize themselves otherwise. Participants who attended French school or Spanish congregational schools are those that have shown more self categorization as Andorran nationals. Lastly, "tourism", the "mountains" and "Catalan language" are factors or aspects perceived as essential to the Andorran national identity.

We discuss these results in the context of the theory of social identity, social representations and ethnolinguistic vitality.

PRESENTACIÓ DE LA TEMÀTICA DE RECERCA, ESTRUCTURA I OBJECTIU GENERAL DEL TREBALL

En les darreres dècades han aparegut, en el context d'estudi de la psicologia, un número elevat d'estudis i investigacions al voltant de la identitat nacional (Barrett, 2010; del Valle, Monreal-Bosch, Perera i Giménez, 2013; Lapresta, 2004; Vila, Esteban-Guitart i Oller, 2010). De fet, és un tema recurrent en els mitjans de comunicació i motiu de controvèrsia social i política. Només cal tenir present l'actual debat al voltant del dret a decidir a Catalunya o el referèndum per a la independència d'Escòcia de 2014, per citar-ne dos exemples propers.

Sociòlegs com Bauman (2003) o Castells (1998) atribueixen la importància de la identitat nacional com a reacció als processos contemporanis de globalització que suposen una *amença* a les identitats regionals, locals. En aquest sentit, Ulrick Bech afirmava en una entrevista que "Todo el mundo siente amenazada su identidad frente al poderosísimo rival que es la globalización" (*El País*, 11 de noviembre de 2003). De manera que segons Castells (1998, p. 23) "la oposición entre globalización e identidad está dando forma a nuestro mundo y a nuestras vidas".

Diferents autors han argumentat que la sobirania dels tradicionals Estat-nació (Espanya, per exemple) han entrat en crisi donat que per una banda apareixen forces transnacionals de gestió i regulació, com per exemple el Fons Monetari Internacional o la Unió Europea, i per l'altra apareixen forces intranacionals de reivindicació identitària, com per exemple, el cas de Catalunya dins l'Estat espanyol (de Lucas, 2004). A més, la identitat apareix a vegades en forma d' "arma" assassina (Maalouf, 1999) subjacent a conflictes com la recent guerra civil a Líbia.

En aquest context social, polític i econòmic la identitat nacional emergeix com a objecte d'estudi amb l'objectiu de comprendre'n els mecanismes subjacents a la seva construcció. En particular en aquesta tesi, l'objectiu general és contribuir a la literatura existent al voltant dels mecanismes o factors psicosocials implicats en la construcció de la identitat nacional.

Per factors psicosocials s'entenen aquells aspectes de naturalesa social (realitats compartides entre dos o més persones) i psicològica (cognitiva, percebuda per l'individu) que la literatura ha suggerit que estan relacionats amb la construcció de la identitat nacional com, per exemple, el context lingüístic (Vila, del Valle, Perera, Monreal-Bosch i Barrett, 1998).

Específicament, l'estudi empíric té lloc en el context del Principat d'Andorra, un entorn privilegiat per a l'estudi de la identitat nacional que ha estat escassament investigat empíricament (Ballarín, 2004; Margarit i Monné, 2010; Notó, 1983; Saló i Farràs, 1994).

Considerem que és un context idoni donat que, tal com es descriurà i contextualitzarà posteriorment, hi conviu el català, en tant que llengua oficial, així com una presència destacada d'altres llengües: el castellà, el francès i el portuguès, principalment; a més de caracteritzar-se per disposar de diferents estils educatius.

De fet, en el context andorrà conflueix gent de diverses procedències, tant de la Península Ibèrica com de la resta d'Europa, especialment de Portugal i França, com de més enllà de les fronteres del continent europeu, Argentina principalment. La immigració del Principat d'Andorra s'ha d'entendre des de la perspectiva de les transformacions econòmiques que s'han produït a la segona meitat de segle XX, ja que l'expansió de l'economia andorrana (lligada al desenvolupament de les activitats comercial i turística) ha generat un important corrent migratori. Aquest fenomen, a més de modificar les característiques de la població existent fins al moment (edat, ocupació, nacionalitat, etc.) també ha implicat noves polítiques per regular l'afluència d'immigrants, així com el manteniment de la legislació per accedir a la nacionalitat andorrana. Tots aquests factors es relacionen amb el grau d'identitat nacional, el nivell d'integració i de cohesió social dels residents andorrans tot i que entès de diferent manera per part dels autòctons i dels immigrants. Altres factors com són els mitjans de comunicació, la família i l'escola també exerceixen un fort impacte en la identificació i en les actituds nacionals de les persones. En la secció de metodologia contextualitzarem aquesta plural realitat sociolingüística i cultural.

En aquest treball, i tal com s'exposarà posteriorment, les identitats nacionals es defineixen en termes de les seves característiques internes afectives i cognitives connectades a la conducta. En realitat, hi ha una forta connexió entre la identitat nacional i la conducta quotidiana. Les coses que estan associades a la identitat nacional impregnen molts aspectes de la vida humana, com la llengua, les formes de vida que s'adopten, el contingut de molts programes que es veuen a la televisió, les festes nacionals o el contingut curricular, sobretot en matèries com història i geografia. A pesar d'aquestes mostres explícites d'identitat nacional moltes vegades són invisibles en el discórrer diari de les persones.

En definitiva, l'estudi de les opinions i creences de les persones en aquest àmbit proporciona una oportunitat per estudiar com influencien aquestes en la construcció de la identitat nacional.

El marc teòric que orienta la recerca prové de la Psicologia Social, en concret, de la Teoria de la Identitat Social de Tajfel i aportacions de Turner (Tajfel, 1984; Tajfel i Turner, 1985; Turner, 1999), la Teoria de les Representacions Socials de Moscovici (1983) i la conceptualització de la Identitat Etnolingüística per part de Giles i col·laboradors (Esteban-Guitart, Viladot & Giles, 2015; Harwood, Giles i Bourhis, 1994; Giles, Bourhis i Taylor, 1977; Giles i Johnson, 1987). Les identifications nacionals, els coneixements i les actituds són una bona àrea de recerca per il·lustrar i testar aquestes teories.

El sentit subjectiu de la identitat nacional és una estructura psicològica complexa que comporta un sistema de coneixements i creences sobre el grup nacional, així com un sistema de sentiments i emocions vinculats al grup nacional (Barrett, 2013). És important constatar que el sentit subjectiu de la identitat nacional és una estructura psicològica completament dinàmica, podent canviar segons contingències motivacionals i situacionals. En altres paraules, la identitat nacional, com moltes altres identitats, depèn del context en què s'expressa i s'experimenta i és per això, pensem, que s'ha de tractar des d'una perspectiva psicosocial, i en aquest sentit ens recolzem sota una tradició iniciada per Tajfel i Moscovici, continuada per Turner i que arriba als nostres dies a través dels treballs de Giles, tot i que, amb importants canvis de la mà

del concepte de “vitalitat etnolingüística”, que encara que no es refereixi explícitament a la identitat nacional, pot considerar-s’hi plenament relacionada (Viladot, Esteban-Guitart, Nadal i Giles, 2007; Viladot, Giles, Bolaños i Esteban-Guitart, 2013; Viladot, Giles, Gasiorek i Esteban-Guitart, 2012). Una tradició també molt present en els treballs de Barrett, encara que, aquest autor s’ha centrat en l’anàlisi del desenvolupament psicològic de la identitat nacional (Barrett, 2013).

L’estudi que aquí es presenta té l’objectiu de descriure amb major detall i profunditat com el coneixement i les actituds, el currículum escolar i la llengua, entre altres factors, es relacionen amb les identifications i actituds nacionals.

L’anàlisi i comprensió dels factors implicats en la construcció de la identitat nacional, tal i com argumenta Barrett (2005), és rellevant ja que pot contribuir a aclarir la naturalesa de teories psicològiques, així com afrontar amb majors garanties reptes socials de capital importància com són el manteniment de la cohesió social. Utilitzant les paraules del mateix Barrett (2005, p. 184):

“Achieving a clear understanding of how the emotional attachment to one’s own nation develops, of how children view each other across national divides, and of how national prejudices and hostilities develop, is not only of scientific interest but also of considerable social importance.”

"L'assoliment d'una entesa clara de com es desenvolupa la inclinació emocional a la pròpia nació, de com els infants veuen l'un a l'altre a través de divisions nacionals, i de com es desenvolupen els prejudicis i hostilitats nacionals, no només és d'interès científic, sinó també de gran importància social."

El document de tesi està organitzat al voltant de dos grans apartats o seccions. En la primera part, **marc teòric i context de la investigació**, es justifica i defineix el concepte d’identitat nacional, s’explicita el marc teòric utilitzat, es revisa la literatura en quant a la pregunta subjacent a la investigació (Quins són els factors psicosocials implicats en la construcció de la identitat nacional?), en definitiva, es concreten els elements teòrics i conceptuals, i la seva rellevància.

En la segona part, s'introdueixen els objectius i les hipòtesis d'investigació, la metodologia, els resultats i la discussió. La **metodologia** de l'estudi empíric realitzat, segueix l'estructura convencional en aquestes ocasions, en primer lloc es contextualitza l'escenari on s'ha realitzat l'estudi, es descriuen els participants, els instruments metodològics utilitzats, així com el procediment dut a terme. Pel que fa als **resultats**, es presenten i descriuen els resultats obtinguts a partir dels objectius d'investigació descrits en la primera part. Finalment, es **discuteixen** els resultats obtinguts amb el marc teòric i la literatura revisada, així com s'ofereixen hipòtesis d'explicació dels resultats, es constaten les **limitacions** de l'estudi i es proposen **futures línies d'investigació**.

1. MARC TEÒRIC AL VOLTANT DE LA IDENTITAT I REVISIÓ DE LA LITERATURA

1.1. LA IDENTITAT NACIONAL COM A OBJECTE D'ESTUDI

1.1.1 Què s'entén per identitat nacional?

1.1.2 Per què és rellevant avui dia el tema de la identitat nacional?

1.2. TEORIES AL VOLTANT DE LA CONSTRUCCIÓ PSICOSOCIAL DE LA IDENTITAT NACIONAL

1.2.1. La Teoria de la Identitat Social

1.2.2. La Teoria de les Representacions Socials

1.2.3. La Teoria de la Vitalitat Etnolingüística

1.3. FACTORS PSICOSOCIALS IMPLICATS EN LA IDENTITAT NACIONAL

1.3.1. Existència de coneixements sobre el grup nacional

1.3.2. Creences i actituds favorables al grup i desfavorables als altres

grups nacionals

1.3.3. La llengua i el context lingüístic

1.3.4. El sistema educatiu i la identitat nacional

1. MARC TEÒRIC AL VOLTANT DE LA IDENTITAT I REVISIÓ DE LA LITERATURA

Aquest primer apartat o secció, dedicada al marc teòric i la revisió de la literatura, té l'objectiu general de contextualitzar la pregunta de recerca, a saber: **quins són els factors o mecanismes psicosocials implicats en la construcció de la identitat nacional?**

Per poder respondre a aquesta pregunta, en primer lloc, és necessari definir el concepte objecte d'estudi, la identitat nacional. Una vegada definit i justificat, procedim a descriure el marc teòric utilitzat, a saber: la Psicologia Social, en general, les Teories de la Identitat Social, Representacions Socials i Vitalitat Etnolingüística, en particular. En tercer lloc, es revisa la literatura al voltant dels factors o aspectes psicosocials implicats en la construcció de la identitat nacional. Finalment, es descriuen els objectius i hipòtesis d'investigació.

1.1. LA IDENTITAT NACIONAL COM A OBJECTE D'ESTUDI

1.1.1. Què s'entén per identitat nacional?

Segons Anderson (1993) les nacions suposen "comunitats imaginades" a partir de les quals les persones hi desenvolupen particulars sentiments personals i culturals de pertinença. La regionalització de les creences religioses, la decadència d'antigues formes de govern, la interacció entre el capitalisme i la impremta, el desenvolupament de les llengües vernacles d'Estat i les canviants idees sobre el temps i l'espai apareixen, segons l'autor, com els elements històrics que han anat fragant la idea de nacionalisme. El nostre objectiu en aquesta secció no és fer un recorregut històric o filosòfic al voltant de la gènesi del concepte d'identitat nacional, sinó més aviat, amb finalitats pràctiques, definir el concepte que apareix com l'objecte d'estudi d'aquesta tesi doctoral.

Segons el mateix Anderson (1993), amb qui comencem aquest apartat, la nació és "una comunidad política imaginada como inherentemente limitada y soberana" (p. 23). És imaginada perquè encara que les persones que es senten part d'una mateixa nació no es coneixen personalment, sí que s'identifiquen simbòlicament: se senten integrants d'una mateixa realitat social i cultural.

Per altra banda, el caràcter limitat de les nacions ve determinat per les fronteres finites, encara que elàstiques i canviants, dels territoris nacionals. Segons Anderson (1993) la nació suposa la noció de sobirania en el sentit que la decisió i voluntat sobre si mateixa depèn dels seus membres, de la comunitat imaginada.

Segons un dels teòrics més destacats en el terreny del nacionalisme i la identitat nacional, considerat un dels fundadors del camp d'estudi interdisciplinari del nacionalisme, Anthony Smith, la majoria de les definicions de nació comparteixen tres elements comuns: referències espacials-territorials, socials i polítiques (Smith, 2004).

L'element espacial és el territori, les nacions solen estar vinculades a una pàtria. L'element social es relaciona amb la necessitat que tenen els membres d'una nació de compartir enteniments comuns, aspiracions, records històrics, mites, símbols i tradicions. L'element polític és equivalent a la definició d'estat o de govern.

En aquest sentit, Kymlicka (1996) defineix la nació com l'existència d'una comunitat històrica, més o menys completa institucionalment, que ocupa un territori o una pàtria concreta on es comparteix una llengua i una cultura diferenciada. Segons Guibernau (1996, p. 58) es tracta:

“De un grupo humano consciente de formar una comunidad, que comparte una cultura común, está ligado a un territorio claramente delimitado, tiene un pasado común y un proyecto colectivo para el futuro y reivindica el derecho a la autodeterminación” (Guibernau, 1996, p. 58).

Per tant, segons aquestes definicions, cal considerar que la nació inclou una dimensió psicològica, cultural, territorial, històrica i política. En aquesta tesi estem interessats en la dimensió psicològica, per tant això ens aproxima a la noció d'identitat nacional en tant que identificació psicològica (cognitiva i emocional) a una determinada comunitat nacional.

Guibernau, en un text més recent, defineix la **identitat nacional** en tant que:

“Un sentimiento colectivo asentado en la creencia de pertenecer a la misma nación y de compartir muchos de los atributos que la hacen distinta de otras naciones” (Guibernau, 2009, p. 26).

En el terreny i context estricte de la psicologia, Barrett, Lyons i del Valle (2004) conceben la identitat nacional en tant que una particular identitat social que les persones adquireixen i desenvolupen al llarg de la vida. En aquest sentit, el sentit subjectiu de la identitat nacional suposa l'existència d'una vinculació emocional o afectiva a un grup, així com un coneixement més o menys destacat al voltant d'aquest grup (Barrett, 2013).

D'acord amb Rodríguez-Pérez, Betancor i Ariño (2013), la identitat nacional té un important rol motivador acomplint funcions psicològiques com les de vincle i filiació (necessitats de vinculació afectiva), significats al voltant d'un mateix (auto concepte), així com el de proporcionar material narratiu sobre el grup que ajuda als individus a entendre on estan, qui són i en què es diferencien dels altres. De manera que la identitat nacional és una categoria que permet ordenar el món i donar sentit a determinades accions.

En definitiva i, des d'un punt de vista psicològic, la identitat nacional pren com a enfocament principal la identificació, perquè es basa en la pertinença proporcionant una àncora a les persones en la seva auto identificació i en la seva seguretat de pertinença. Una pertinença que implica una realitat social: sentir-se part d'un grup i, per tant, compartir amb ell una sèrie de símbols. Segons l'origen i naturalesa d'aquest grup, Smith (2000) distingeix entre un *nacionalisme ètnic* (quan la pertinença nacional es defineix sota una suposada ascendència comuna més o menys ancestral) i un *nacionalisme cívic* (quan el grup nacional esdevé producte d'un contracte social o està basat en la identitat cultural d'un grup que pressuposa hàbits compartits).

1.1.2. Per què és rellevant avui dia el tema de la identitat nacional?

Anteriorment, de la mà de Barrett, ja s'ha afirmat la importància de l'estudi de la identitat nacional, no només des del punt de vista psicològic (permet augmentar coneixement al voltant dels processos psicosocials) sinó també des d'un punt

de vista polític i cultural, doncs subjacent al tema de la identitat nacional hi ha potencials processos vinculats a la xenofòbia, al racisme, a l'exclusió o en sentit positiu a la convivència i a la cohesió social. Allò que Tedesco (2007) considera un repte de les societats que busquen assolir el principi de justícia social i que consisteix en "aprendre a viure junts".

Esteban-Guitart (2008) justifica la importància i preocupació contemporània al voltant de la identitat degut a una "doble desorientació". Recuperant a Wittgenstein, l'autor diu que la forma d'una qüestió filosòfica és la desorientació. De manera que si avui la identitat apareix en els mitjans, i és objecte d'investigació, és perquè existeix desorientació en quant al tema de la identitat. Dit amb altres paraules, el tema de la identitat s'ha convertit en un problema, una qüestió. Tendim a prendre atenció sobre les coses quan aquestes deixen d'orientar, quan es tornen problemàtiques.

Per una banda, a un nivell individual, la societat del risc traduïda en incerteses laborals, econòmiques, ecològiques (Beck 1998) fa augmentar la consciència que les persones es qüestionin qui són i qui seran en el futur. Giddens ho anomena "reflexivitat social": "pensar y reflexionar constantemente sobre las circunstancias en las que desarrollamos nuestra vida" (Giddens, 2004, p. 849) com a conseqüència dels canvis a nivell laboral, de parella, de vivenda. Objectes i pràctiques socials "líquides", segons Bauman (2006), donat que es transformen i modifiquen constantment al llarg de la vida de les persones.

Per altra banda, a nivell social, tal i com s'ha mencionat anteriorment, els tradicionals Estats-Nació amb la seva fórmula una llengua, un territori, una nació, un Estat han entrat en crisi (Álvarez i Vila, 1993; de Lucas, 1999; Vila, 2006; Vila i Casares, 2009). Agents transnacionals com el Banc Europeu, la ONU o la OTAN qüestionen la sobirania i poder dels Estat-Nació. A més, dins dels Estat-Nació apareixen reivindicacions de grups minoritaris: nacionalismes, minories culturals (Kymlicka, 1996).

Ambdós nivells de desorientació (individual i col·lectiu) faciliten que avui la identitat sigui una problemàtica rellevant d'estudi.

1.2. TEORIES AL VOLTANT DE LA CONSTRUCCIÓ PSICOSOCIAL DE LA IDENTITAT NACIONAL

Amb l'objectiu de poder explicar com es construeix la identitat nacional, des d'una perspectiva psicosocial, ens basem en tres teories que encara que no aborden directament el tema de la identitat nacional, sí que ofereixen eines per conceptualitzar el seu procés de construcció. Tant la Teoria de la Identitat Social de Tajfel (Tajfel, 1984; Tajfel i Turner, 1985) com la Teoria de les Representacions Socials de Moscovici (1983) i la Teoria de la Vitalitat i Identitat Etnolingüística de Giles (Giles, 2012; Giles i Johnson, 1987), tot i procedir d'objectius diferents, afirmen que els individus són membres de diferents grups socials i que s'identifiquen i es classifiquen subjectivament a si mateixos com a membres d'aquests grups. D'igual manera, les tres teories parteixen, explícita o implícitament, del fet que la identitat s'ha de comprendre des d'una perspectiva psicosocial, això vol dir que la identitat no depèn exclusivament d'un mateix sinó bàsicament "de l'altre" (Moscovici, 1983). Per tant, la interacció social i la pertinença a grups socials es converteixen en la base fonamental de l'acció humana, en general, i la identitat de les persones, en particular.

De fet, les persones adquireixen coneixement dels grups socials que interactuen amb elles associant-hi un fort significat emocional, cosa que els hi permet auto categoritzar-se dins del grup així com, situar-se en el propi sistema social en relació amb altres grups socials segons els continguts i les representacions socials utilitzades a la comunitat. L'experiència personal, l'educació formal i familiar, els valors, les creences i les actituds, de cada grup condicionen el mecanisme de selecció i d'integració de la nova informació en les relacions d'intercanvi que s'estableixen entre els membres del mateix grup i en les relacions amb membres d'altres grups (Giles, 2012).

Tant la perspectiva de la identitat social, que engloba la Teoria de la Identitat Social de Tajfel (1984) i la Teoria de la Categorització del Jo (Turner, 1987), com la Teoria de les Representacions Socials (Moscovici, 1981) com la Teoria de la Vitalitat i Identitat Etnolingüística (Giles i Johnson, 1987), poden considerar-se, sense cap mena de dubte, com uns dels marcs teòrics més influents dins la psicologia social, tot i els anys que han transcorregut des de

que aquestes teories es van suggerir inicialment (Giles, 2012; Hogg, Abrams, Otten i Hinkle, 2004).

A continuació exposem, resumidament, les tres teories que serveixen com a marc teòric per interpretar els resultats obtinguts, així com els processos de construcció psicosocial de la identitat nacional.

1.2.1 La Teoria de la Identitat Social

Segons Tajfel (1984, pg. 63), la identitat social combina aspectes cognitius i motivacionals i, es defineix com:

“aquella part d'un individu on el seu auto concepte deriva del coneixement de pertinença a un grup social (o grups), juntament amb el valor i el significat emocional unit a això.”

Tajfel (1984) i Tajfel & Turner (1985), suggereixen que el concepte d'identitat social és fonamental per explicar les relacions intergrupals en el context de socialització.

La Teoria de la Identitat Social postula que és en les situacions socials quan la pertinença a un grup es fa notar, quan la persona incorpora aquesta pertinença a la seva identitat social. El context social determina les dimensions particulars sobre les que els grups són comparats. Quan aquest procés d'identificació s'activa, les persones tendeixen a comparar el seu propi grup amb altres grups rellevants per aquesta dimensió social. En aquest procés les similituds del propi grup o també dit endogrup i, les diferències dels altres grups o també dits exogrup s'accentuen, per augmentar la cohesió interna del grup i la diferenciació dels altres. “En otras palabras, el proceso de categorización aumenta las similitudes entre elementos de una misma categoría y aumenta las diferencias inter categorías” (Perera, 2007, p. 167).

Segons aquesta teoria, doncs, el procés de categorització simplifica el context posant l'accent en les similituds dins dels grups i en les diferències entre els grups. La simplificació del context mitjançant l'agrupació és una condició “sine quae non” per a la supervivència de l'individu o del grup, a la vegada que, constitueix un fenomen essencial per orientar les conductes socials, així com

per mantenir i crear valors, normes i creences (Tajfel, 1984). En el cas de la identitat nacional i, segons Berger i Luckmann (1997), la categorització nacional crea, orienta i defineix la situació específica d'un subjecte dins la nació. La categorització ajuda a sistematitzar i a ordenar el context, en l'orientació de valors d'acció actuant com un procés de classificació lògica on les categories són utilitzades per l'individu per ordenar i interpretar el context físic i social sotmeses a reelaboració contínua. De manera que el procés de categorització és un procés actiu, ja que els individus ordenen i simplifiquen l'entorn, i també mantenen el sistema predominant de valors de la seva cultura.

Les categories actuen com una base important per a comprendre i adquirir coneixements sobre el món, el propi grup i altres grups. Les persones són membres de diversos grups socials, per exemple, gènere, ètnia, edat, religió, nació, que actuen com a divisions categòriques que poden ser utilitzades en funció del context. Les categories es poden utilitzar d'una manera estratègica per simplificar i donar sentit a cada context particular. El procés de categorització implica que les persones adquireixen valors, creences i actituds compartides pels altres membres del grup. La capacitat de representar categories està relacionada amb les interaccions socials, (cara a cara, o derivades de l'estructura social, econòmica i política) i amb la interiorització de la ideologia del context social a través del procés de socialització. Segons Tajfel (1984), aquestes categories transmeten, construeixen, mantenen i transformen les identitats socials de les persones.

Segons Barrett (2010), les persones han d'aprendre a auto categoritzar-se en el grup nacional. Una vegada que una persona comença a identificar-se com a membre d'un determinat grup nacional, es poden atribuir diferents nivells d'importància al grup i a l'auto categorització. Hi pot haver persones que es despreocupin per la seva identitat nacional, atribuint molt poca importància a aquesta identitat en detriment d'altres com, per exemple, el seu gènere, la seva identitat ètnica o religiosa. Per altra banda, hi pot haver persones que donin molta importància al seu grup nacional essent una categoria molt important en els seus auto conceptes.

L'auto categorització nacional està relacionada amb les variades percepcions de les persones en relació a la seva pertinença i identificació amb un determinat grup nacional. Assumint que les persones generalment tenen una preferència per veure's positivament, la Teoria de la Identitat Social afirma que una part del propi auto concepte es defineix en termes de la pertinença grupal. Segons Barrett (2005), això implica que existeix també una preferència a veure el propi grup nacional sota una mirada més positiva que als grups als que no es pertany. Es pot dir doncs que, els grups als que una persona pertany són avaluats més favorablement que els exogrups. Aquest fet s'anomena distintivitat positiva. A més, els endogrups, tendeixen a ser percebuts com a més favorables que els exogrups.

En aquesta mateixa línia de treball, Turner (1981) mostra com el favoritisme del propi grup augmenta quan la importància de la dimensió de comparació augmenta i quan l'exogrup és percebut com a destacat per a l'endogrup. La Teoria de la Identitat Social manté que un important motiu darrera de les actituds i comportaments entre grups és la creació o manteniment d'una identitat satisfactòriament positiva.

De manera que aquesta teoria es basa en la idea que els individus pertanyen a diferents grups socials (ètnics, nacionals, gènere...) i la pertinença a aquests grups pot a vegades arribar a formar part del concepte que té un individu sobre si mateix. La teoria suggereix que, quan això passa, la persona lluita per obtenir un sentit positiu associat a aquesta pertinença, sentit que està relacionat amb l'autoestima. La persona construeix una visió del seu grup utilitzant altres grups com a contrast per valorar la superioritat i els aspectes positius del propi grup, de tal manera que permeti que el propi grup en surti reforçat. El resultat de percebre la superioritat del propi grup en relació a altres grups li permet adquirir i experimentar una autoestima positiva. La persona ha d'internalitzar la pertinença del grup social al seu auto concepte, és a dir, l'individu ha d'identificar-se subjectivament amb el grup en tant que categoria identitària. Dit amb unes altres paraules, si la identificació subjectiva amb el grup és negativa o inexistent, llavors no es mostra preferència o favoritisme cap al propi grup. La teoria suposa a més, que sota certes circumstàncies, és difícil aconseguir una imatge positiva del propi grup.

Quan això passa i per garantir una autoestima positiva, s'han d'activar unes altres estratègies, per exemple, canviar la pertinença grupal o l'ordre social per millorar l'estatus del grup.

Si la identificació subjectiva és una precondition per a la preferència i el favoritisme cap al propi grup, llavors un sentit d'identificació subjectiva fort amb el grup hauria de relacionar-se amb les actituds cap al propi grup i l'exogrup. Segons Barrett (2013), pel que fa a les actituds cap al propi grup, el sentit d'identificació nacional només correlaciona amb el grau en què les persones diuen que els hi agrada el grup.

Cal destacar la consciència nacional que permet identificar i diferenciar membres de diferents grups, l'auto identificació cap al propi grup, el favoritisme i la preferència a l'endogrup i finalment, els raonaments i atribucions negatives cap als exogrup. S'evidencien prejudicis en el discurs degut al nivell d'identificació amb el propi grup, amb el grau en què altres membres del grup mostren actituds negatives cap a altres grups i degut al grau en què el grup considera que el seu estat d'autoestima o de benestar és víctima d'alguna amenaça.

En definitiva i, segons aquesta teoria, qualsevol identitat social (i en aquest sentit la identitat nacional seria un tipus d'identitat social) és el resultat del procés de categorització i discriminació intergrup al en un context on les relacions entre grups genera situacions conflictives (Perera, 2007). El procés d'identificació va acompanyat, doncs, del coneixement del grup i el valor i significat emocional positiu al grup on hom s'autocategoritza, així com el prejudici i judici negatiu de l'altre grup no nacional o diferent nacional que serveix com a contrapunt.

Posteriorment a la mort de Tajfel, Turner desenvolupa i aplica la seva teoria a diferents processos psicosocials. Turner (1987) defineix l'auto concepte com el component cognitiu del sistema o procés psicològic anomenat "jo" i que forma part d'un escenari social interioritzat. Segons aquesta teoria, els auto conceptes adopten la forma de categoritzacions del jo en diferents nivells essent el jo com a ésser humà, el nivell més elevat d'abstracció i el jo diferent d'altres membres del propi grup, el nivell menys elevat d'abstracció.

El nivell intermedi correspon a les diferències entre els grups socials. És a dir, la categorització del jo en un grup i el procés de semblances i diferències entre grups nacionals, per exemple. En aquesta identitat social es dona un procés, segons Turner (1987), de despersonalització segons el qual el jo “s'estereotipa”: assumint els trets de la categoria social supra individual.

Per tant, es pot concebre la identitat nacional en tant que resultat d'un procés de categorització del jo en un determinat grup social definit com a nacional. Això implica tenir coneixements al voltant d'aquest grup i sentir-s'hi afectivament vinculat. De la mateixa manera, vinculat a la protecció de l'autoestima individual i col·lectiva, es generen processos de diferenciació entre grups, estimant positivament les característiques del grup on hom es defineix i atribuint aspectes negatius als grups no nacionals o diferents nacionals que serveixen de contrapunt.

1.2.2. La Teoria de les Representacions Socials

Moscovici (2001) defineix el concepte de “representacions socials” de la següent manera:

“una representació social és un sistema de valors, idees, creences i pràctiques socials compartides per un grup de persones que té la funció d'establir un ordre que permeti als individus orientar i dominar el seu món material i social i també la funció de permetre la comunicació entre els membres d'una comunitat, proporcionant un codi per a l'intercanvi social i un codi per nomenar i classificar sense ambigüitats els diversos aspectes del seu món, les seves característiques i el seu grup històric.” (p. 13).

Per tant, una representació social podria ser definida com una modalitat particular de coneixement que permet regular la conducta i la comunicació entre les persones. Dit amb altres paraules, la conducta quotidiana dels individus i grups socials es realitza com a resultat de representacions socials que organitzen i dirigeixen aquestes conductes, fent intel·ligible la realitat física i social.

Segons Doise (1996), les representacions socials es poden definir com els principis que defineixen la posició d'una persona en un conjunt de relacions socials i que organitzen els principis simbòlics que intervenen en les relacions socials, la comunicació i el coneixement. Des d'aquesta perspectiva, es podria considerar que les identitats nacionals estan associades a les representacions socials que es formen en els valors i en les creences socialment compartides pels membres d'un determinat grup nacional. Aquestes representacions socials compartides intervenen en termes d'identitat nacional en coneixements sobre aspectes vinculats al territori, els símbols del grup o la seva història.

D'aquesta manera, les diferències entre les dues teories descrites es troben en que mentre la Teoria de la Identitat Social, sosté que les identitats socials impliquen processos de comparació social a través dels quals es facilita la distintivitat entre grups, la Teoria de les Representacions Socials fa referència al tipus de coneixement de sentit comú, és a dir, idees i creences implícites, tàcites, relatives al propi grup que guien la conducta dels seus membres (Wagner i Elejabarrieta, 1994).

Les representacions socials es reproduïxen i s'activen mitjançant les eines de coneixement comú, i després s'apliquen a una situació específica que proporciona una visió estratègica de l'acció social requerida proporcionant un consens sobre el contingut del coneixement o sobre les formes en què aquest coneixement s'estableix. Les representacions socials són un tipus de coneixement social, de sentit comú i pràctic -com s'ha dit anteriorment- que es comparteix i participa en la construcció de la realitat ja que són tant un procés com un producte. Les representacions socials es relacionen amb els grups socials als quals pertanyen les persones i s'alimenten dels materials socioculturals que es manifesten en les pràctiques socials. Les característiques essencials de les representacions socials són sempre la representació d'objectes, el seu caràcter d'imatge, la capacitat de canviar la sensibilitat per la idea, la percepció pel concepte, la qualitat constructiva, autònoma i creativa.

L'origen de les representacions socials, així com dels materials i processos dels quals provenen són bàsicament tres: l'experiència cultural comuna, la dinàmica dels mecanismes interns de representació i les pràctiques socials (Moscovici, 1983).

L'experiència cultural comuna comprèn les creences, els valors i les referències històriques i culturals que conformen la memòria col·lectiva i fins i tot la identitat de la societat. El bagatge cultural dóna forma a la mentalitat d'una època i ofereix les categories essencials de les que les representacions socials es formen.

Els mecanismes interns que formen les representacions socials són l'objectivació i l'ancoratge. L'objectivació, pot definir-se com una operació per formar una imatge a través de les diverses transformacions. En aquest procés la representació social té una construcció selectiva d'acord amb el criteri cultural, l'esquema estructural, i amb la naturalització que li dóna sentit a un esquema conceptual que es fa evident. L'ancoratge es compon de la utilització de l'actual sistema de pensament per a interpretar i donar sentit a la nova informació. Una representació social objectivada, naturalitzada i ancorada s'utilitza per interpretar, classificar, orientar i justificar el comportament.

Les pràctiques socials inclouen la comunicació i la inserció social. La comunicació social es basa en què les representacions socials tenen el seu origen i es manifesten en la vida quotidiana. Les representacions socials emergeixen en el fons permanent de la conversa i s'originen en el context de la conversa, a causa del fet que estan en un flux continu d'informació, judicis, valors i imatges. Alhora, la comunicació és necessària per estendre el sistema de coneixements a través de tots els membres del grup comproment-los com a productors i receptors de la mateixa. La inserció social fa possible que la persona participi en diferents grups, situacions socials i experiències personals amb els objectes de la representació social.

Des d'aquesta perspectiva podríem concloure considerant que la identitat nacional és el producte i el resultat d'un determinat imaginari social que les persones interioritzen al participar en pràctiques quotidianes i representen l'experiència simbòlica comuna projectada d'un determinat grup social. Això ens acostaria a la noció de "nacionalisme banal" (Billing, 1995) segons la qual el nacionalisme està incrustat, sense que les persones en tinguin consciència necessàriament, en aspectes i representacions de la vida quotidiana com una bandera en una casa o ajuntament, esdeveniments esportius, cançons nacionals o expressions populars. Aquests símbols són eficaços, segons Billing (1995), perquè generen una naturalesa subliminal, tàcita i compartida que regula la conducta i pensament de les persones. Es tracta de símbols que es tornen en naturals donada la seva constant repetició.

1.2.3. La Teoria de la Vitalitat Etnolingüística

A l'igual que en el cas de la Teoria de la Identitat Social, la Teoria de la Vitalitat Etnolingüística sorgeix en el context de la comunicació intergrupals i la relació entre grups. De fet, específicament, la noció sorgeix en el marc de les relacions entre llengua i comunicació intergrupals. En aquest sentit, Giles, Bourhis i Taylor (1977) van proposar un model teòric amb l'objectiu de sistematitzar els factors que fan possible la conservació de les llengües.

Resumidament, el model proposa la combinació de tres factors socioestructurals -la demografia d'una comunitat, el seu suport institucional i el seu estatus- en un únic factor anomenat vitalitat etnolingüística. Per vitalitat etnolingüística s'entén: "that which makes a group likely to behave as a distinctive and collective entity within the intergroup setting" (Giles, Bourhis & Taylor, 1977, p. 308).

El concepte fou, posteriorment, redefinit a través de la noció de vitalitat etnolingüística subjectiva o percebuda (Bourhis, Giles i Rosenthal, 1981). En aquest sentit, cal distingir entre una vitalitat etnolingüística "objectiva" mesurada a través del suport institucional, estatus i demografia que té una determinada entitat lingüística i una vitalitat etnolingüística "subjectiva" determinada per la percepció que tenen les persones del suport institucional, estatus i demografia

de la seva, i altres, comunitats de referència (Abrams, Barker i Giles, 2009; Bourhis, Giles i Rosenthal, 1981; Esteban-Guitart, Viladot i Giles, 2015; Giles i Johnson, 1987).

El factor *estatus* fa referència a l'estatus econòmic, social, històric i lingüístic que té la comunitat (per exemple, fins a quin punt els catalanoparlants i els castellanoparlants se senten orgullosos de la seva realització i història cultural). La variable *demografia* al·ludeix a factors com els patrons migratoris de la comunitat, naixements o casaments (per exemple, percepció de l'índex de natalitat de cada grup o persones que hom pensa que emigren cada any de cada grup). Finalment, el factor *suport institucional* fa referència al suport, presència, que té la comunitat en els mitjans de comunicació, els serveis educatius, els espais religiosos, polítics i culturals (per exemple, freqüència percebuda del català i castellà en els serveis oficials, en els mitjans de comunicació o en l'economia i els negocis).

S'estima, en aquest marc teòric, que com més demografia, estatus social i control econòmic, cultural i polític tingui una comunitat, més vitalitat mostrarà i, consegüentment més fàcil serà que mantingui la seva llengua i els seus trets culturals específics (Giles i Viladot, 1994). És a dir, la vitalitat etnolingüística percebuda o subjectiva es relaciona amb el grau d'identificació etnolingüística dels parlants. Ambdós elements, la vitalitat etnolingüística i la identificació al grup, s'han estudiat i s'expliquen en la Teoria de la Identitat Etnolingüística (Giles i Johnson, 1987; Viladot, 1990)

Inspirat per la teoria de la Identitat Social de Tajfel, anteriorment descrita, segons la Teoria de la Identitat Etnolingüística es defineix la identitat en termes del sentiment de pertinença d'un individu a un grup etnolingüístic, juntament amb la valoració i la significació emocional associada a aquesta pertinença. En aquest sentit, aquesta teoria s'ha desenvolupat per explicar els processos que intervenen en la comunicació intergrupals i que expliquen com és que la gent aconsegueix mantenir la seva identitat social positivament valorada (Viladot, 2008).

Les persones prefereixen formar part d'un grup que els proporcionï una identitat social positiva i, en aquest sentit, la vitalitat etnolingüística percebuda passa a ocupar un rol destacat. Quan la identitat etnolingüística és una part important de l'autoestima del grup, els parlants intentaran establir una diferenciació en les dimensions socials –com la llengua– per a mantenir una valoració etnolingüística positiva. És a dir, aquesta teoria proposa que el manteniment de la llengua i la divergència són les estratègies per excel·lència de distintivitat etnolingüística, especialment quan la llengua és una dimensió important d'identitat del grup (Viladot, 2008; Viladot i Esteban-Guitart, 2009). En aquest sentit es pot considerar que la Teoria de la Vitalitat Etnolingüística, en general, i la Teoria de la Identitat Etnolingüística, en particular, suposa un desenvolupament de la Teoria de la Identitat Social de Tajfel.

Cada una de les tres teories descrites anteriorment porta implícita una sèrie de constructes per entendre i explicar com té lloc la construcció de la identitat nacional des del context social. En aquest sentit, la comparació social en el cas de la Teoria de la Identitat Social, la regulació de la conducta i el pensament a partir de la incorporació de representacions socials en la vida quotidiana de les persones, en el cas de la Teoria de les Representacions Socials, o la percepció del suport institucional, demografia i estatus, segons la Teoria de la Vitalitat Etnolingüística.

A continuació, passem a descriure alguns factors psicosocials que hem identificat i que ajuden a comprendre el procés de construcció de la identitat nacional des d'una perspectiva psicosocial.

1.3. FACTORS PSICOSOCIALS IMPLICATS EN LA CONSTRUCCIÓ DE LA IDENTITAT NACIONAL. REVISIÓ DE LA LITERATURA

L'objectiu d'aquesta secció consisteix en descriure alguns factors psicosocials que la literatura ha descrit i postulat com a implicats en la construcció de la identitat nacional. Cal dir que la revisió de la literatura feta és parcial ja que s'ha tingut en compte els treballs derivats de les teories anteriorment descrites: la Teoria de la Identitat Social, la Teoria de les Representacions Socials i la Teoria de la Vitalitat Etnolingüística.

El nostre interès en aquesta tesi, tal i com s'ha justificat anteriorment, és donar compte de la construcció de la identitat nacional des d'una perspectiva psicosocial, i en aquest sentit interessen factors psicosocials identificats en la literatura i que a continuació revisem.

En concret, ens centrem aquí en la identificació de quatre grans factors psicosocials implicats en la construcció de la identitat nacional, a saber: 1) l'existència de coneixements sobre el propi grup nacional, 2) les creences i actituds en relació als grups nacionals, 3) la llengua i el context lingüístic i, finalment, 4) l'escola o sistema educatiu en tant que suport institucional. Els dos primers factors es deriven, clarament, de la Teoria de la Identitat Social de Tajfel, que la Teoria de la Vitalitat Etnolingüística recull. En el cas del factor lingüístic i l'escola o sistema educatiu en tant que suport institucional es deriven estrictament de la Teoria de la Vitalitat Etnolingüística.

Per suposat aquests factors no esgoten els aspectes identificats associats a la construcció de la identitat nacional. Barrett, Lyons i Del Valle (2004), per exemple, identifiquen patrons de variabilitat en la identificació nacional deguts a l'edat de la persona, al desenvolupament psicològic, la seva nació d'origen i/o de residència, el grup nacional al qual pertanyen o la seva ubicació geogràfica dins de la nació, entre d'altres. No obstant, aquí ens interessa centrar-nos en els aspectes anteriorment citats amb l'objectiu d'orientar l'estudi al potencial suport empíric que pugui donar en les diferents hipòtesis que es desprenen de les teories anteriorment descrites.

1.3.1. Existència de coneixements sobre el grup nacional

Des del naixement, les persones interactuen amb altres persones. Aquestes interaccions estan sotmeses a regulacions externes que organitzen i regulen la vida, al temps que construeixen les regles implícites que regeixen aquestes regularitats. La societat en la qual les persones neixen, modela la forma en com es desenvoluparan fins a convertir-les en adults d'aquesta societat. El procés de socialització és un procés actiu.

Tots els comportaments s'adquireixen a través de la socialització directa que rep la influència de l'entorn familiar, dels companys de grup i dels canals habituals de transmissió cultural, com són els mitjans de comunicació.

Tajfel, Jahoda, Nemeth, Rim i Johnson (1972) afirmen que durant el procés de socialització les persones aprenen a avaluar els seus propis grups, fins i tot abans de saber molt sobre les seves característiques. Per tant, és necessària una contextualització forta per poder establir comparances entre grups i fer avaluacions positives i negatives segons regles de referència apreses durant el procés de socialització.

Segons Barrett (2010) es requereix de l'existència de coneixement sobre el grup nacional per a desenvolupar un sentit d'identitat nacional. És a dir, l'individu ha de tenir cert coneixement rudimentari sobre l'existència d'un grup de persones agrupat sota certa categoria com per exemple, gent anglesa, gent francesa o gent andorrana. Per identificar-se en un grup nacional és necessari agrupar a un grup de persones i també entendre que el subjecte és membre d'aquest grup. És molt probable que primer les persones adquireixin un coneixement de l'existència del grup nacional i després comencin a incloure's en aquest grup.

Segons Turner (1981), el concepte d'identitat social inclou el grau de coneixement de la pròpia nacionalitat i país, la d'altres països, dels estrangers, de les diferents característiques dels grups d'altres nacions, de les tradicions, de la vestimenta, de l'idioma, la religió, etc., al mateix temps que es genera una reacció emocional que vincula a la persona amb el coneixement de l'objecte social de la pròpia cultura.

El procés mitjançant el qual es representa el món és complex. Piaget i Weil (1951), en un dels seus estudis realitzats sobre el concepte pàtria, i les seves relacions amb altres grups nacionals, afirmen que la identitat nacional es basa en la relació entre el tot i les parts on les categories lògiques poden ser incloses dins d'altres. Jahoda (1972) considera que cal tenir ben definit el procés d'inclusió en el subtil i abstracte concepte de nacionalitat dins de la categoria social així com el de les característiques dels seus límits i fronteres.

Jahoda (1972) destaca els conceptes de país, nacionalitat, actituds cap a altres països, com a categories relacionades amb el coneixement geogràfic i la identificació nacional. El coneixement geogràfic inclou, segons Jahoda, el concepte de ciutat, regió, país, context immediat, llar, escola i altres en què la persona passa la seva vida quotidiana així com els noms geogràfics dels llocs que es coneixen, l'himne nacional, la bandera i altres símbols nacionals, regionals i municipals. Jahoda (1972) relaciona per altra banda el concepte d'identificació nacional, amb el concepte de pertinença nacional, regional i estatal tenint en compte el propi coneixement social així com, les pròpies interaccions socials.

L'experiència social es troba en el context de la llar i de l'escola, així com en l'amplitud d'experiències directes amb altres objectes socials. Segons Jahoda el coneixement es desenvolupa en cercles concèntrics des de l'interior cap a l'exterior. Les persones coneixen el context més proper (barri, ciutat, etc.), i aquest coneixement és paral·lel al coneixement sobre llocs llunyans. La integració de tots dos tipus de coneixement intervé en la construcció del món social. També relaciona el concepte d'identificació nacional amb les categories de coneixement sobre els membres d'altres països i grups nacionals, amb el concepte d'estranger i la seva relació amb les ciutats i amb el coneixement d'altres països i ciutats.

Per altra banda, també és un aspecte important en la percepció subjectiva de la identitat nacional, el coneixement dels emblemes nacionals que simbòlicament representen una nació. Les institucions, símbols, figures històriques i tradicions serveixen com emblemes significatius o representatius dels grups nacionals. Per exemple, en el cas d'Anglaterra, la reina d'Anglaterra, William Shakespeare o el té són recurrents quan una persona pensa en els anglesos. Les geografies nacionals poden ser també una font fèrtil d'emblemes nacionals pels membres d'un determinat grup humà. En els adults s'ha demostrat que hi ha una relació entre els forts sentiments emocionals i els símbols nacionals. Sembla que els símbols nacionals són una part important del sentiment de pertinença nacional.

Segons del Barrio, Hoyos, Padilla i Lara (2013) la identitat nacional és un tipus de coneixement social i, per tant, inclou no només coneixement sobre un

mateix sinó bàsicament coneixement dels altres, dels sabers i símbols d'un determinat grup social. De fet, la identitat nacional implica saber-se part d'una comunitat geogràfica-política-cultural.

Una altra línia de treballs relaciona els coneixements amb les emocions i avaluacions. Encara que en el proper punt s'il·lustrarà el camp d'estudi del favoritisme i discriminació entre grups, acabem aquest punt assenyalant algunes relacions entre coneixements i valoracions.

Lambert, Barton, Lickel i Wells (1998) relacionen el coneixement del qual una persona disposa amb l'aspecte emocional i valoratiu de les avaluacions fetes. D'aquesta manera conclouen que a més grau de coneixement les avaluacions són més positives i a menys grau de coneixement les avaluacions són més negatives. Tajfel, Jahoda, Nemeth, Rim i Johnson (1972) també van assenyalar l'existència d'una tendència en forma d'U entre l'afecte i la cognició. Segons Tajfel (1983), el component emocional s'aprèn en primer lloc, degut a què les persones són més sensibles a la informació sobre els països que desperten forts sentiments en elles. Els processos de selecció i manteniment d'informació actuen per assegurar la congruència entre l'emocional i el cognitiu en relació amb els països, nacions, i també amb grups humans, com ara, la raça, l'ètnia, la religió i la societat. Tajfel, Jahoda, Nemeth, Rim i Johnson (1972) van estudiar la relació entre els aspectes cognitius i emocionals. L'estudi es va centrar en la capacitat de les persones per entendre que les conductes i actituds d'altres persones es basen en els mateixos principis dels seus propis comportaments i actituds. Els investigadors anteriorment citats van arribar a la conclusió que el favoritisme o rebuig d'altres grups humans té efectes predictibles en la capacitat per comprendre que les persones d'altres països poden actuar o sentir com ells.

Seguint a Barrett (2010), hi ha una sèrie d'altres emocions que les persones poden experimentar com a resultat de la seva pertinença a un determinat grup nacional. Emocions com orgull o vergonya nacional provocades a través de la utilització o de l'exposició a certs emblemes nacionals. Per exemple, l'orgull nacional es pot activar després d'escoltar l'himne nacional o veure la bandera

del país. Aquestes emocions són el producte d'emblemes nacionals i esdeveniments específics poden provocar-les.

Per exemple, quan es guanya una medalla d'Or Olímpica o el concurs de música d'Eurovisió, pot experimentar-se cert orgull nacional.

No obstant, el mateix Barrett (2013) assenyala que hi ha pocs estudis en relació al coneixement de les persones sobre els emblemes nacionals (l'himne, la bandera) o les emocions vinculades, per exemple, a l'orgull i a la vergonya nacional. Això fa que es desconeguin els factors implicats en aquests processos. En aquest apartat, senzillament, volem constatar el pes que tenen els coneixements en la identificació nacional. Això ens ha permès introduir un punt destacat per la literatura que a continuació revisem amb més profunditat: el favoritisme al propi grup i la devaluació dels altres grups.

1.3.2. Creences i actituds favorables al grup i desfavorables als altres grups nacionals

En relació a la necessitat de tenir coneixements d'una determinada nació per sentir-se part d'aquesta, almenys aquesta seria la hipòtesi, i també vinculat a la Teoria de la Identitat Social i a la Teoria de la Vitalitat Etnolingüística, un aspecte que la literatura subratlla és la relació entre la força de la identificació nacional amb els sentiments i les actituds cap als grups nacionals. És a dir, les persones que tenen un sentit subjectiu de la identitat nacional més fort són també aquelles que mostren un biaix més destacat a favor del propi grup i mostren més prejudicis enfront a altres grups (Barrett, 2013; Perera, 2007; Tajfel, 1984; Viladot, Giles, Bolaños i Esteban-Guitart, 2013). En aquest sentit, Barrett (2005) il·lustra com la identificació nacional es relaciona amb el grau en què els participants els agrada el seu propi grup nacional i els desagrada un altre grup nacional.

Estudis, com l'anteriorment citat de Barrett (2005), han mostrat l'existència d'alguns estereotips nacionals que informen i expressen detallades descripcions sobre les característiques típiques dels membres d'altres grups nacionals, com per exemple, els trets físics (la vestimenta, la llengua, els hàbits

i les costums) i les seves creences polítiques i religioses (Billiet, Maddens i Beerten, 2003; Rodríguez-Pérez, Betancor i Ariño, 2013; Wagner, Becker, Christ, Pettigrew i Schmidt, 2012). Segons mostren aquests estudis, els individus tenen estereotips sobre les característiques prototípiques i els trets de les persones que pertanyen al seu grup nacional o a altres grups nacionals. Per exemple, moltes persones pensen que la gent anglesa és blanca, parla anglès, és més reservada i emocionalment més freda que la gent del sud d'Europa. També tenen estereotips sobre el que als anglesos els agrada, per oposició, per exemple, als alemanys o americans (Barrett, 2005). Una qüestió interessant és conèixer si aquestes concepcions estereotipades tergiversen la realitat o si hi ha alguna cosa de veritat en elles, reflectint variacions genuïnes entre grups nacionals.

Segons Tajfel (1984), els membres del grup atorguen un rol central a certes creences, les quals són naturals i veritables sense poder ser qüestionades. L'acceptació d'aquestes creences és un indicador important de pertinença així com de fixació dels seus límits.

Els membres del grup es caracteritzen per l'homogeneïtat de pensament pel que fa a l'atorgament d'un rol central a aquestes creences. Les creences del grup ofereixen un sistema d'orientació tant a l'endogrup com a l'exogrup, així com un sentiment de destí comú que accentua les diferències perceptives mitjançant els raonaments que s'atribueixen a persones d'altres grups.

Segons del Valle (2001), és en les situacions socials que la pertinença a un grup és més evident i on l'individu incorpora aquesta pertinença a la seva identitat social. Una vegada que aquest procés d'identificació s'activa, l'individu tendeix a comparar el seu propi grup amb altres pertinents a aquesta dimensió social. En aquest procés, les similituds i diferències entre els grups s'accentuen variant en cada context social, determinant les dimensions de comparació específiques en les que els grups es discriminen.

La comparació es centra en les discontinuïtats percebudes entre l'endogrup i els membres de grups exògens. La presència dels altres, estableix la possibilitat de donar sentit a la identitat del grup propi, perquè s'estableix un punt de comparació. Segons Breakwell i Canter (1993), sense aquest

reconeixement dels altres, la pròpia identitat es veu amenaçada. Segons Slaby i Frey (1975), la comparació social és una condició essencial, perquè transforma les discriminacions perceptives en actituds i accions favorables per a l'endogrup. La comparació social i la categorització són processos que es complementen l'un amb l'altre i que expliquen, segons la Teoria de la Identitat Social, com es construeix la identitat nacional.

Per tant, la construcció de la identitat nacional aniria lligada a un procés de deformació dels grups als quals hom no s'identifica i que serveixen com a contrapunt per afavorir la percepció i autoestima del propi grup nacional.

Un altre aspecte que mostra la literatura al voltant del favoritisme o la preferència grupal és que la persona és sensible a les diferències d'estatus en les relacions intergrupals i resistent a la integració de nova informació contrària als propis estereotips existents quan es compara amb altres grups socials. La identificació amb diferents grups socials així com el fet d'expressar clares preferències valoratives d'un grup sobre un altre implica la identificació de diferents categories socials i la disposició d'informació objectiva sobre els diferents grups. La naturalesa i direcció d'aquestes preferències sembla dependre de la posició social del grup de referència a la societat en general. Quan la comparació revela la superioritat, igualtat o inferioritat del propi grup, la persona adquireix una imatge positiva o negativa de si mateixa respecte al seu grup. La imatge positiva es dona en els membres del grup dominant, i per altra banda, les comparacions entre els membres del grup subordinat, posen de manifest que en un nombre de dimensions el propi grup apareix clarament en una posició inferior. Quan l'auto concepte és negatiu, la identitat és negativa manifestant-se en actituds i preferències contràries al propi grup (endogrup) i a favor del dominant (exogrup) (Perera, 2007).

En definitiva, la hipòtesi, guiada teòricament i avalada per estudis previs (Billiet, Maddens i Beerten, 2003; Rodríguez-Pérez, Betancor i Ariño, 2013; Wagner, Becker, Christ, Pettigrew i Schmidt, 2012) seria que les persones tendeixen a expressar un major nivell d'agrat cap a les persones que pertanyen al seu propi grup nacional en detriment d'aquelles que pertanyen a altres grups nacionals.

Segons Turner (1999), en el procés de comparació social es comparen les capacitats i opinions i també s'avalua l'endogrup. En aquest procés, la gent tracta d'establir una diferenciació positiva favorable al seu propi grup a través d'una avaluació positiva de si mateixa. El favoritisme intergrup al augmenta quan la importància de la dimensió de comparació és destacada per al grup amb el qual es compara. Hi ha un consens general segons el qual les persones arriben a preferir el seu propi grup als altres tal i com ho demostren les avaluacions. Les avaluacions envers l'endogrup són més positives que les avaluacions de l'exogrup. La homogeneïtat del grup en el pensament serveix per fer avaluacions, elaborar raonaments, prendre decisions i, marcar formes de comportament. Aquestes creences, valors i actituds inclouen una avaluació positiva del propi grup contribuint a la formació d'una autoestima positiva que convergeix amb la cultura del grup amb l'objectiu de ser transmesa a les generacions següents diferenciant-se dels grups externs. Però aquest favoritisme, tal i com s'ha afirmat reiteradament, implica també una denigració cap a l'exogrup, és a dir, l'atribució de sentiments negatius o trets negatius a un grup extern.

En resum, alguns treballs han utilitzat entrevistes obertes com Piaget i Weil (1951), mentre que altres estudis com els de Barrett, (2010) han utilitzat escales per avaluar el grau d'agrat de diferents grups nacionals o han utilitzat tasques en les que els participants havien d'assignar trets positius i negatius a grups nacionals. A pesar de les variacions en els mètodes utilitzats s'han obtingut resultats similars, en la línia que les persones generalment prefereixen el seu grup nacional sobre altres tot i que pot haver-hi efectes més o menys prominents en funció del mètode. Per exemple en l'estudi de Barrett (2005), on s'utilitzava la tasca de l'escala i la tasca d'atribució de trets positius i negatius al mateix temps. Els resultats evidencien que en la primera tasca hi havia favoritisme i preferència cap al propi grup en major mesura que en la segona tasca.

1.3.3. La llengua i el context lingüístic

Els Estats-nació dels quals fèiem referència a la presentació de la temàtica d'aquesta tesi doctoral han utilitzat la llengua, regulada per l'Estat, amb la finalitat de transmetre certes representacions culturals dominants i homogeneïtzar la diversitat existent en un determinat territori nacional (Vila i Casares, 2009; Vila, Esteban-Guitart i Oller, 2010).

A través de la llengua, en tant que “marcador empíric” del grup nacional, les persones estan exposades a continguts que prescriuen certes representacions nacionals que s'adquireixen al participar en la comunicació d'una determinada comunitat (Nadal, 2007; Giles i Johnson, 1987).

En aquest sentit, es pot argumentar que els factors llengua i sentiment de pertinença exerceixen un rol important en la formació del sentiment d'identitat nacional (Smith, 2004). D'aquesta manera, s'han trobat diferències en la importància atribuïda a la identitat nacional per part de persones que viuen en la mateixa ubicació geogràfica i pertanyen al mateix grup ètnic però que difereixen en la llengua que utilitzen amb les seves famílies i/o en funció de la llengua de l'escola (Barrett, 2013).

No obstant, donat que l'equilibri entre aquests factors pot variar, segons el context lingüístic d'un territori i segons el grau d'identificació, és de suposar que existeix una considerable variabilitat en el pes específic que pugui tenir la llengua en la construcció de la identitat nacional en funció d'altres variables. De fet, no existeix acord en la literatura disponible sobre les relacions entre la condició lingüística familiar i la identificació nacional.

Segons diferents estudis, la condició lingüística familiar i la identitat nacional estan estretament vinculades podent-se considerar que la llengua permet marcar la pertinença de la persona a un determinat grup nacional (del Valle, Monreal-Bosch, Perera i Giménez, 2013; Vila, del Valle, Perera, Monreal i Barrett, 1998). És a dir, la llengua podria marcar les *fronteres simbòliques* d'un determinat grup nacional. D'aquí que algunes definicions d'identitat nacional incorporin la referència a una llengua pròpia.

Per exemple la definició de Kymlicka (1996) que anteriorment hem citat: “comunidad intergeneracional, más o menos completa institucionalmente, que ocupa un territorio o una patria determinada y comparte un lenguaje y una historia específicas” (p. 36).

En aquest sentit, diferents estudis troben una relació mimètica entre el coneixement d'una llengua i el sentiment d'identitat nacional associada a ella (Rovira, 2008). De fet, existeix una relació entre la identitat nacional i la condició lingüística familiar en el sentit que les persones utilitzen a propòsit la seva llengua per expressar o reafirmar el seu sentit d'identitat nacional.

De manera que la identificació nacional i les pràctiques que es deriven d'aquesta són elements clau que predisposen certs usos lingüístics.

Vila (1990), argumenta que els adolescents que s'escolaritzen en un programa d'immersió en català i que tenen el castellà com la seva llengua materna no desenvolupen necessàriament una identitat catalana altament rellevant. Això podria recolzar la idea segons la qual la condició lingüística familiar és una variable cabdal per explicar la identificació nacional.

En aquesta mateixa línia, l'estudi de Vila, del Valle, Perera, Monreal-Bosch i Barrett (1998) mostra com la identitat nacional, en el cas de Catalunya, es construeix al voltant de la llengua d'ús en la llar. És a dir, les persones d'un entorn familiar on s'utilitza el castellà s'identifiquen com espanyoles o en tot cas espanyoles i catalanes. Mentre que les persones d'un entorn familiar que utilitzen només el català s'identifiquen, només, com a catalanes. En un treball més recent, es conclou que la llengua catalana utilitzada en el context familiar és un bon predictor d'una identificació nacional com a català, mentre que la utilització de la llengua castellana en el context familiar no té una capacitat predictiva respecte a la identificació nacional (del Valle, Monreal-Bosch, Perera i Giménez, 2013).

També a Catalunya, però en aquest cas en el context específic de la Vall d'Aran, on coincideixen tres llengües oficials: l'occità aranès, el català i el castellà, Lapresta (2004) ha mostrat la importància de la identitat lingüística sobre la identitat cultural.

Específicament, s'ha destacat la llengua i la cultura (amb prop d'un 40% de les respostes obtingudes) com el principal element que caracteritza la identitat cultural aranesa, seguit d'altres respostes relatives als costums i tradicions (21,1%) i l'amor a la terra on es viu (11,5%). En aquest cas, sembla que la identitat lingüística és la font sobre la qual es construeix la representació compartida de la identitat nacional del col·lectiu aranès.

No obstant, és poc probable que només el fet de parlar una llengua particular determini el grau d'importància atribuïda a una determinada identitat nacional. Sembla més raonable sostenir que l'ús d'una determinada llengua és una conseqüència d'un sistema de valors i d'una determinada ideologia assumida per la família i una determinada comunitat.

Les persones utilitzen deliberadament la llengua per expressar o reafirmar el seu sentit d'identitat nacional. De manera que, la identificació nacional i les pràctiques que es deriven d'això són elements clau que predisposen certs usos lingüístics, així com la importància atribuïda a certes identitats nacionals. De manera semblant, les persones elegeixen escoles nacionals precisament per aproximar als seus fills i filles a *l'estatus quo* del grup dominant. La llengua de l'escola és una conseqüència de les aspiracions dels pares i mares en relació als seus fills i a les seves filles. Dit en altres paraules, el factor causal implicat en l'ús de la llengua així com la importància atribuïda a certes identitats nacionals, es pot vincular amb les ideologies, valors i pràctiques familiars. Amb el llenguatge del marc teòric utilitzat, sembla que la llengua pot reproduir una determinada representació social que organitza i regula la conducta i pensament dels parlants. Com apunten altres autors, la llengua pot ser un vehicle d'expressió de la pertinença a un col·lectiu, a més el seu rol pot estar determinat per altres factors com la vinculació afectiva cap al territori (Lapresta i Huguet, 2006).

Alguns treballs, fins i tot, qüestionen la relació entre la identificació nacional, la condició lingüística familiar i d'ús social (Viladot, 2008).

Vila, Esteban-Guitart i Oller (2010), per exemple, han il·lustrat com joves d'origen estranger que s'identifiquen nacionalment com a catalans o espanyols no ho vinculen a la llengua sinó als intercanvis i xarxes socials que han creat,

principalment amb els seus iguals d'origen nacional. A més, en altres contextos nacionals, l'ètnia –més que la llengua- pot convertir-se en l'instrument a través del qual construir el discurs nacional d'un país (Smith, 2004). Per exemple Bonfil (1987), en el seu clàssic text titulat *México profundo*, sosté que a Mèxic s'ha de distingir dos realitats nacionals, a saber: el Mèxic profund, que troba les seves arrels en els diferents grups d'origen mesoamericà, amb diferents llengües i tradicions, i el Mèxic Imaginari associat a l'herència occidental i societat mestissa. En qualsevol cas, un estudi recent mostra com la condició lingüística familiar no és un element que discrimini la identificació nacional com a mexicans en estudiants indígenes (amb diferents llengües maternes: tzotzil, tseltal, tojolabal, zoque) i mestissos de Xiapas.

En ambdós casos, més enllà de la diversitat de llengües familiars existents, existeix una mateixa identificació nacional (Viladot, Giles, Bolaños i Esteban-Guitart, 2013).

Un factor a tenir en compte, a propòsit de la Teoria de la Vitalitat Etnolingüística anteriorment introduïda, és el fet que la llengua pot convertir-se en rellevant i relacionar-se amb la identificació nacional només en determinades situacions socials. Per exemple, quan el grup percep que la seva supervivència està essent qüestionada. Llavors la llengua, com a símbol de la supervivència del grup i en tant que element clau de la nació, es pot convertir en un element de reivindicació nacional (Lapresta i Huguet, 2004). En aquest sentit, diferents estudis suggereixen que on la identitat de grups etnolingüístics es veu amenaçada, per exemple per l'assimilació gradual a la cultura i/o llengua del grup dominant, o en casos més extrems, pel refús o supressió de la minoria per part del grup majoritari, es produeix un increment dels esforços per restablir la distintivitat. Una possible forma de distintivitat és la diferenciació lingüística i, en aquest sentit, la reivindicació i vinculació nacional de la condició lingüística familiar o llengua del grup nacional (Giles i Viladot, 1994; Viladot i Siguan, 1992).

1.3.4. El sistema educatiu i la identitat nacional

A l'igual que ha succeït amb la llengua, l'escola s'ha convertit en un instrument de l'Estat-Nació amb l'objectiu d'articular una determinada concepció de grup a través d'un currículum particular. Especialment en determinades i sensibles matèries com geografia o història (Carretero, Asensio i Rodríguez-Moneo, 2013).

Segons Vila, Oller i Esteban (2010), des d'aquesta perspectiva, el currículum escolar es concep com un instrument de l'Estat, que com una teranyina, articula educativament el territori. De manera que l'escola es converteix, a través del seu currículum, en la responsable de l'educació nacional amb l'objectiu de nacionalitzar el territori i de formar la consciència nacional dels seus ciutadans. En aquesta mateixa línia, segons Gellner (1983), els Estats-Nació han utilitzat el sistema educatiu regulat per l'Estat amb la finalitat de transmetre certes representacions culturals dominants.

A l'educació formal, les persones estan exposades a continguts que prescriuen cert currículum nacional a través d'assignatures com història, geografia o literatura. Es tracta de representacions nacionals que s'adquireixen al participar a la institució escolar d'una determinada comunitat.

La noció de ciutadania relacionada amb una posició moderna pressuposa que cada individualitat, independentment del seu origen i creences, té els mateixos drets que una altra persona i a la vegada està obligada pels mateixos deures que en forma de lleis són el resultat del contracte social i del bé comú. Des d'aquesta posició l'Estat, es constitueix en nació a partir de l'associació lliure de voluntats individuals com a garantia de la llibertat individual. Per tant, l'adscripció identitària s'entén com una adscripció nacional de manera que les persones s'identifiquen com espanyoles, franceses o andorranes i on la ciutadania queda deslliurada de qualsevol tret privat com la llengua, el gènere, l'ètnia o la religió. Des de la concepció de ciutadania moderna, la construcció de la identitat nacional és un assumpte públic, comú i únic, possible a partir del reconeixement de la igualtat i la llibertat individual dins la diversitat social.

Les diferències individuals són un assumpte privat que no poden considerar-se en l'àmbit del comú, i per això, el veritablement important és construir una identitat única, lligada a la ciutadania, i adscrita a l'Estat convertit en nació (Vila i Casares, 2009).

Ni la concepció de ciutadania conservadora que posa èmfasi en el particular, el propi, el secret, el privat, com la llengua, l'ètnia, l'origen, la religió, les creences, ni la concepció de ciutadania moderna que posa èmfasi en el comú, el públic, l'universal, el col·lectiu, el mutu, el general, l'associatiu, el conjunt, el corporatiu i l'institucional resolen els conflictes i per tant tampoc esdevenen una solució a pesar dels esforços polítics pel manteniment d'unes identitats nacionals úniques com a garantia de la cohesió social.

L'assumpció de la concepció de ciutadania des d'una posició conservadora, moderna o lliberal té importants repercussions en l'educació escolar en el fet que és des de la institució educativa que a través del currículum escolar es construeixen les identitats.

Segons Barrett, Lyons i Del Valle (2004), l'assistència a una determinada escola i les pràctiques familiars són factors que generen i expliquen l'existència d'una considerable variabilitat en els patrons d'identificació nacional. D'aquesta manera, el sentit de la identitat nacional es veuria afectada per l'educació que reben les persones a l'escola.

Per altra banda, a l'igual que argumentàvem amb el cas de la llengua, és poc probable que només el fet d'anar a un sistema educatiu particular determini el grau d'importància atribuïda a una determinada identitat nacional. Sembla més raonable sostenir que l'assistència a un determinat sistema educatiu és una conseqüència d'un sistema de valors i d'una determinada ideologia assumida per la família: una determinada representació social. De manera que, les persones poden estar exposades a un mateix pla educatiu uniforme a l'escola, però hi pot haver una considerable variabilitat en les actituds i pràctiques nacionals familiars. Les persones utilitzen deliberadament l'escola per expressar o reafirmar el seu sentit d'identitat nacional. De manera que, la identificació nacional i les pràctiques escolars són elements clau en l'atribució i predisposició a certes identitats nacionals.

Les famílies elegeixen escoles nacionals precisament per aproximar als seus fills i filles a *l'estatus quo* del grup dominant.

L'escola pot, d'aquesta manera, ser una conseqüència de les aspiracions dels pares i mares en relació als seus fills i a les seves filles. Dit en altres paraules, el factor causal implicat en l'assistència a un determinat sistema escolar així com la importància atribuïda a certes identitats nacionals, es vincularia amb les ideologies, valors i pràctiques familiars.

Gutmann, (1987) critica tant la concepció d'escola republicana derivada de la concepció de la ciutadania conservadora com la concepció d'escola lliberal i introdueix el concepte d'autoritat educativa. Gutmann, defensa que l'autoritat educativa no pot quedar constituïda únicament bé per l'Estat, bé per la família, sinó que cal que inclogui també als professionals de l'educació. Per tant l'educació democràtica, no és el resultat de les projeccions de les famílies o de l'Estat sinó que té uns continguts específics que cal que siguin concertats entre tots els agents educatius, inclosos els professionals de l'educació. Aquesta proposta d'educació democràtica parteix de la base que l'escola cal que promogui, segons Coll (2000) tant l'exercici d'una ciutadania universal com d'una ciutadania en les societats de pertinença i que, per tant, requereix, com assenyalava Tedesco (1997) identitats individuals que permetin l'articulació entre el global i el local.

Des d'aquesta perspectiva, desvinculada de les polítiques conservadores o lliberals, l'escola cal que construeixi identitats múltiples que facin possible una identitat compartida basada en el desig de viure de manera conjunta.

Per exemple, a l'estat espanyol, l'organització política i territorial dóna nom a les diferents autonomies amb les seves pròpies identitats plurals, diverses i complexes. Els drets diferenciats per a cada grup, com ara l'autonomia territorial, la representació en les institucions centrals, i els drets lingüístics, poden ajudar a reduir la vulnerabilitat dels grups minoritaris enfront de la majoria, estant garantits per la Constitució Espanyola. Catalunya compta amb un fort moviment nacionalista, un alt nivell d'autonomia en les disposicions legals, serveis educatius, socials i de salut, i una percepció social generalitzada de ser diferent de la resta d'Espanya.

El govern català té poder sobre el sistema educatiu i les escoles de l'estat català. El català és la llengua oficial com a tal, conjuntament amb l'espanyol, i l'aranès a la regió de la Vall d'Aran.

En el capítol dedicat a la contextualització de l'escenari d'estudi, el tema de la llengua i del currículum escolar en el context andorrà es presenta amb més detall.

Donat que els sistemes educatius poden variar en cada país i el fet que els continguts vinculats a les representacions nacionals que s'exposen varien en funció de l'escola, és d'esperar que existeixi una considerable variabilitat en la construcció del sentiment d'identitat nacional per part dels diferents escolars.

Des de la perspectiva de la Teoria de la Vitalitat Etnolingüística s'hauria d'esperar que l'escola, en tant que suport institucional del grup, ocupés una posició important en la vitalitat del mateix. No obstant, no es disposen de dades empíriques que testin aquests pressupòsits. Sí, que existeixen estudis que mostren i relacionen el suport institucional, formal o informal, amb la vitalitat i identificació etnolingüística (Esteban-Guitart, Viladot i Giles, 2015).

En tot cas no es coneix l'impacte que té l'escola andorrana sobre la construcció de la identitat nacional dels seus alumnes.

Aquest objectiu no està a l'abast de l'estudi que aquí s'exposa donada la naturalesa quantitativa i correlacional del mateix. No obstant, pretenem oferir dades empíriques al voltant de les relacions entre el model o sistema educatiu, que posteriorment s'exposaran, i les identifications nacionals en el cas concret d'Andorra.

2. OBJECTIUS I HIPÒTESIS DE RECERCA

3. METODOLOGIA

3.1. CONTEXT SOCIAL DE LA RECERCA. ORGANITZACIÓ SOCIODEMOGRÀFICA, LINGÜÍSTICA I EDUCATIVA DEL PRINCIPAT D'ANDORRA

3.2. PARTICIPANTS

3.3. INSTRUMENTS METODOLÒGICS UTILITZATS

3.4. PROCEDIMENT

4. RESULTATS

4.1. CONEIXEMENTS I IDENTIFICACIÓ NACIONAL

4.2. JUDICIS I PREFERÈNCIES EN RELACIÓ ALS GRUPS NACIONALS

4.3. CONDICIÓ LINGÜÍSTICA FAMILIAR I IDENTIFICACIÓ NACIONAL

4.4. RELACIONS ENTRE SISTEMA EDUCATIU I IDENTIFICACIÓ NACIONAL

4.5. FACTORS PERCEBUTS ASSOCIATS A LA IDENTITAT NACIONAL

5. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

5.1. DISCUSSIÓ

5.2. LIMITACIONS DE L'ESTUDI I POSSIBLES LÍNIES D'INVESTIGACIÓ

5.3. CONCLUSIONS GENERALS I REFLEXIÓ PERSONAL

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

7. ANNEX

7.1. ENQUESTA

7.2. ENTREVISTA AL SR. ALBERT PINTAT

7.3. ENTREVISTA AL SR. ÒSCAR RIBAS REIG

2. OBJECTIUS I HIPÒTESIS DE RECERCA

Els objectius que orienten aquesta tesi s'emmarquen en la pregunta d'investigació i objectiu general enunciat en la introducció del treball, a saber: **conèixer els factors psicosocials implicats en la construcció de la identitat nacional**. Per fer-ho es realitza una investigació en un context no suficientment estudiat empíricament sota aquest propòsit com és el Principat d'Andorra.

D'aquesta pregunta o objectiu general es deriven quatre objectius específics vinculats als quatre factors que hem identificat i descrit en la revisió de la literatura, així com un objectiu auxiliar vinculat també a la pregunta d'investigació i que pretén obtenir una fotografia de la representació social que tenen els participants en relació a l'andorrenitat o identitat andorrana. Per tant els objectius són:

- 1) Es pretén determinar si l'existència de coneixements al voltant de la nació andorrana correlaciona amb els sentiments d'identificació: identitat nacional andorrana. S'espera que aquelles persones que mostren tenir més coneixements del funcionament social, polític, econòmic, cultural siguin les persones que a la vegada més s'identifiquin com a andorranes.
- 2) Es pretén descriure les relacions entre les creences i actituds en relació als grups nacionals segons els participants en l'estudi. S'espera il·lustrar empíricament la tesi derivada de la Teoria de la Identitat Social segons la qual les persones que mostren una elevada identificació amb el grup nacional, en aquest cas andorrà, atribueixin més sentiments positius cap al seu grup (favoritisme grupal) i negatius cap als altres grups nacionals (més prejudicis cap als altres grups nacionals).
- 3) Es pretén descriure les relacions entre la condició lingüística familiar i la identificació nacional. Seguint la idea proposada per Giles i Johnson (1987) s'espera que les persones que són de condició lingüística familiar s'autocategoritzin i s'identifiquin com andorranes, mentre que les persones que són d'altres condicions lingüístiques familiars abans que andorranes s'autocategoritzin d'una altra manera.

4) Es pretén descriure les relacions entre el sistema educatiu i la identificació nacional. Seguint la idea proposada per Gellner (1983) i Smith (1991) s'espera que les persones que només han estat escolaritzades al sistema educatiu andorrà s'autocategoritzin com andorranes, mentre que les persones que han estat escolaritzades a altres sistemes educatius s'autocategoritzin d'una altra manera abans que andorranes.

5) Es pretén conèixer els factors o aspectes que els participants consideren més rellevants per definir i caracteritzar la identitat nacional andorrana.

3. METODOLOGIA

Dividim aquesta secció dedicada a detallar els aspectes metodològics de la recerca realitzada en quatre apartats. En primer lloc i, amb l'objectiu de contextualitzar l'escenari on s'ha realitzat la investigació, el Principat d'Andorra, es resumeixen alguns aspectes sociodemogràfics, lingüístics i educatius d'Andorra. Això ha de permetre familiaritzar-se amb la realitat sociolingüística i educativa del context on s'ha realitzat la investigació. En aquest sentit, s'afegeix a l'annex dues entrevistes que es van portar a terme amb dos ex caps de govern per tal de situar el tema al context de recerca. En segon lloc, es descriuen les característiques dels participants a l'estudi. En tercer lloc, detalllem els qüestionaris i tasques metodològiques que s'han utilitzat. Finalment, descrivim breument el procediment de l'estudi realitzat, així com el procediment d'anàlisi dels resultats. És a dir, es descriu el procediment de l'estudi realitzat pel que fa a la confecció i aplicació del qüestionari, les qüestions de pilotatge, d'anonimat, de temporització, el com s'han portat a terme les diferents tasques i finalment, expliquem com s'ha fet el tractament de les dades, la codificació de les variables i el càlcul de la fiabilitat.

El propòsit fonamental de recerca consisteix en descriure i poder relacionar diferents variables per tal de donar suport empíric, o no, a les diferents hipòtesis de treball adreçades en el marc dels objectius de recerca. Per això, s'utilitza i es treballa amb dades quantitatives.

3.1. CONTEXT SOCIAL DE LA RECERCA. ORGANITZACIÓ SOCIODEMOGRÀFICA, LINGÜÍSTICA I EDUCATIVA DEL PRINCIPAT D'ANDORRA

El Principat d'Andorra és un país situat al territori del Pirineu Central, entre Espanya i França. En aquest territori es conforma una comunitat que s'estén dins d'una àrea on predominen les relacions internacionals entre la regió d'Aquitània, la regió del Languedoc-Roussillon i la regió del Midi-Pyrénées, per part de l'Estat francès, la regió d'Aragó, la regió de Catalunya, la regió del País Basc, la regió de Navarra per part de l'Estat espanyol i l'Estat Andorrà.

El territori andorrà, de 468km², es divideix en set parròquies que, segons el seu ordre protocol·lari, són Canillo, Encamp, Ordino, la Massana, Andorra la Vella, Sant Julià de Lòria i Escaldes - Engordany. Andorra la Vella és la capital de l'Estat. La parròquia és la divisió territorial d'Andorra a efectes polítics i administratius. Cada parròquia comprèn un cap de parròquia i una sèrie de pobles que en depenen.

Les diferents parròquies que conformen el Principat d'Andorra, presenten diferències socioeconòmiques remarcables. Andorra la Vella és on es concentra la major part de la població, amb un caràcter més "urbà" que la resta de les altres parròquies, i on el pes de la immigració es fa més patent. A continuació es presenta la Figura 1 -mapa d'Andorra-, en la que es pot observar la localització i la distribució de les diferents parròquies.

Figura 1. Mapa d'Andorra

Segons el Departament d'Estadística d'Andorra, al 2014 la població del Principat era de 76.949 persones censades. L'evolució demogràfica del Principat, en els últims 35 anys, està caracteritzada per una marcada tendència vers un creixement continuat i molt significatiu. L'augment de la població prové del creixement de la immigració originada pel canvi socioeconòmic de les últimes dècades, la qual cosa ha influït en la seva composició i estructura.

La distribució de la població per nacionalitat i edat respon a les característiques de l'estructura econòmica del país, amb una quantitat elevada de mà d'obra estrangera que concentra la major part dels seus efectius en els trams d'edat entre 25 i 59 anys. Entre gèneres destaca un nombre lleugerament més gran d'homes, amb el 51%, que de dones, amb el 49%. Un dels trets més significatius de l'estructura de la població d'Andorra és la gran diversitat de procedències dels residents, fins al punt que el percentatge de residents estrangers és molt superior al de residents de nacionalitat andorrana tal i com es pot observar en la següent taula.

Taula 1. Població per nacionalitats al Principat d'Andorra l'any 2014

	2014
Total nacional. Població registrada andorrana	35.412
Total nacional. Població registrada espanyola	20.301
Total nacional. Població registrada francesa	3.753
Total nacional. Població registrada portuguesa	10.699
Total nacional. Població registrada britànica	962
Total nacional. Població registrada alemanya	314
Total nacional. Població registrada argentina	633
Total nacional. Població registrada nord-americana	105
Total nacional. Població registrada belga	212
Total nacional. Població registrada holandesa	240
Total nacional. Població registrada índia	80
Total nacional. Població registrada italiana	430
Total nacional. Població registrada marroquina	438
Total nacional. Població registrada uruguaiana	93
Total nacional. Població registrada xilena	201
Total nacional. Població registrada filipina	406
Total nacional. Població registrada australiana	71
Total nacional. Població registrada danesa	89
Total nacional. Població registrada suïssa	73
Total nacional. Població registrada sueca	47
Total nacional. Població registrada altres nacionalitats	2.390

Font: Comuns / Censos parroquials dels Comuns

Segons les dades del cens comunal, del total de residents, el 45% (35.412) són de nacionalitat andorrana; del 55% restant, el percentatge es reparteix de la manera següent: el 30 % (20.301 residents) són de nacionalitat espanyola, el 5% (3.753 residents) de nacionalitat francesa, el 13% (10.699 residents) de nacionalitat portuguesa i el 7% restant (7.584 residents) d'altres nacionalitats (veure taula 1).

La llengua oficial d'Andorra és el català, tal i com ho expressa la Constitució. No obstant, al català, se li han de sumar altres tres llengües que tenen una important presència social al territori: el francès, llengua àmpliament coneguda i utilitzada, com a conseqüència de la proximitat i tradicional relació amb el país veí; el castellà, llengua molt utilitzada per l'important nombre de població, provinent d'Espanya i de països del sud d'Amèrica que utilitzen aquesta llengua; i el portuguès, llengua de poc prestigi social.

L'estudi de Batalla, Casals i Micó (2004) sobre la Immigració a Andorra, portat a terme pel Centre de Recerca d'Estudis Sociològics conclou, que tot i ser d'un entorn cultural europeu la majoria de la població immigrada, hi ha una diversitat lingüística i de "prestigi cultural" entre els diferents grups, fet que pot influir en les seves relacions i en la respectiva valoració. Per altra banda, tot i ser el català la llengua oficial en l'àmbit públic, el castellà és molt utilitzat com a llengua d'interacció i relació. Això fa que moltes persones utilitzin aquesta llengua per desenvolupar-se amb normalitat en la majoria de situacions. En relació a la llengua, l'estudi (Batalla et al., 2004) afirma que existeixen dues realitats: a) l'Andorra oficial catalana amb el poder polític, que no és majoritària i b) l'Andorra creada pel gran creixement econòmic i migratori, producte de la barreja on l'idioma dominant és el castellà. A la vegada, aquestes dues realitats plantegen dos tipus de situacions: a) la integració lingüística i b) la utilitat lingüística d'acord amb les expectatives de promoció ocupacional i social.

Si bé la majoria de la població coneix el català (CRES, 2010), es detecta un doble comportament en la seva utilització segons les situacions i la llengua en què s'adreça a l'interlocutor: així, la població, emprà el català majoritàriament en les relacions amb l'Administració i en determinats serveis en què l'atenció es fa bàsicament en català (bancs, companyies d'assegurances, gestories,

metges i dentistes) mentre que en altres àmbits predomina l'atenció en castellà (transports públics, bars i grans magatzems).

En el conjunt de la població el català és la llengua més parlada a la llar, amb els amics i amb les relacions internes a la feina, si bé aquestes pràctiques lingüístiques estan molt relacionades amb la nacionalitat i amb la condició lingüística familiar de la població.

En aquest sentit, a Andorra la llengua més entesa a nivell oral i escrit és el castellà, seguida del català, del francès, de l'anglès i per últim, del portuguès. Respecte al nivell *d'expressió* oral de cada llengua, les posicions es continuen mantenint, i és on es constata que el castellà és la llengua més parlada a Andorra. Pel que fa referència al nivell d'expressió escrita, s'observa una davallada de la llengua catalana situada en una posició similar a la llengua francesa (CRES, 2010).

Respecte a l'ús que la població fa de les diferents llengües, s'observa que les persones utilitzen habitualment més d'una llengua, produint-se situacions de bilingüisme català - castellà, català - francès, castellà - francès, català - portuguès, castellà - portuguès i també altres situacions de monolingüisme i de trilingüisme.

El fort flux migratori que ha rebut el país en els últims anys majoritàriament castellanoparlant, ha portat a una situació en el camp lingüístic de desequilibri entre les llengües en contacte. Les quatre llengües es reparteixen rols relativament diferents. El portuguès, no s'associa a cap rendiment pràctic i tampoc va lligat a cap rendibilitat a nivell social. El castellà és la llengua més neutra, associada al rendiment pràctic a nivell social, rol més accentuat en un context de mobilitat poblacional. El francès representa una llengua que va lligada a una certa rendibilitat social, en el sentit que s'associa a la presència de turisme al país i a l'existència d'expectatives laborals. Per últim, el català s'identifica amb la identitat territorial, amb la llengua de l'administració andorrana (Govern, Comuns i Consell General), del sistema educatiu nacional i amb la llengua dels habitants autòctons. El seu coneixement serveix per accedir a determinats llocs de treball, com a via d'integració i per al gaudi d'un determinat estatus a nivell nacional (CRES, 2010).

D'aquesta manera, el castellà es converteix en la llengua de major ús i en la llengua dominant. La força del castellà a Andorra es deu a una qüestió pragmàtica, és la llengua de més abast pel nombre de persones que la utilitzen. La situació de la llengua catalana és diferent, tot i ser d'ús minoritari, no se la considera en situació de debilitat enfront les altres, ja que gaudeix tant del recolzament institucional oficial com també dels mitjans de comunicació nacionals.

El francès, també és una llengua d'ús minoritari però no dèbil, en el context andorrà, la qual gaudeix de prestigi social i de recolzament institucional educatiu. El portuguès, es considera una llengua d'ús minoritari i en situació de debilitat enfront les altres llengües, pel fet que no gaudeix de prestigi social.

Els alumnes de nacionalitat portuguesa i francesa tenen tendència a triar el castellà, fet que explica que els joves d'aquesta nacionalitat s'integren en castellà ja que tendeixen a abandonar l'ús de la llengua pròpia i a optar pel castellà en molts àmbits socials i culturals.

En quant a les *percepcions i actituds* vers les diferents llengües es té en compte el coneixement de la llengua més parlada, de la llengua sentida com a pròpia, de la importància de defensar la llengua com a símbol d'identitat d'un país, i finalment, de la llengua o llengües que es parlaran en un futur proper en el territori nacional.

Pel que fa referència al coneixement de la llengua oficial a Andorra, són els andorrans i els espanyols els qui coneixen millor l'estatut de la llengua catalana. Quant a la percepció de la llengua més parlada a Andorra els andorrans i els francesos pensen que la llengua majoritària és el català, els espanyols opinen que són el català i el castellà a parts iguals i els portuguesos consideren que és el castellà. La llengua que se sent com a pròpia, en el cas dels andorrans és el català, en el cas dels espanyols, el castellà i en el cas dels francesos, el francès. Quant a la importància de defensar la llengua oficial com a símbol d'identitat d'un país són els francesos, els espanyols i els andorrans els qui més creuen en la defensa de la llengua.

Pel que fa referència a la llengua que es parlarà a Andorra d'aquí a cinquanta anys els més optimistes pel que fa a l'ús del català són els portuguesos i els andorrans; els francesos, en canvi, tendeixen a creure que l'anglès serà la llengua dominant (CRES, 2010).

L'enquesta realitzada pel CRES en l'estudi de la Immigració a Andorra (Batalla, Casals i Micó, 2004) també recull dades sobre l'ús i el coneixement del català. Segons aquest treball, l'edat és el factor que més relaciona amb la por per la pèrdua de la llengua catalana com a efecte de l'augment d'immigració a Andorra. Les persones de més edat són les que més tenen aquesta percepció, potser perquè ho comparen amb èpoques de menys presència de població immigrada en què el català era més present. Per aquest motiu hi ha un cert temor que cada vegada tingui menys presència i que amb el temps es pugui arribar a perdre.

No obstant, la legislació sobre el caràcter, ús i potenciació del català al Principat ha evolucionat en el sector educatiu, des d'un simple reconeixement de la seva existència, a una protecció i potenciació que l'ha col·locat, en l'aspecte normatiu, en un pla d'igualtat amb els altres dos sistemes educatius presents al país (espanyol i francès).

Les qüestions lingüístiques han tocat la dimensió participativa provocant una sensibilització en sentit ampli fins a obtenir el reconeixement institucional. D'aquesta manera, la Conselleria d'Educació i Cultura, a partir del 1982, es decidia a tirar endavant, amb la col·laboració dels sistemes educatius presents al país, un projecte d'ensenyament que tingués en compte la realitat lingüística andorrana i com a objectius bàsics d'escola nacional proposava:

“que els infants iniciïn el seu contacte amb l'escola, amb la llengua que els és familiar, és a dir, el català, mitjançant uns continguts eixits del seu medi.”

Segons Bastida (1987) el plantejament lingüístic garantia un ensenyament en català.

Al 1950, el Consell General va acordar d'ensenyar la llengua catalana durant dues hores setmanals a l'escola francesa.

Per altra banda, a les escoles espanyoles estava prohibit, degut al règim franquista. A partir dels anys 60, el Consell General va manifestar una certa inquietud, pel fet que els sistemes educatius espanyol i francès aportessin als joves andorrans el coneixement i respecte de les llengües i cultures veïnes sense tenir en compte la història i la cultura de la realitat del Principat d'Andorra.

D'aquesta manera, al 1972, el Consell General, va aprovar mitjançant la *Nota Informe sobre Andorranització*, una acció educativa que introduïa l'ensenyament de la llengua catalana, de la història, geografia i institucions d'Andorra als plans d'estudis dels sistemes educatius francès i espanyol. Els objectius i temaris d'aquestes assignatures, obligatòries per a tots els alumnes, havien de ser impartides per docents que depenguessin del Govern d'Andorra i eren responsabilitat del Departament de Formació Andorrana.

Al 1982, el Govern d'Andorra, va considerar la necessitat de reforçar el procés d'Andorranització, motiu pel qual es va crear l'Escola Andorrana, com l'escola que representava la nació fruit de la implicació de la ciutadania en la promoció i defensa de la cultura autòctona. Segons Bastida (1987) s'apostava per una escola on:

“es defensés la identitat nacional pel fet de ser andorrana en el seu programa d'estudis ... i ... controlada i dirigida per un ministeri d'educació nacional que no fos ni el sistema espanyol ni el sistema francès, ni una escola congregacional dins del sistema espanyol...”

Al 2015, l'estructura educativa d'Andorra està formada pel sistema educatiu andorrà, el sistema educatiu francès, tots dos de caire públic i el sistema educatiu espanyol, amb tres tipus de modalitats educatives, pública, privada i congregacional. El nombre d'alumnes per sistemes educatius és d'un total de 10.837, segons les dades del Departament d'Estadística referides a Educació, que corresponen al curs escolar 2013/14, tal i com mostra la següent taula.

Taula 2. Repartició d'estudiants per sistema educatiu d'Andorra

	2013
Total escolars. Sistema educatiu andorrà.	4.298
Total escolars. Sistema educatiu espanyol.	3.116
Total escolars. Sistema educatiu francès.	3.423
Estudiants escolars	10.837

Font: Ministeri d'Educació i Joventut del Govern d'Andorra. 2013

Com es pot observar el sistema educatiu que a Andorra té més estudiants és l'andorrà, seguit del francès i en darrer lloc, l'espanyol. L'evolució que cada sistema educatiu ha experimentat des del curs escolar 84-85, any en què es crea el sistema educatiu nacional andorrà, mostra que el sistema educatiu espanyol ha perdut alumnat, el sistema francès l'ha mantingut i el sistema educatiu andorrà ha anat incorporant estudiants fins al punt de constituir-se el sistema que més estudiants té. Per altra banda, la complexitat pel que fa al tipus de modalitats en el sistema educatiu espanyol, porta a fer un anàlisi més detallat a la repartició del nombre d'estudiants en cada modalitat.

La taula següent indica la repartició i distribució d'estudiants al sistema educatiu espanyol on s'observa que la modalitat més escollida és la congregacional, i amb diferència, seguida de la modalitat pública i en darrer lloc de la privada. S'observa gran variabilitat entre les tres opcions.

Taula 3. Repartició d'alumnes en el sistema educatiu espanyol d'Andorra el curs 2013/14

	2013/14
Total escolars. Sistema educatiu espanyol congregacional	2.121
Total escolars. Sistema educatiu espanyol privat	180
Total escolars. Sistema educatiu espanyol públic	832
Estudiants escolars	3.133

Font: Ministeri d'Educació i Joventut del Govern d'Andorra.2013

A la Taula 4 s'observa, el nombre d'estudiants del curs escolar 2013-14, que va a cada sistema educatiu tenint en compte la nacionalitat.

Taula 4. Estudiants escolars d'Andorra per sistema d'ensenyament i nacionalitat el curs 2013-14

Sistema Educatiu	Nacionalitat					Total
	Andorrana	Francesa	Espanyola	Portuguesa	Altres	
Francès	2.749	173	148	262	91	
Espanyol	2.476	5	349	184	102	
Andorrà	3.531	5	399	252	111	
Total	8.756	183	897	698	304	10.837

Font: *Ministeri d'Educació i Joventut del Govern d'Andorra. Govern d'Andorra. 2013*

Els alumnes de nacionalitat andorrana estudien al sistema educatiu nacional, en primer lloc, seguit del sistema francès i en darrer lloc a l'espanyol. La concentració al sistema espanyol i francès és més o menys uniforme. Els estudiants de nacionalitat espanyola estudien en primer lloc al sistema espanyol, seguit de l'andorrà i en darrer lloc al sistema francès. La concentració al sistema espanyol i andorrà és més o menys uniforme.

Els estudiants de nacionalitat francesa estudien la gran majoria al sistema francès.

Els alumnes de nacionalitat portuguesa es reparteixen de manera uniforme en els tres sistemes educatius, estudiant en primer lloc al sistema francès, seguit de l'andorrà i en darrer lloc a l'espanyol. Els estudiants d'altres nacionalitats es distribueixen de manera uniforme en els tres sistemes educatius, destacant en primer lloc, el sistema andorrà, en segon lloc, el sistema espanyol i en darrera opció, el sistema francès.

El fet que Andorra sigui un país que compta amb tres sistemes educatius d'ensenyament és un tret que caracteritza la seva organització educativa. Cada tipologia d'escola té en compte una determinada realitat lingüística i cultural a través del seu plantejament lingüístic i curricular el qual garanteix un ensenyament que aposta per la defensa de la identitat nacional pròpia en el seu programa d'estudis controlat i dirigit pel ministeri d'educació nacional. En el cas d'Andorra, el sistema educatiu francès, depèn del Ministère d'Éducation Nationale amb seu a París i el sistema educatiu espanyol depèn del Ministerio de Educación y Ciencia amb seu a Madrid.

El Govern andorrà a través del Ministeri d'Educació i Joventut centralitza l'ordenament curricular, no només en el seu propi sistema educatiu, sinó que també en els sistemes educatius estrangers amb la finalitat de transmetre certes representacions culturals exposant als seus alumnes a continguts que prescriuen cert currículum nacional (Ballarín, 2006). En el cas de les escoles nacionals, l'Estat regula la totalitat del currículum amb l'objectiu de centralitzar el programa educatiu. En el cas de les escoles estrangeres, l'Estat regula només una part del currículum mitjançant el programa de formació andorrana integrat obligatòriament dins dels plantejaments curriculars dels sistemes estrangers i establert per conveni (Bastida, 2003).

En resum, podem dir que el Principat d'Andorra forma part de la comunitat pirinenca que en els últims cinquanta anys s'ha anat desenvolupant, evolucionant de manera constant i accelerada. La vinguda massiva de treballadors immigrants procedents d'Espanya, França i Portugal principalment han configurat un nou teixit cultural, social, econòmic, polític, modificant la composició de la població i donant lloc a una nova distribució demogràfica territorial.

La llengua i la cultura també s'han vist influenciades per aquest allau migratori en constant flux de creixement, la qual cosa ha derivat en polítiques proteccionistes per part de l'Estat i del Govern andorrà per conservar la seva llengua, les seves tradicions i la seva cultura, a través de la creació d'un nou sistema educatiu públic estatal el qual garanteix no només el coneixement del propi en un país on la població autòctona és minoritària sinó que al mateix temps manté i consolida aquests coneixements fent-los extensius a la resta de la població en edat escolar (Ballarín, 2006; Batalla, Casals i Micó, 2004; Bastida, 2003).

3.2 PARTICIPANTS

Per confeccionar la mostra s'ha tingut en compte especialment la representació de les diferents modalitats d'escolarització presents a Andorra: escola andorrana pública, escola francesa pública, escola espanyola pública, escola espanyola congregacional, escola espanyola privada.

No obstant, la mostra de l'escola privada, s'ha extret per la dificultat en trobar persones que haguessin fet tota la seva escolarització en la mateixa modalitat.

Donat l'objectiu i la naturalesa del nostre estudi, hem considerat escaient centrar-nos en la població resident d'Andorra de més de 16 anys. La justificació d'aquesta elecció resideix en la consideració de què en edats anteriors, la dimensió de la identitat nacional, en la vida de les persones, encara que hi està present, és molt més confusa i està menys cristal·litzada que a partir d'una edat en la que es considera, a priori, ja es comencen a tenir uns elements de judici suficients per a tenir una opinió formada sobre aquesta qüestió.

Per descriure la mostra s'analitzen les dades sociodemogràfiques referents al gènere, edat, població, parròquia, nacionalitat, país de naixement, anys de residència, condició lingüística familiar, altres llengües i tipus d'escola on s'han cursat estudis obligatoris (primera i segona ensenyança).

Pel que fa al nombre total de participants, la mostra queda configurada per un total de 514 persones adultes, de les quals 217 són homes (42%) i 296 dones (58%). L'edat mitja dels participants és 27 anys, essent el rang entre 17 i 44 anys d'edat.

Pel que fa al país de naixement, Andorra (73,7% del total) encapçala la llista, seguit d'Espanya (17,5% del total) i de Portugal (5,6% del total). En aquesta variable hi ha hagut onze opcions diferents. Els països amb menys representació han estat Anglaterra, Perú, Angola, Filipines, Marroc, Brasil i Argentina, tal i com es pot observar a la següent taula.

Taula 5. País de naixement de la mostra

	Freqüència	Percentatge
Persones nascudes a Andorra	379	74,1
Persones nascudes a Espanya	90	17,0
Persones nascudes a França	5	1,0
Persones nascudes a Portugal	29	5,7
Persones nascudes a Angola	1	,2
Persones nascudes a Filipines	2	,4
Persones nascudes a Perú	1	,2
Persones nascudes a Marroc	2	,4
Persones nascudes a Brasil	2	,4
Persones nascudes a Argentina	2	,4
Persones nascudes a Anglaterra	1	,2
Total de persones	514	100,0

Font: *Elaboració pròpia*

Referent als anys de residència a Andorra, la mitja de temps és de 26 anys. La tendència central del temps de residència de la població no nascuda a Andorra es situa en els valors d'entre 19 i 33 anys.

Les parròquies més representades han estat Andorra la Vella i Sant Julià de Lòria. Contràriament, les parròquies menys representades han estat les de Canillo i Ordino. En una tendència central s'han mantingut les parròquies d'Encamp, Escaldes – Engordany i La Massana tal i com s'observa en el següent gràfic de barres (veure Figura 2).

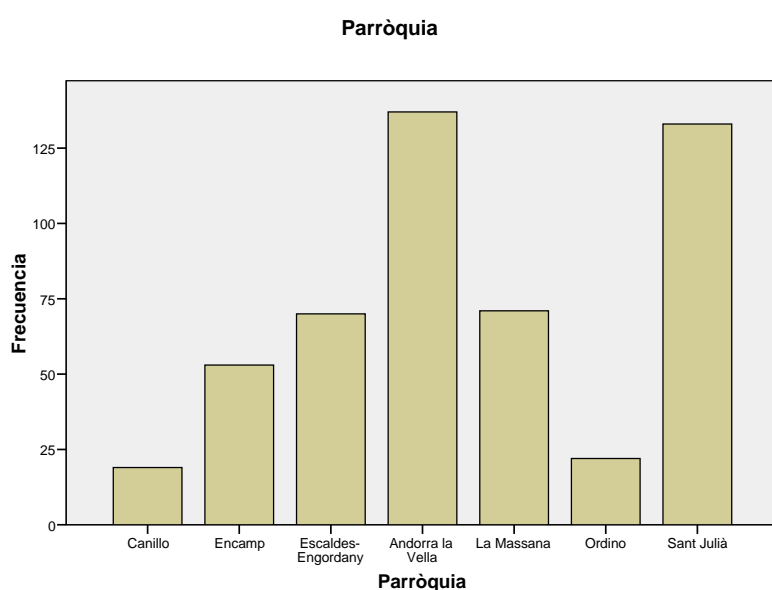

Figura 2. Parròquia de procedència de la mostra

Referent a la variable nacionalitat, la tendència se situa en la nacionalitat andorrana, tot i que també ha tingut molta representació la nacionalitat espanyola i la portuguesa. En aquesta variable s'ha obtingut 9 categories amb diferents combinacions (Andorrana, Espanyola, Francesa, Portuguesa, Filipina, Brasileira, Italiana, Hindú i Anglesa). Per tant, es pot observar que hi ha persones que tenen una sola nacionalitat, altres que en tenen dues (Andorrana i Francesa, Andorrana i Hindú, Andorrana i Espanyola) i fins i tot una persona que en té tres (Espanyola, Francesa i Andorrana).

Taula 6. Nacionalitat de la mostra

	Freqüència	Percentatge	Percentatge acumulat
Andorrana	411	81,4	81,4
Espanyola	48	9,5	90,9
Francesa	2	,4	91,3
Portuguesa	24	4,8	96,0
Andorrana i Espanyola	10	2,0	98,0
Filipina	2	,4	98,4
Andorrana i Hindú	1	,2	98,6
Brasileira	2	,4	99,0
Francesa i Andorrana	1	,2	99,2
Italiana	2	,4	99,6
Andorrana, Espanyola, Francesa	1	,2	99,8
Anglesa	1	,2	100,0
Total	505	100,0	

Font: *Elaboració pròpia*

La variable referent a la condició lingüística familiar de la mostra indica que la tendència se situa en la gent que parla la llengua catalana. En aquesta variable queden representades situacions de monolingüisme, bilingüisme i trilingüisme. Les altres llengües que la mostra coneix són la llengua castellana, anglesa i francesa, principalment, tot i que conjuntament amb aquestes llengües n'apareixen d'altres com el gallec, portuguès, rus, alemany, italià, basc, tailandès, xinès, senegalès, tagal, finès formant múltiples combinacions lingüístiques.

Taula 7. Condió lingüística familiar de la mostra

	Freqüència	Percentatge	Percentatge acumulat
Català	218	43,2	43,3
Castellà	180	35,6	79,0
Francès	11	2,2	81,2
Portuguès	49	9,7	90,9
català i castellà	21	4,2	95,0
català i francès	2	,4	95,4
català i portuguès	1	,2	95,6
castellà i francès	2	,4	96,0
castellà i portuguès	5	1,0	97,0
Gallec	4	,8	97,8
castellà i gallec	2	,4	98,2
Anglès	2	,4	98,6
Àrab	2	,4	99,0
Hindú	3	,6	99,6
Amazight	1	,2	99,8
català, castellà, portuguès	1	,2	100,0
Total	505	100	

Font: *Elaboració pròpia*

Tota la mostra ha fet la seva escolarització obligatòria en algun sistema educatiu andorrà, cosa que assegura la socialització en el mateix context. Referent a la variable estudis, dels tres sistemes educatius i de les cinc modalitats diferents d'escolarització, s'ha recollit mostra de totes les modalitats on es pot observar que hi ha subjectes que han estat escolaritzats en una sola modalitat d'escola, altres han estat escolaritzats a dos modalitats i altres a tres modalitats. Pel que fa als estudis obligatoris, la modalitat d'escola francesa o espanyola és la més triada, seguida de la congregacional i l'andorrana com opcions úniques.

El tipus d'escolarització en modalitat única queda representada per 449 subjectes i 60 persones han estat escolaritzades en dues modalitats. L'escola més representada per la mostra tant a nivell de primària com de secundària és l'escola pública francesa, seguida de l'escola pública espanyola, la congregacional i l'escola pública andorrana, tal i com s'observa a la següent taula.

Taula 8. Estudis obligatoris de la mostra

	Freqüència	Percentatge
Escola andorrana	106	19,2
Escola francesa	130	25,7
Escola espanyola	115	22,8
Escola congregacional	98	19,4
Escola andorrana i escola espanyola	6	1,2
Escola andorrana i escola francesa	9	1,8
Escola andorrana i escola congregacional	4	,8
Escola espanyola i escola congregacional	5	1,0
Escola espanyola i escola internacional	2	,4
Escola congregacional i escola internacional	14	2,8
Escola andorrana i escola internacional	13	2,6
Escola francesa i escola espanyola	2	,4
Escola francesa i escola congregacional	5	1,0
Escola andorrana, escola francesa, escola congregacional	4	,8
Escola espanyola, escola congregacional i escola internacional	1	,2
Total	514	100,0

Font: *Elaboració pròpia*

3.3. INSTRUMENTS

Tenint en compte els objectius de recerca, s'ha dissenyat una eina capaç de conèixer l'estat del Principat d'Andorra en termes d'identitat nacional i la seva relació amb els factors psicosocials anteriorment descrits al llarg del marc teòric i la revisió de la literatura.

El qüestionari que s'ha utilitzat, després de consultar fonts acreditades i especialistes universitaris, és una adaptació de qüestionaris ja disponibles, del Valle, (2001), Barrett i Oppenheimer (2011), per estudiar la temàtica de la construcció de la identitat nacional des d'un punt de vista psicosocial. Aquests qüestionaris existents que aporten evidències de fiabilitat i validesa s'han considerat adequats per al present estudi i en els quals s'ha fet una adaptació de la redacció de les preguntes per a poder-les situar en el context andorrà.

El qüestionari d'identitat nacional, que es presenta íntegrament a l'annex 1, consta de quatre pàgines a color amb un total de 22 ítems repartits en quatre parts:

- La primera fa referència a qüestions sociodemogràfiques, incloent 9 preguntes referents a edat, gènere, localitat, parròquia, país de naixement, nacionalitat, anys de residència, llengua familiar principal i escola on es cursaren els estudis obligatoris.
- La segona part analitza el primer àmbit de la identitat nacional fent referència a *la identificació subjectiva*, incloent 4 tasques referents a l'auto categorització, el sentiment de pertinença, la identitat comparada i la tasca de caracterització.
- La tercera, analitza el segon àmbit de la identitat nacional fent referència a qüestions de *coneixements nacionals* comprenent 5 tasques, referents a coneixements generals, geogràfics, històrics, institucionals, polítics i socioculturals.
- La quarta part, analitza el tercer àmbit de la identitat nacional fent referència a qüestions *d'actituds nacionals* comprenent 4 tasques relacionades amb els estereotips, preferències, sentiments i orgull.

A la *tasca d'auto categorització* del primer àmbit hi corresponen 15 targetes amb els atributs de “jove”, “andorrà”, “francès”, “portuguès”, “català”, “espanyol”, “europeu”, “pirinenc”, “Andorra la Vella”, “Escaldes”, “Sant Julià”, “Ordino”, “La Massana”, “Encamp” i “Canillo”.

Pel que es refereix a la tasca de *sentiment de pertinença*, les categories de les tres situacions són “andorrà”, “pirinenc” i “europeu” i els diferents graus es presenten en les opcions de molt, bastant, poc i gens.

Pel que es refereix a la tasca d'*identitat comparada* les categories comparatives són (*andorrà – europeu*), en la primera situació, (*parròquia – andorrà*) en la segona situació, i (*andorrà – pirinenc*) en la tercera situació. Les opcions per la primera situació són, “andorrà”, “més andorrà que europeu”, “igual andorrà que europeu”, “més europeu que andorrà” i “europeu”. Les opcions per a la segona situació són, “de la meva parròquia”, “més de la parròquia que andorrà”, “igual de la parròquia que andorrà”, “més andorrà que de la parròquia” i “andorrà”. Les opcions per a la tercera situació són, “andorrà”, “més andorrà que pirinenc”, “igual andorrà que pirinenc”, “més pirinenc que andorrà” i “pirinenc”.

Per la *tasca de caracterització* s'ha utilitzat la imatge d'un arbre que simbolitza la nació andorrana i els participants havien de considerar quines arrels (quins factors) eren els més representatius, essencials, d'aquest arbre.

Pel que es refereix al segon àmbit, a la *tasca de coneixement general* es plantegen 5 preguntes referents a l'extensió, el nombre d'habitants del país, l'himne nacional, la llengua oficial i la patrona de les Valls. A la *tasca de coneixement geogràfic* s'inclou un mapa mut de les set parròquies d'Andorra ("Canillo", "Encamp", "Ordino", "La Massana", "Andorra la Vella", "Sant Julià de Lòria" i "Les Escaldes – Engordany"). A la *tasca de coneixement històric* es demanen 3 preguntes referents al gentilici dels pobladors, la diòcesi de pertinença i la Qüèstia. A la *tasca de coneixement institucional i polític* es fan 5 preguntes referents als Coprínceps, al Cap de Govern, al nombre de Consellers del Consell General, als Pariatges i al Síndic. A la *tasca de coneixement social i cultural* es plantegen 3 preguntes referents a llegendes, balls autòctons i l'escut de cada parròquia.

Referent al tercer àmbit, per les tasques *d'estereotips nacionals i preferències* s'ha utilitzat un joc de 12 targetes amb paraules escrites pertanyents a dos categories diferents, unes paraules amb connotació semàntica positiva i unes altres amb connotació semàntica negativa. Cada paraula adjectiu està escrita en una sola targeta. Els adjectius són *net, brut, amigable, poc amigable, intel·ligent, estúpid, alegre, trist, treballador, mandrós, honest i deshonest*.

La *tasca de preferències nacionals* mesura l'agrat o desgrat de la "gent andorrana", "gent espanyola", "gent catalana", "gent francesa" i "gent portuguesa" en els graus de m'agrada molt, bastant, em desagrada una mica, em desagrada bastant i no ho sé.

La *tasca del sentiment nacional* atribueix els sentiments a "un andorrà", "un espanyol", "un català", "un francès" i "un portuguès" en els graus de molt feliç, bastant feliç, neutral, bastant trist i molt trist.

A la *tasca d'orgull nacional* es fa una pregunta oberta sobre el perquè el participant se sent orgullós/a i feliç de ser nacional.

Els resultats de l'anàlisi de fiabilitat (consistència interna) de l'enquesta d'"identitat nacional andorrana", han estat valorats per mitjà de l'alfa de Cronbach. Per tal de realitzar el càlcul de la fiabilitat s'han fet servir les dades originals, sense re codificar ni agrupar valors, ja que l'objectiu és valorar la fiabilitat interna del qüestionari dissenyat per a l'ocasió.

El coeficient α expressa si la relació entre les respostes és prou semblant com per concloure que les diferents preguntes del qüestionari mesuren el mateix i per tant donen una idea prou correcta de les característiques del paràmetre analitzat. També es pot dir que el coeficient alfa de Cronbach mesura el grau de correlació entre cadascuna de les preguntes.

Es considera que un valor de α superior a 0,7 és suficient per garantir la fiabilitat de l'escala. L'aplicació d'aquest valor de referència no és degut a raons estadístiques objectives (ja que no ve acompanyat de cap p-valor) si no que és adoptat com referència per diferents autors.

El càlcul de la fiabilitat s'ha aplicat sobre les tasques del qüestionari que tenen un sentit de mesura d'algun valor. Per aquest motiu no es calcula la fiabilitat de preguntes merament descriptives (com país de naixement o auto categorització). En el cas de la tasca Estereotips nacionals, s'ha realitzat el càlcul de manera separada per valoracions negatives i per valoracions positives degut a què es requereix que totes les preguntes incloses en el càlcul han de variar en el mateix sentit. A la taula següent es presenta el resum dels resultats obtinguts.

Taula 9. Fiabilitat de l'enquesta

Tasca	Valor alfa de Cronbach	Valoració (acceptable si α és superior a 0,7)
2.- Tasca Sentiments de pertinença	$\alpha = 0,170$	Cal revisar
3.- Tasca Identitat comparada	$\alpha = 0,144$	Cal revisar
5.- Tasca coneixement general	$\alpha = 0,129$	Veure nota *
7.- Tasca coneixement històric	$\alpha = 0,535$	Veure nota *
8.- Tasca coneixement institucional i polític	$\alpha = 0,574$	Veure nota *
9.- Tasca coneixement social i cultural	$\alpha = 0,368$	Veure nota *
10.a) Tasca Estereotips nacionals positius	$\alpha = 0,470$	Cal revisar
10.b) Tasca estereotips nacionals negatius	$\alpha = 0,409$	Cal revisar
11.- Tasca preferències nacionals	$\alpha = 0,736$	Garanteix la fiabilitat de l'escala

12.- Tasca sentiments nacionals	$\alpha = 0,738$	Garanteix la fiabilitat de l'escala
Nota *Tasques 5,6,7,8 i 9 (Conjunt dels Coneixements)	$\alpha = 0,728$	Garanteix la fiabilitat de l'escala

En els casos de fiabilitat baixa (notada a la taula com “cal revisar”) una de les causes d'aquest resultat podria ser degut al plantejament subjectiu de la pregunta o perquè el plantejament de la pregunta pugui generar interpretacions confuses. Els valors baixos de fiabilitat interna del qüestionari obtingut en algunes tasques, també poden ser deguts a què els entrevistats no tinguin una opinió clara i formada sobre les preguntes que se'ls fa. En els casos de fiabilitat baixa (veure nota) volem dir que les tasques considerades cadascuna separatament són relativament baixes; en canvi si es considera la fiabilitat calculada de manera conjunta pel conjunt del bloc de coneixements, llavors la fiabilitat és de 0,728. Aquest valor garanteix la fiabilitat de l'escala pel que fa referència a coneixements dels enquestats. És a dir, que allò que no es podia garantir considerant les tasques de manera individual, es pot garantir considerant el conjunt de les tasques. Això s'explica per l'efecte de la fórmula matemàtica que el programa estadístic utilitza per calcular la fiabilitat. Un altre factor explicatiu és que la fiabilitat d'una enquesta augmenta en augmentar el número d'ítems considerats. De totes maneres el conjunt de preguntes, qüestionari, dedicat als coneixements mostra una fiabilitat acceptable, a l'igual que les tasques de preferències nacionals i de sentiments nacionals.

3.4. PROCEDIMENT I ANÀLISI DELS RESULTATS

Per a la validació del qüestionari, prèviament a la confecció del qüestionari definitiu, s'ha pilotat cadascuna de les diferents parts del seu disseny, amb 20 persones amb l'objectiu de comprovar l'operativitat dels ítems plantejats.

Una vegada comprovats i introduïts els canvis i les modificacions s'ha realitzat la recollida d'informació. El qüestionari es va administrar entre els mesos d'octubre i desembre de 2013, de manera individual amb un temps aproximat d'aplicació de 10-15 minuts.

A cada participant se li ha explicat que l'enquesta no és cap examen i que no es tracta d'encertar les respostes sinó que l'objectiu de la recerca és conèixer la seva opinió sobre el tema de la identitat nacional andorrana tot garantint-li l'anonimat.

Amb algunes tasques s'han utilitzat targetes amb paraules escrites i imatges on es té en compte les categories de les diferents variables.

L'enquesta està estructurada al voltant de tres àmbits que s'analitzen per mitjà de diferents tipus de tasques. El primer àmbit és el de *la identificació subjectiva*, i s'explora mitjançant quatre tasques (auto categorització, sentiment de pertinença, identitat comparada i caracterització).

Pel que fa a la *tasca d'auto categorització*, el grau d'importància que les persones atribueixen a la seva identitat s'analitza mitjançant la tria de tres categories identitàries que cada qual pensa que el defineixen millor.

D'aquesta manera, el procediment a seguir en aquesta tasca consisteix en ordenar les categories elegides segons l'ordre d'importància, essent la primera la categoria amb la qual el subjecte es sent més identificat/ada. Les categories identitàries s'han agrupat en categories **nacionals** com *andorrà, espanyol, portuguès, francès, català*; categories **supranacionals** com *pirinenc, europeu*; categories **d'edat** com *jove* i per últim, categories de **divisió territorial** o localització geogràfica com *Encamp, Canillo, Escaldes, Ordino, La Massana, Andorra la Vella i Sant Julià de Lòria*.

Les quinze targetes s'estenen davant del participant en un ordre aleatori i se li demana que elegeixi aquelles que utilitza per descriure's. Les targetes no seleccionades s'aparten i, després se li demana que ordeni de més important a menys important les targetes que ha triat. Les targetes han estat puntuades de 1 a 3, sent 1 la més important i 3 la menys important.

Les respostes dels subjectes han estat classificades en les següents categories:

EDAT: Aquesta categoria s'atribueix a aquells subjectes que han elegit la targeta "jove" relacionada amb l'edat com la categoria més important per descriure's a sí mateix/es.

EUROPA: aquesta categoria supranacional s'atribueix a aquells subjectes que han elegit la targeta "europeu" com la categoria més important per descriure's a si mateix/es.

REGIÓ: aquesta categoria s'atribueix a aquells subjectes que han elegit la targeta "Pirineus" relacionada amb el seu grup regional com la categoria més important per a descriure's a si mateix/es.

ESTAT: aquesta categoria nacional s'atribueix a aquells subjectes que han elegit la targeta relacionada amb la pertinença a l'estat nació en la que resideixen com la categoria més important per a descriure's a si mateix/es.

PARRÒQUIA: aquesta categoria de divisió territorial o localització geogràfica s'atribueix a aquells subjectes que han escollit la targeta relacionada amb la parròquia en la que resideixen com la categoria més important per a descriure's a si mateix/es

Les tasques referents al *sentiment de pertinença i a la identitat comparada*, són de pregunta tancada on el subjecte marca amb una creu la resposta que considera més adient. Pel que es refereix a la tasca de *sentiment de pertinença* el procediment seguit ha estat escollir una sola opció de quatre possibles per descriure tres tipus de sentiments de pertinença i el grau d'identificació nacional. Les opcions en una escala de Lickert es presenten en els graus de molt, bastant, poc i gens. Es demana al subjecte que elegeixi aquelles opcions que descriuen millor el propi sentiment de pertinença com a membres de l'estat nació, de la regió en la que resideixen o d'Europa. Les categories de les tres situacions són "andorrà", "pirinenc" i "europeu". Les diferents opcions de la categoria "andorrà" descriuen el grau d'identificació nacional.

Pel que es refereix a la tasca d'*identitat comparada* el procediment seguit ha estat escollir una sola opció de cinc possibles per descriure tres tipus d'identitat comparada. Es demana al subjecte que elegeixi aquelles que descriuen millor el propi sentiment d'identitat comparada establint relacions entre dos categories

diferents (*andorrà – europeu*), en la primera opció, (*parròquia – andorrà*) en la segona situació, i (*andorrà – pirinenc*) en la tercera situació. Les opcions per la primera situació són, “*andorrà*”, “*més andorrà que europeu*”, “*igual andorrà que europeu*”, “*més europeu que andorrà*” i “*europeu*”. Les opcions per a la segona situació són, “*de la meva parròquia*”, “*més de la parròquia que andorrà*”, “*igual de la parròquia que andorrà*”, “*més andorrà que de la parròquia*” i “*andorrà*”.

Les opcions per a la tercera situació són, “*andorrà*”, “*més andorrà que pirinenc*”, “*igual andorrà que pirinenc*”, “*més pirinenc que andorrà*” i “*pirinenc*”.

Amb l'objectiu de complementar la informació obtinguda a partir del qüestionari, així com explorar els significats associats als factors que formen la identitat nacional segons la percepció que en tenen els participants, s'ha dissenyat una tasca on els subjectes projecten en una representació gràfica els aspectes més essencials d'Andorra. Pel que fa a la *tasca de caracterització* el procediment seguit ha estat el de descriure la identitat nacional a través d'una metàfora. De manera que el subjecte s'imagina la nació a través de la representació d'un arbre, on el tronc significa el país, les branques les set parròquies, els branquillons els diferents pobles, les fulles els ciutadans i les arrels els fonaments de la nació (la part que havien de completar els participants expressant quines consideren que són les *arrels*, els factors més característics, de la nació andorrana). S'ha facilitat una targeta on hi ha un arbre dibuixat. La targeta s'estén sobre una taula davant del subjecte. La tasca és de pregunta oberta on se li demana que elegeixi tres aspectes que caracteritzen la nació andorrana pensant en què s'arrela l'arbre o la nació, posant nom a les diferents arrels. El subjecte dona com a resposta els tres aspectes que considera més representatius i que caracteritzen més i millor l'Estat i la nació d'Andorra. Després, se li demana que ordeni de més important a menys important les tres respostes donades per estudiar el grau de rellevància que atribueix a la identitat nacional. Les respostes han estat puntuades de 1 a 3, essent 1 la més important i 3 la menys important.

Pel que es refereix a les tasques del segon àmbit, les de *coneixement nacional* (coneixement general, geogràfic, històric, institucional, polític, social i cultural) només admeten la resposta correcta que el participant ha de conèixer, per tant,

són de resposta unívoca i tant sols les tasques de coneixement geogràfic i d'escuts admeten un marge d'error d'un 5%.

Referent al tercer àmbit, en la *tasca d'estereotips nacionals*, el procediment a seguir és que el participant ha d'elegir de totes les targetes que es presenten aquelles que descriuen al seu grup i als altres. Se li presenten 12 adjectius que formen 6 dimensions.

Aquestes dimensions tenen un significat positiu i un altre de negatiu. Cada adjectiu està escrit en una sola targeta. Els adjectius pertanyents a cada dimensió, positiva i negativa són “*net, brut*”, “*amigable, poc amigable*”, “*intel·ligent, estúpid*”, “*alegre, trist*”, “*treballador, mandrós*” i “*honest, deshonest*”. Es trien dos targetes de cada dimensió per descriure a les persones dels països d'Espanya, Portugal, d'Andorra i França.

Immediatament després de la tasca d'adjectius, es fan dos preguntes relacionades entre elles referents a *la tasca de preferències nacionals* de resposta tancada on el subjecte marca amb una creu la que considera més adient. Aquesta tasca s'ha utilitzat com a predictor de grau de favoritisme envers diferents grups nacionals mesurat a partir d'una tasca d'agrat o desgrat per cada grup nacional (andorrà, espanyol, català, francès, portuguès). La segona pregunta està relacionada amb el grau d'agrat o desgrat. Les opcions en una escala de Lickert es presenten en els graus de m'agrada molt, bastant, em desagrada una mica, em desagrada bastant i no ho sé. Es demana al subjecte que elegeixi aquelles opcions que descriuen millor el propi sentiment nacional. Les categories de les diferents nacionalitats són “*gent andorrana*”, “*gent espanyola*”, “*gent catalana*”, “*gent francesa*” i “*gent portuguesa*”. Les diferents opcions per a cada categoria nacional descriuen el grau de preferència nacional. Així la mesura de preferència nacional es realitza en una escala de cinc punts on el mínim és igual a 1 i el màxim igual a 5.

La tasca del sentiment nacional explora el sentiment de sentir-se nacional i l'atribució de sentiments per a altres persones. Les opcions en una escala de Lickert es presenten en els graus de molt feliç, bastant feliç, neutral, bastant trist i molt trist. Es demana al subjecte que elegeixi aquelles opcions que

descriuen millor el propi sentiment nacional i quins sentiments atribueix als altres grups nacionals.

Les categories de les diferents nacionalitats són “*un andorrà*”, “*un espanyol*”, “*un català*”, “*un francès*” i “*un portuguès*”. Les diferents opcions per a cada categoria nacional descriuen el grau de sentiment nacional. Així la mesura de sentiment nacional es realitza en una escala de cinc punts on el mínim és igual a 1 i el màxim igual a 5. Aquesta tasca és de resposta tancada on el subjecte marca amb una creu la que considera més adient.

La *tasca d'orgull nacional* admet tres respostes obertes. En aquesta tasca el/la participant contesta a la pregunta oberta sobre el perquè se sent orgullós/a i feliç de ser nacional. El nombre de respostes és il·limitat. Les respostes d'aquesta tasca es categoritzen igual que les de la tasca de caracterització.

La introducció, tractament de les dades, obtenció de les diferents taules i proves estadístiques s'ha realitzat amb el paquet estadístic SPSS per a Windows (en la seva versió 15). Bàsicament en el nostre estudi es presenten taules de freqüència i taules de contingència. La prova d'associació entre variables utilitzada ha estat la prova del chi-quadrat. Les variables re elaborades presentades als resultats s'han obtingut a partir d'operacions de recodificació de variables.

4. RESULTATS

Tenint en compte els objectius de recerca, anteriorment descrits, dividim aquesta secció de resultats en cinc apartats. En primer lloc, destaquem les relacions entre coneixements i graus d'identificació nacional. En segon lloc, ens centrem en la relació entre els judicis (estereotips) i preferències, en relació als diferents grups nacionals. En tercer lloc, descrivim les relacions entre la condició lingüística familiar i la identificació nacional. En quart lloc, ens fixem en les relacions entre el sistema educatiu i la identificació nacional. Finalment i, a través de la tasca de l'arbre descrita anteriorment, descrivim els principals factors percebuts associats a la identitat nacional andorrana segons els participants en l'estudi.

4.1. CONEIXEMENTS I IDENTIFICACIÓ NACIONAL

La pregunta d'investigació que orienta aquesta part dels resultats fa referència a si l'existència de coneixements al voltant de la nació andorrana correlaciona amb el sentiment d'identificació o identitat nacional andorrana. Segons la hipòtesi plantejada s'esperaria que sí.

Per tant, en aquest apartat la informació rellevant consisteix en establir si aquelles persones que mostren coneixements sobre Andorra són també aquelles persones que mostren alts nivells d'identificació nacional i sentiments elevats d'identificació, és a dir, les variables que es tenen en compte són: coneixements i identificació nacional. Específicament, la variable coneixements s'obté del qüestionari que avalua les diferents respostes encertades en quant a coneixements d'Andorra: generals, geogràfics, històrics, institucionals-polítics i socioculturals. La variable identificació nacional s'operativitza per una escala que va de gens andorrà, poc andorrà, bastant andorrà i molt andorrà. Es considera que l'auto categorització quan s'expressa en els graus de bastant i molt andorrà, denota un sentiment d'identificació andorrà elevat.

Si tenim en compte, específicament, la tasca de coneixement nacional i la relacionem amb el sentiment de pertinença andorrà obtenim que deu apartats de disset relacionen positivament el sentir-se andorrà amb els coneixements sobre diferents aspectes d'Andorra (veure taula 10).

Taula 10. Resultats dels creuaments globals de la tasca sentiment de pertinença andorrà/ana amb coneixements nacionals

Sentiment de pertinença andorrà	Valor chi-quadrat	p-valor	Relació estadísticament significativa
Coneixement general			
1. extensió	14,413	0,002	Si
2. habitants	0,907	0,824	No
3. himne	34,679	0,000	Si
4. llengua oficial	2,402	0,493	No
5. patrona	5,158	0,161	No
Coneixement geogràfic			
6. mapa	3,398	0,334	No
Coneixement històric			
7. gentilici	2,804	0,423	No
8. diòcesi	6,772	0,080	No
9. qüestia	7,962	0,047	Si

Coneixement institucional			
10. coprínceps actuals	10,703	0,013	Si
11. actual cap de govern	10,466	0,015	Si
12. quants consellers	19,216	0,000	Si
13. pariatges	13,366	0,004	Si
14. funció del síndic	17,227	0,001	Si
Coneixement Social i Cultural			
15. dos llegendes	24,557	0,000	Si
16. balls típics	8,030	0,045	Si
17. senyera de parròquia	2,927	0,403	No

Font: *Elaboració pròpia*

Tal i com s'observa a la taula 10, el sentiment de pertinença andorrà correlaciona positivament, essent estadísticament significativa dita correlació, en els següents casos o aspectes vinculats al coneixement: coneixement general (extensió i himne), coneixement històric (qüèstia), coneixement institucional (Coprínceps, Cap de Govern, nombre de consellers, Pariatges i funció del síndic) i coneixement social i cultural (llegendes i balls típics). Especialment, destaca la correlació positiva entre tots els factors o seccions del coneixement polític i institucional i el sentiment de pertinença Andorrà.

Cal destacar, que en tots els casos la correlació és positiva, la qual cosa indica que tenir coneixements correlaciona positivament amb el sentiment de pertinença, encara que només hi hagi 10 dels 17 ítems vinculats a coneixements que tenen una correlació estadísticament significativa.

Si agafem els valors absoluts de cada variable: coneixement general, coneixement geogràfic, coneixement històric, coneixement institucional i coneixement sociocultural obtenim, en línies generals, una mateixa tendència segons la qual en la mesura que disminueix el sentiment de pertinença, per tant, augmenta el valor de la variable (passant de 0 a 1 a 2 a 3) la probabilitat de què el subjecte contesti bé baixa respecte a la possibilitat de què ho faci malament. Per tant, a mida que un sent que pertany a un lloc respon bé la pregunta i si un no se sent que pertany a un lloc respon malament la pregunta. De manera que a més sentiment d'andorranitat, més respostes correctes es troben, tal i com es pot observar en les següents taules.

Taula 11. Resultats sobre la tasca del coneixement general i el sentiment de pertinença andorrà/ana

Sentiment de pertinença andorrà	Coneixement general		Total
	2-3 respostes	4-5 respostes	
Molt	52	153	205
	25,4%	74,6%	100%
Bastant	70	156	226
	31%	69%	100%
Poc	25	37	62
	40,3%	59,7%	100%
Gens	11	10	21
	52,4%	47,6%	100%
Total	158	356	514
	30,7%	69,3%	100%

Font: *Elaboració pròpia*

Taula 12. Resultats sobre la tasca del coneixement geogràfic i el sentiment de pertinença andorrà/ana

Sentiment de pertinença andorrà	Coneixement geogràfic		Total
	-6 respostes	6-7 respostes	
Molt	17	188	205
	8,3%	91,7%	100%
Bastant	28	198	226
	12,4%	87,6%	100%
Poc	7	55	62
	11,3%	88,7%	100%
Gens	4	17	21
	19%	81%	100%
Total	56	458	514
	10,9%	89,1%	100%

Font: *Elaboració pròpia*

En el cas dels coneixements històrics s'observa com prevalen una o cap resposta correcta en tots els casos (molt andorrà, bastant andorrà, poc andorrà i gens andorrà) a diferència del que succeïa amb el coneixement general (taula 11) i geogràfic (taula 12). De totes maneres els qui obtenen 2 o 3 respostes correctes, en major freqüència, són els qui se senten molt andorrans (veure taula 13).

Taula 13. Resultats globals sobre la tasca del coneixement històric i el sentiment de pertinença andorrà/ana

Sentiment de pertinença andorrà	Coneixement històric		
	0-1 resposta	2-3 respostes	Total
Molt	147 71,7%	58 28,3%	205 100%
Bastant	189 83,6%	37 16,4%	226 100%
Poc	53 85,5%	9 14,5%	62 100%
Gens	17 81%	4 19%	21 100%
Total	406 79%	108 21%	514 100%

Font: *Elaboració pròpia*

Pel que fa al coneixement institucional i polític, obtenim que qui se sent molt andorrà o bastant andorrà també és qui té més respostes correctes (3 o 4 respostes correctes o, especialment, 2 o 3 respostes correctes). De totes maneres, en aquest cas, on s'obté més recompte és en 2 o 3 respostes correctes (veure taula 14).

Taula 14. Resultats generals sobre la tasca del coneixement institucional i polític i el sentiment de pertinença andorrà/ana

Sentiment de pertinença andorrà	Coneixement polític i institucional			Total
	0-1 resposta	2-3 respostes	3-4 respostes	
Molt	20 9,8%	93 45,4%	92 44,9%	205 100%
Bastant	28 12,4%	136 60,2%	62 27,4%	226 100%
Poc	14 22,6%	38 61,3%	10 16,1%	62 100%
Gens	7 33,3%	9 42,9%	5 23,8%	21 100%
Total	69 13,4%	276 53,7%	169 32,9%	514 100%

Font: *Elaboració pròpia*

Finalment, en el cas del coneixement social i cultural s'observa com un total de 58,8% de les persones que se senten bastant andorranes només encerten una

o cap resposta correcta. No obstant, de les persones que se senten molt andorranes, un 54,1% tenen 2 o 3 respostes correctes (veure taula 15).

Taula 15. Resultats generals sobre la tasca del coneixement social i cultural i el sentiment de pertinença andorrà/ana

Sentiment de pertinença andorrà	Coneixement sociocultural		Total
	0-1 resposta	2-3 respostes	
Molt	94	111	205
	45,9%	54,1%	100%
Bastant	133	93	226
	58,8%	41,2%	100%
Poc	42	20	62
	67,7%	32,3%	100%
Gens	15	6	21
	71,4%	28,6%	100%
Total	284	230	514
	55,3%	44,7%	100%

Font: *Elaboració pròpia*

En general, doncs, les persones que se senten molt andorranes o bastant andorranes obtenen un percentatge superior de respostes correctes (2 o 3 per exemple, en relació a la categoria 1 o cap resposta correcta). Això succeeix especialment en el cas dels coneixements generals, geogràfics i en major mesura socioculturals. En el cas dels coneixements històrics prevalen les respostes incorrectes en tots els casos, especialment en els bastant andorranes, poc andorranes i gens andorranes. En el cas del coneixement institucional els enquestats es situen, majoritàriament, en la categoria intermèdia de 2 o 3 respostes correctes.

4.2 JUDICIS I PREFERÈNCIES EN RELACIÓ ALS GRUPS NACIONALS

En aquest apartat es pretén descriure les relacions entre les creences i actituds en relació als grups nacionals segons els participants en l'estudi amb l'objectiu de poder oferir dades empíriques que permetin donar suport, o no, a la hipòtesi segons la qual les persones que s'autoidentifiquen amb el grup nacional andorrà atribuiran més sentiments positius cap al seu grup (favoritisme grupal) i negatius cap als altres grups nacionals.

De manera que es correlaciona la identificació nacional andorrana amb els sentiments positius cap al grup i negatius cap als altres grups. S'espera que aquells participants que mostren una elevada identificació nacional andorrana siguin aquells també que mostrin sentiments positius cap al grup i negatius cap als altres grups nacionals.

Aquelles persones que s'autocategoritzen com a andorrans mostren més estereotips nacionals positius envers als andorrans que negatius (veure taula 16). En concret, destaquen les etiquetes “net/polit”, “amigable” i “treballador” per caracteritzar els andorrans. En relació als aspectes negatius destaca la categoria “poc amigable”.

Taula 16. Resultats de la tasca d'estereotips positius i negatius envers els andorrans segons auto categorització andorrà/ana

		Judicis positius envers els andorrans						Total
		net/polit	amigable	intel·ligent	treballador	alegre	honest	
Auto categorització andorrà/ana		63	61	33	41	7	3	208
		30,3%	29,3%	15,9%	19,7%	3,4%	1,4%	(100%)
		Judicis negatius envers els andorrans						Total
		brut	poc amigable	estúpid	mandrós	trist	deshonest	
Auto categorització andorrà/ana		9	88	24	29	15	14	179
		5%	49,2%	13,4%	16,2%	8,4%	7,8%	(100%)

Font: *Elaboració pròpia*

En relació al judici sobre el grup espanyol s'observen 206 judicis positius en front a 176 negatius. Destaquen la consideració “d'amigables” (en un 51,9% dels judicis positius) i “mandrós” (en un 36,9%) en quant a positiu i negatiu respectivament. En relació als catalans, destaquen també 206 judicis positius, especialment destaquen “intel·ligent” amb un 61 d'aquestes 206 valoracions. En quant als aspectes negatius, un total de 171, destaquen “poc amigable” (en un 79 dels 171 casos). En quant als francesos es realitzen un total de 187 judicis positius, on es destaca “net/polit” amb un 34,8% , i 189 judicis negatius: aquí destaquen les categories “poc amigable” (un 48,1%) i “bruts” (amb 52 dels 189 judicis negatius).

Finalment, pel que fa al judici dels portuguesos, hi ha 197 judicis positius en front a 188 negatius. Destaquen les etiquetes “treballador” (112 dels 197 judicis), en tant que positiu, i “brut” (99 dels 188 judicis negatius), en tant que negatiu.

Per tant, les persones que s'autocategoritzen en primera elecció com a andorrans/anes manifesten més judicis positius cap als andorrans (208) i menys al grup francesos (187), tot i que les diferències no són estadísticament significatives. En relació als judicis negatius, el grup valorat amb una major quantitat d'estereotips negatius són els francesos, amb 189 judicis, seguit dels portuguesos amb 188. Els grups sobre els quals es realitzen menys judicis negatius són el català (171), seguit de l'espanyol (176) i l'andorrà (179). No obstant, les diferències no són estadísticament significatives.

En relació a la preferència grupal, les persones que s'autocategoritzen amb una etiqueta nacional andorrà, expressen una elevada preferència per al grup nacional andorrà, tal i com es pot observar en la següent taula.

Taula 17. Resultat de la tasca de preferència pel grup nacional andorrà

Auto categorització		Grau d'agradabilitat del grup nacional andorrà				NC	Total
		m'agraden		em desagraden			
		molt	una mica	una mica	molt		
Nacional	Recompte	105	76	18	5	11	215
	%	48,8%	35,3%	8,4%	2,3%	5,1%	100,0%
Total	Recompte	227	196	46	12	33	514
	%	44,2%	38,1%	8,9%	2,3%	6,4%	100,0%

Font: *Elaboració pròpia*

El resultat obtingut en les proves chi-quadrat (29,755, gl 16) indica que les variables auto categorització i preferències estan relacionades estadísticament en aquest cas ($p < 0,05$).

Pel que fa a les preferències cap al grup nacional espanyol un 102 de 215 diuen que els agraden molt, i un 93 i 90 de 2015 diuen que els agraden molt o agraden una mica el grup nacional català. Per tant, no s'observen freqüències destacades de desgrat en quant a andorrans, espanyols i catalans.

No obstant en els grups francesos i portuguesos, especialment francesos, si que apareixen valoracions de desgrat (veure taula 18 i 19).

Taula 18. Resultats per la tasca de preferència pel grup nacional francès

Auto categorització		Grau d'agradabilitat del grup nacional francès				NC	Total
		m'agraden		em desagraden			
		molt	una mica	una mica	molt		
Nacional	Recompte	25	80	69	31	10	215
	%	11,6%	37,2%	32,1%	14,4%	4,7%	100,0%
Total	Recompte	61	205	145	70	33	514
	%	11,9%	39,9%	28,2%	13,6%	6,4%	100,0%

Font: *Elaboració pròpia*

Taula 19. Resultats de la tasca de preferència pel grup nacional portuguès

Auto categorització		Grau d'agradabilitat del grup nacional portuguès				NC	Total
		m'agraden		em desagraden			
		molt	una mica	una mica	molt		
Nacional	Recompte	22	82	61	32	18	215
	%	10,2%	38,1%	28,4%	14,9%	8,4%	100,0%
Total	Recompte	70	195	142	71	36	514
	%	13,6%	37,9%	27,6%	13,8%	7,0%	100,0%

Font: *Elaboració pròpia*

En definitiva, aquelles persones que s'autocategoritzen com a andorrans/anes mostren preferències pel seu propi grup nacional, el grup nacional castellà i català però mostren freqüències destacades de desgrat en quant al grup nacional francès i grup nacional portuguès.

4.3 CONDICIÓN LINGÜÍSTICA FAMILIAR I IDENTIFICACIÓ NACIONAL

En aquest apartat es pretén descriure les relacions entre la condició lingüística familiar i la identificació nacional amb l'objectiu de contrastar la hipòtesi segons la qual les persones que són de condició lingüística familiar catalana s'autocategoritzaran i s'identificaran com a andorrans/es, mentre que les persones que són d'altres condicions lingüístiques familiars abans que andorrans/anes s'autocategoritzaran d'una altra manera.

Tal i com es pot observar a la taula 20, el grup catalanoparlant és el que amb major mesura s'identifica amb la categoria nacional (un 40,7% de qui tenen el català com a llengua familiar enfront al 21,7% que tenen el castellà i s'autocategoritzen com a andorrans/es, un 27,3%, en el cas dels francesos, i un 4,1% en quant als portuguesos). Només 11 persones destaquen el francès com a llengua familiar.

Taula 20. Respostes a la tasca d'auto categorització andorrà/ana i condició lingüística familiar

Auto categorització		Condició Lingüística Familiar					Total
		Català	Castellà	Francès	Portuguès	Altres	
Altres	Recompte	134	141	8	47	36	366
	%	59,3%	78,3%	72,7%	95,9%	75,0%	71,2%
Andorrà	Recompte	92	39	3	2	12	148
	%	40,7%	21,7%	27,3%	4,1%	25,0%	28,8%
Total	Recompte	226	180	11	49	48	514
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tal com es mostra a la taula 20, el grup que menys s'autocategoritza com a andorrà/ana és el portuguès (només 2 de 49 persones). Els resultats mostren també que el grup catalanoparlant és l'únic que s'identifica amb la categoria "andorrà" en primera opció. Els grups castellanoparlant, francoparlant i lusoparlant s'identifiquen en primera i segona opció amb altres categories abans que andorrà, tot i que la categoria andorrà apareix abans que una altra nacional; i apareix en altres opcions (veure taula 21).

Taula 21. Resultats de la correspondència entre la tasca de condició lingüística familiar i auto categorització en primera opció

Condició Lingüística Familiar		Auto categorització								Total
		Jove	Andorrà	Parròquia	Espanyol	Català	Pirinenc	Portuguès	Europeu	
Català	Nº	71	92	29	3	25	2	0	4	226
Castellà	Nº	88	39	21	23	3	4	0	2	180
Portuguès	Nº	39	2	2	0	0	1	5	0	49
Total	Nº	198	133	52	26	28	7	5	6	455

Per tant, la categoria que es destaca en el grup catalanoparlant en primera opció és l'etiqueta "andorrà/ana", seguida de "jove". En el cas dels castellanoparlants la categoria, en primera elecció, amb una major freqüència

associada és la de “jove” seguit això sí a la “d’andorrà/ana” (amb 39 de les 180 eleccions). En el cas dels portuguesos la categoria “andorrà” només apareix en dos ocasions de les 49 possibles.

En la simètrica de normalització es pot observar la relació significativa que s’estableix entre l’Auto categorització en primera opció (dimensió 1) i la Condició Lingüística Familiar (dimensió 2). D’aquesta manera, s’observa com la dimensió de la llengua familiar, pel que fa a la categoria català es vincula directament en la dimensió d’auto categorització amb la categoria andorrà i jove. I com la dimensió de la llengua familiar pel que fa a les altres categories lingüístiques, castellà i portuguès, es vincula en la dimensió d’auto categorització amb la categoria jove abans que l’andorrana.

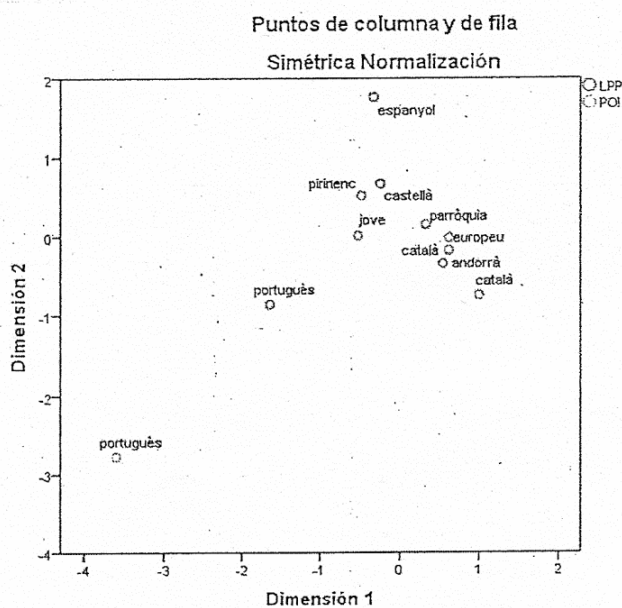

Figura 3. Simètrica de normalització entre condició lingüística familiar i auto categorització.

Tenint en compte el recompte total de totes les opcions (primera, segona i tercera), el grup catalanoparlant s’identifica en un 84,5% dels casos amb la categoria “andorrà”, seguida de la categoria “parròquia” en un 66% dels casos i de la categoria “jove” en un 60% dels casos.

Això vol dir que de les 677 opcions disponibles (siguin en primera, segona o tercera), 191 es refereixen a la categoria “andorrà/ana”.

Taula 22. Resultats de la tasca de condició lingüística familiar català i auto categorització

Llengua Familiar Principal	Nº casos vàlids	% vàlid	
Català	226	100%	
Auto categorització	Nº respostes	Percentatge	Percentatge de casos
Jove	136	20,1%	6,2%
Andorrà	191	28,2%	84,5%
Parròquia	149	22%	65,9%
Espanyol	12	1,8%	5,3%
Català	87	12,9%	38,5%
Pirinenc	40	5,9%	17,7%
Portuguès	52	7,7%	23%
Europeu	5	0,7%	2,2%
Francès	5	0,7%	2,2%
Total	677	100%	299,6%

Font: *Elaboració pròpia*

En el cas del grup castellanoparlant s’identifica en un 75% dels casos amb la categoria “jove”, seguida de la categoria “parròquia” en un 69% dels casos i de la categoria “andorrà” en un 65% dels casos, tot i que la categoria “espanyol” apareix en un 45% de casos (taula 23).

Taula 23. Resultats de la tasca de condició lingüística familiar castellà i auto categorització

Llengua	Familiar	Nº casos vàlids	% vàlid
Principal			
Castellà		180	100%

Auto categorització	Nº respostes	Percentatge	Percentatge de casos
Jove	135	25%	75%
Andorrà	117	21,7%	65%
Parròquia	124	23%	68,9%
Espanyol	81	15%	45%
Català	15	2,8%	8,3%
Pirinenc	41	7,6%	22,8%
Portuguès	19	3,5%	10,6%
Europeu	5	0,9%	2,8%
Francès	3	0,6%	1,7%
Total	540	100%	300%

Font: *Elaboració pròpia*

Pel que fa al grup francoparlant (només 11 participants) s'identifica en un 100% dels casos amb la categoria "jove", i amb igual posició amb les categories "parròquia" i "andorrà" en un 64% dels casos.

Taula 24. Resultats de la tasca de condició lingüística familiar Francès i auto categorització

Llengua Principal	Familiar	Nº casos vàlids	% vàlid
Francès		11	100%

Auto categorització	Nº respostes	Percentatge	Percentatge de casos
Jove	11	33,3%	100%
Andorrà	7	21,2%	63,6%
Parròquia	7	21,2%	63,6%
Català	3	9,1%	27,3%
Pirinenc	2	6,1%	18,2%
Portuguès	1	3%	9,1%
Francès	2	6,1%	18,2%
Total	33	100%	300%

Font: *Elaboració pròpia*

Finalment, en quant al grup lusoparlant, en alguna de les opcions (primera, segona o tercera) apareix la categoria “jove” en un 92% dels casos. La categoria “andorrà” apareix en un 43% dels casos (21 de les 147 eleccions).

Taula 25. Resultats de la tasca de condició lingüística familiar portuguès i auto categorització

Llengua Principal	Familiar	Nº casos vàlids	% vàlid
Portuguès		49	100%

Auto categorització	Nº respostes	Percentatge	Percentatge de casos
Jove	45	30,6%	91,8%
Andorrà	21	14,3%	42,9%
Parròquia	35	23,8%	71,4%
Espanyol	1	0,7%	2%
Català	2	1,4%	4,1%
Pirinenc	8	5,4%	16,3%
Portuguès	12	8,2%	24,5%
Europeu	23	15,6%	46,9%
Total	147	100%	300%

Per tant, la presència de la categoria “andorrà” és significativa en el grup catalanoparlants, l’etiqueta o auto categorització més destacada tant com a primera opció, com a opció total, en alguna de les 3 eleccions possibles. Cosa que no succeeix amb els altres grups: persones que tenen el castellà, francès o portuguès com a llengua familiar principal. En aquests casos destaquen la categoria “jove”, encara que també apareix l’etiqueta d’ “andorrà/ana” tot i que no amb la mateixa presència que en el grup catalanoparlant.

4.4 RELACIONS ENTRE SISTEMA EDUCATIU I IDENTIFICACIÓ NACIONAL

En aquest apartat ens preguntem si són rellevants les relacions entre el sistema educatiu cursat i l’auto categorització per veure si els participants que han estat escolaritzats a l’Escola Andorrana mostren més identificació nacional andorrana que els altres participants que han anat a altres escoles, amb altres models i sistemes educatius. En aquest apartat també analitzem la variable orgull nacional per determinar si els participants que han estat escolaritzats a l’escola andorrana mostren més orgull nacional que els altres estudiants que han estat escolaritzats en altres models educatius.

L’aplicació de l’estadístic Chi Quadrat en la prova d’anàlisi de correspondències mostra que la relació entre la tasca d’auto categorització i la modalitat escolar cursada és significativa ja que el p valor= 0,043, la qual cosa indica que les variables estan estadísticament relacionades considerant el nivell de significació escollit d’un 0,05 % (valor 26,878, gl 16, p. < 0,05).

A la taula següent es pot observar l’anàlisi de correspondències entre l’auto categorització nacional (andorrà, espanyol, català; portuguès i francès no han estat escollides per ningú) i la modalitat escolar: escola andorrana, francesa, espanyola pública i espanyola congregacional.

Taula 26. Resultats de correspondències entre la tasca d'auto categorització i modalitat escolar

Modalitat escolar	Auto categorització			
	Andorrà	Espanyol	Català	Total
Andorrana	28	5	8	41
Francesa	47	2	1	50
Espanyola Pública	23	14	4	41
Espanyola Congregacional	43	9	16	68
Total	141	30	29	200

Font: *Elaboració pròpia*

En la modalitat *d'escola andorrana* un 45% dels joves s'identifica amb la categoria "jove" i un 26% en la categoria "andorrà". En la modalitat *d'escola francesa* un 60% dels joves s'identifica amb la categoria "jove" i un 47% en la categoria "andorrà". En la modalitat *d'escola espanyola pública* un 52% dels joves s'identifica amb la categoria "jove", un 22% en la categoria "andorrà" i un 14% en la categoria "espanyol". Finalment, en la modalitat *d'escola espanyola congregacional* un 39% dels joves s'identifica amb la categoria "andorrà", un 28% en la categoria "jove" i un 16% en la categoria "català". Per tant, destaca l'auto categorització nacional andorrana dels participants que han estat escolaritzats en l'escola francesa, seguit d'aquells que han estudiant en l'escola espanyola congregacional. En la següent taula es pot observar amb més claredat la preferència per la categoria nacional andorrana.

Taula 27. Resultats de la tasca d'auto categorització andorrà/ana segons modalitat escolar

Auto categorització			Modalitat Educativa					
			AND	FR	ESP	ESP CONG	INT	Total
1a op	Altres	Recompte	93	87	103	79	4	366
		%	75,6%	64,9%	81,7%	62,7%	80,0%	71,2%
	Andorrà	Recompte	30	47	23	47	1	148
		%	24,4%	35,1%	18,3%	37,3%	20,0%	28,8%
Total		Recompte	123	134	126	126	5	514
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Font: *Elaboració pròpia*

En la següent taula s'han analitzat les dades en funció de dos indicadors. Quan el subjecte ha dit que no hi havia cap motiu que el fes sentir orgullós de pertànyer a la nació andorrana, la qual cosa s'ha categoritzat com a valor 0 i amb valor 1, quan el subjecte ha mencionat algun motiu d'orgull nacional. El 0 és present a totes les modalitats escolars tot i que en la modalitat d'escola espanyola pública percentualment és el més alt, contràriament a l'escola espanyola congregacional, tal i com mostra la taula següent.

Taula 28. Resultats de la tasca d'orgull de pertànyer al grup nacional andorrà i modalitat escolar

Orgull nacional Andorrà		Modalitat escolar				Total
		Andorrana	Francesa	Espanyola pública	Espanyola congregacional	
No orgullós	Recompte	7	18	21	1	47
	% dins de Secundària	5,7%	13,4%	16,7%	,8%	9,1%
Orgullós	Recompte	116	116	105	125	467
	% dins de Secundària	94,3%	86,6%	83,3%	99,2%	90,9%
Total	Recompte	123	134	126	126	514
	% dins de Secundària	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Font: *Elaboració pròpia*

En general, els participants mostren orgull nacional, especialment els participants escolaritzats en el model espanyol congregacional, seguit dels qui ho han fet a l'escola andorrana i amb no gaire diferència aquells que s'han escolaritzat a l'escola francesa i espanyola pública.

Aquells que mostren per altra banda menys orgull nacional són els escolars que han estat escolaritzats al sistema educatiu espanyol públic.

4.5 FACTORS PERCEBUTS ASSOCIATS A LA IDENTITAT NACIONAL ANDORRANA

En aquest darrer apartat dels resultats es presenten les dades obtingudes de l'aplicació de la tasca de l'arbre. L'objectiu consisteix en obtenir una visió, una "fotografia", dels factors o aspectes que més defineixen la identitat nacional andorrana. A la taula 29 apareixen les respostes obtingudes en la tasca de caracterització nacional (tasca de l'arbre). Destaquen, per la seva freqüència, tres categories, a saber: el turisme, la muntanya i la llengua catalana.

Taula 29. Freqüències de les respostes obtingudes en la tasca de caracterització

Respostes	Freqüència	% vàlid	% acumulat
Política	17	3,3	3,3
Cultura	16	3,1	6,4
La llengua catalana	24	4,7	11,1
La independència	11	2,1	13,2
La immigració	16	3,1	16,3
El poble, la població	16	3,1	19,4
El turisme	67	13,0	32,4
La feina, el treball	10	1,9	34,3
Comerç	11	2,1	37
Muntanya	32	6,2	44,4
Esquí	13	2,5	46,9
La seguretat, protecció	17	3,3	50,2
La neu	17	3,3	53,5
La natura	13	2,5	56
Les tradicions	14	2,7	58,7
Un país petit	10	1,9	60,6
Espanya	10	1,9	62,5
Ramaderia / agricultura	20	3,8	66,7
Altres	190	35,5	100,0
Total	514	100,0	

Font: *Elaboració pròpia*

Per tant el turisme, la muntanya i la llengua catalana són en aquest ordre el que més caracteritza la nació andorrana segons els participants.

5. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

El propòsit d'aquesta tesi és contribuir al coneixement existent al voltant dels **factores i mecanismes psicosocials associats a la construcció de la identitat nacional**. Lluny de ser un tema perifèric en les realitats contemporànies, la identitat nacional apareix com una variable associada als actuals processos de globalització. Segons alguns sociòlegs es tracta, precisament, d'una resposta -la reivindicació del "món local"- davant la percepció d'amenaça d'un món econòmic i culturalment globalitzat (Bauman, 2003; Castells, 1998; De Lucas, 2004). Fins i tot s'ha desenvolupat un concepte per concebre les relacions dialèctiques entre la globalització i la localització: la *glocalització* (Robertson, 2003).

No obstant, es requereixen d'estudis empírics que descriguin els factors associats a la identitat nacional. En aquest sentit, la literatura existent ha identificat diferents factors. Aquí n'hem destriat i desenvolupat quatre: 1) l'existència de coneixements sobre el grup nacional, 2) les creences i actituds favorables al grup i desfavorables als altres grups nacionals, 3) la llengua i el context lingüístic i, finalment, 4) el sistema educatiu. Per suposat, no esgoten els factors que es poden identificar i associar a la identitat nacional però, amb finalitats pragmàtiques, la tesi gira al voltant d'aquests quatre factors que es podrien considerar de naturalesa psicosocial, almenys els tres primers, i cultural-institucional, en el cas de l'impacte del sistema educatiu en la construcció de la identitat nacional.

Dividim aquesta darrera secció del treball de tesi doctoral en tres apartats. En primer lloc, es posa en relació els resultats amb els objectius i hipòtesis de recerca amb la finalitat de donar suport empíric, o no, a les hipòtesis de recerca plantejades. De la mateixa manera s'ofereix una explicació dels resultats obtinguts a partir del marc teòric descrit, i la literatura revisada, en la primera part de la tesi. En segon lloc, identifiquem algunes limitacions de l'estudi i possibles línies d'investigació futura. Finalment i, a manera de conclusions generals, recapitularem algunes de les idees del treball realitzat.

5.1. DISCUSSIÓ

Tal i com s'ha afirmat anteriorment, la recerca aquí descrita i que configura el cos empíric d'aquesta tesi doctoral es dissenya amb la finalitat de contribuir al coneixement sota la pregunta general que ens formulem: ***quins són els mecanismes o factors psicosocials implicats en la construcció de la identitat nacional?*** A partir d'aquesta pregunta es deriven quatre objectius específics descrits al punt 1.4. de la secció 1 (Marc teòric i revisió de la literatura) que a continuació recuperem amb la finalitat de relacionar-los amb els resultats obtinguts.

En relació a l'objectiu 1, la **descripció de les relacions entre coneixements al voltant de la nació Andorrana i la identificació nacional (identitat nacional Andorrana)**, els resultats donen suport empíric a la hipòtesi segons

la qual aquelles persones que mostren tenir més coneixements d'Andorra són també les persones que a la vegada més s'identifiquen com a andorranes. De fet, hi ha una correlació positiva entre ambdues variables, especialment significativa en quant als coneixements generals (extensió i himne), coneixements històrics (qüèstia), coneixements institucionals (coprínceps actuals, actual cap de govern, nombre de consellers, pariatges i funció del síndic) i coneixements socials i culturals (llegendes i balls típics). En termes generals, els resultats mostren que quan disminueix el sentiment de pertinença augmenta la probabilitat de què el participant contesti malament. Per tant, a més sentiment d'andorranitat, més respostes correctes es troben.

Aquests resultats es situen en la mateixa línia dels treballs liderats per Barrett segons els quals es requereix l'existència de coneixements sobre el grup nacional per a desenvolupar un sentit d'identitat nacional (Barrett, 2005, 2013; Barrett, Lyons & del Valle, 2004).

Des de la perspectiva de la identitat social de Tajfel, Turner (1981) argumenta que el concepte d'identitat social, i aquí podríem incloure la identitat nacional com a exemple o tipus d'identitat social, inclou el grau de coneixement del grup, aspecte que a la vegada agrupa les tradicions, la vestimenta, l'idioma i la religió.

De manera que, seguint la línia de del Barrio, Hoyos, Padilla i Lara (2013), es pot considerar que la identitat nacional és un tipus de coneixement social i per tant, inclou no només coneixement sobre un mateix sinó bàsicament coneixement dels altres, dels sabers i símbols d'un determinat grup social. De fet, la identitat nacional implica saber-se part d'una comunitat geogràfica-política-cultural. Precisament en el nostre treball destaca la relació entre coneixements geogràfics i identificació nacional. Gairebé el 90% dels participants situen bé en el mapa 6 de les 7 parròquies, especialment qui se sent molt andorrà amb un percentatge del 91,7%. Element que dóna suport als treballs de Jahoda (1972) qui ha emfatitzat la relació entre el coneixement geogràfic i la identitat nacional. De totes maneres futures investigacions haurien d'aprofundir en l'estudi de les relacions entre la identificació nacional andorrana i els coneixements geogràfics, més enllà de la ubicació de les parròquies.

Cal tenir en compte aquí que segons la teoria desenvolupada per Moscovici (1983, 2001), les *representacions socials* ofereixen als individus coneixements específics compartits en relació al grup, en forma de teories implícites o creences tàcites (Rodrigo, Rodríguez, Marrero, 1993), que orienten la conducta de les persones en la seva vida quotidiana. Les representacions socials són sistemes de comunicació i influència social que constitueixen realitats socials (Sammot & Howarth, 2014), i la identitat nacional es pot considerar una d'aquestes realitats socials, aspecte que ha estat desenvolupat per Liu i col·laboradors (Liu & Hilton, 2005; Liu, Lawrence, Ward & Abraham, 2003). En aquest sentit, la nacionalitat andorrana podria incloure una certa *representació implícita* dels seus elements definitoris (geografia, aspectes socioculturals, etc.) que són presents, encara que d'una manera "invisible" o quotidiana, en les institucions i formes d'organització del país (Billing, 1995).

No obstant, els participants mostren graus de coneixements diferents en quant als àmbits tinguts en compte en aquesta recerca. Per exemple, en les preguntes de coneixement històric destaca la categoria "una o cap resposta correcta" en tots els casos (molt andorrà, bastant andorrà, poc andorrà i gens andorrà). Això pot ser degut a la dificultat d'aquesta part del qüestionari en relació a les altres parts, especialment en comparació amb les preguntes del coneixement geogràfic.

També es podria explicar aquest resultat, seguint la perspectiva de les "representacions socials", argumentant que la *representació social* de l'andorrenitat, de la identitat nacional andorrana, incorpora elements geogràfics més que històrics, de manera que els elements o característiques geogràfiques estan més presents en les persones ja que s'associen més fàcilment a la representació social d'Andorra. En qualsevol cas, és un element que s'hauria d'estudiar i tenir en compte en futures investigacions.

En relació a l'objectiu 2, hem presentat els resultats que ens permeten descriure les relacions entre **les creences i actituds en relació als grups nacionals**. Hem comprovat quins són els judicis i les preferències cap al grup andorrà i envers els altres grups diferenciant els membres de l'endogrup, i els

de l'exogrup, obtenint la percepció positiva o negativa que els diferents grups tenen entre sí.

Els resultats donen suport empíric a la hipòtesi segons la qual s'espera il·lustrar empíricament la tesi derivada de la Teoria de la Identitat Social que sosté que les persones que mostren una elevada identificació amb el grup nacional, en aquest cas andorrà, atribueixin més sentiments positius cap al seu grup (favoritisme grupal) i negatius cap als altres grups nacionals (més prejudicis cap als altres grups nacionals). Aquesta hipòtesi es verifica, almenys parcialment o en la consideració d'alguns grups, ja que les persones que s'autocategoritzen, en primera elecció, com a andorrans/anes manifesten més judicis positius cap als andorrans i menys cap als grups francesos i portuguesos. De fet, els resultats no mostren que hi hagi diferències significatives a nivell estadístic entre els diferents grups nacionals però sí que s'observa una lleugera tendència de menor favoritisme i, per tant menor preferència i, majors prejudicis en els grups portuguès i francès per part dels participants andorrans.

Pel que fa a la resta de grups considerats com a exogrups, podem dir que els grups sobre els quals es realitzen menys judicis negatius són el català seguit de l'espanyol. En termes generals, els resultats mostren que en relació al favoritisme grupal, aquelles persones que s'autocategoritzen com a andorrans/anes mostren més preferències d'agrat pel seu propi grup nacional, tot i que també mostren preferències d'agrat per a altres grups nacionals, com l'espanyol i els catalans i a la vegada mostren freqüències destacades de desgrat en quant al grup nacional francès i grup nacional portuguès.

Aquests resultats es situen en la mateixa línia d'altres treballs segons els quals es relaciona l'existència de sentiments i actituds sobre els grups nacionals amb la força de la identificació nacional (Barrett, 2013; Billiet, Maddens & Beerten, 2003; Esteban-Guitart, Viladot & Giles, 2015; Perera, 1983; Tajfel, 1984; Wagner, Becker, Christ, Pettigrew i Schmidt, 2012; Viladot, Giles, Bolaños & Esteban-Guitart, 2013). Aquests mateixos treballs, situats en la línia de la Teoria de la Identitat Social i la Teoria de la Vitalitat Etnolingüística, argumenten que les persones que tenen un sentit subjectiu de la identitat nacional més fort són també aquelles que mostren un biaix més destacat a

favor del propi grup i mostren més prejudicis enfront a altres grups. No obstant, futures investigacions, fins i tot amb metodologies qualitatives, haurien d'intentar indagar per què els andorrans/es mostren més prejudicis davant del grup de "portuguesos" i "francesos" davant del grup "catalans" i "espanyols". Tot i que els quatre es poden considerar exogrups s'ha trobat un major grau de prejudicis en relació als portuguesos i francesos, tal i com s'ha dit anteriorment. De manera que els participants mostren graus de preferència i favoritisme diferents en quant als grups nacionals tinguts en compte en aquesta recerca. Per exemple, en els grups espanyol i català destaca el favoritisme i preferència positiva i en els grups francès i portuguès destaca l'atribució de més trets negatius. Això pot ser degut a què la societat andorrana està constituïda per més persones procedents d'Espanya i Catalunya, que de França i Portugal, amb la qual cosa, hi pugui haver un efecte entre el nombre de població d'un grup nacional, el grau de coneixement i el nivell d'agrat. D'aquesta manera, es podria donar una correlació entre grandària del col·lectiu i preferència positiva o negativa. També aquest efecte podria ser degut al grau d'obertura que tenen els membres d'un determinat col·lectiu nacional cap als altres membres de diferents col·lectius nacionals, és a dir, a la manera com s'articula la xarxa de relacions socials. És a dir, si els membres d'un grup nacional concret s'interrelacionen amb altres membres d'altres grups nacionals o bé al contrari, si es tanquen i només es relacionen amb els membres del seu propi grup nacional.

De fet, estudis com els de Margarit i Monné (2008) mostren com les relacions dels membres del grup francès i portuguès es manifesten majoritàriament amb membres del seu propi grup nacional, havent-hi una xarxa social poc diversificada pel que fa a la resta de grups nacionals presents a Andorra. En qualsevol cas és un element que s'hauria d'estudiar i tenir en compte en futures investigacions.

De totes maneres els resultats obtinguts ens fan pensar, seguint la línia de Barrett (2005), que es pot considerar com al Principat d'Andorra la identificació nacional es relaciona amb el grau en què els participants els agrada el seu propi grup nacional i els desagrada un altre grup nacional. De fet, estudis, com l'anteriorment citat de Barrett (2005), han mostrat l'existència d'alguns

estereotips nacionals que informen i expressen detallades descripcions sobre les característiques típiques dels membres d'altres grups nacionals, com per exemple, els trets físics (la vestimenta, la llengua, els hàbits i les costums) i les seves creences polítiques i religioses (Billiet, Maddens i Beerten, 2003; Rodríguez-Pérez, Betancor i Ariño, 2013).

Precisament en el nostre treball destaquen aquelles persones que s'autocategoritzen com a andorranes les quals mostren més estereotips nacionals positius envers als andorrans que negatius. En concret, destaquen les etiquetes “net/polit”, “amigable” i “treballador” per caracteritzar els andorrans. És important dir aquí que tant aquests atributs, com els descrits en els resultats per part dels altres grups, ens podrien informar al voltant de la representació social que existeix en relació als altres grups. En aquest sentit, futures investigacions serien útils per revelar, des de la utilització de metodologies qualitatives que permetessin captar els significats i discursos dels participants, certes representacions socials que puguin existir al Principat d'Andorra al voltant dels prejudicis i estereotips, ja siguin positius o negatius, en els diferents grups nacionals.

En relació a l'objectiu 3, que descriu la vinculació entre la condició lingüística familiar i la identificació nacional (identitat nacional Andorrana), els resultats donen suport empíric a la hipòtesi segons la qual aquelles persones que són de condició lingüística familiar catalana s'autocategoritzen i s'identifiquen com andorranes, mentre que les persones que són d'altres condicions lingüístiques familiars abans que andorranes s'autocategoritzen d'una altra manera.

De fet, hem constatat la correlació positiva entre les variables condició lingüística familiar catalana i la identificació nacional andorrana. En termes generals, els resultats mostren que les persones que parlen en català amb les seves famílies s'identifiquen més amb la nació andorrana. Per tant, en el cas d'aquelles persones on la llengua familiar i la llengua oficial coincideixen la resultant dona lloc a un major sentiment d'andorranitat.

Aquests resultats es situen en la mateixa línia de raonament de Smith (2014) segons el qual es pot argumentar que els factors llengua i sentiment de pertinença exerceixen un rol important en la formació del sentiment d'identitat

nacional. En aquest sentit, a Andorra també s'han trobat diferències en la importància atribuïda a la identitat nacional per part de persones que viuen en la mateixa ubicació geogràfica i pertanyen al mateix grup ètnic però que difereixen en la llengua que utilitzen amb les seves famílies en sintonia amb els treballs de Barrett (2013) i d'altres estudis, on s'ha corroborat que la condició lingüística familiar i la identitat nacional estan estretament vinculades podent-se considerar que la llengua permet marcar la pertinença de la persona a un determinat grup nacional (del Valle, Monreal-Bosch, Perera i Giménez, 2013; Vila, del Valle, Perera, Monreal i Barrett, 1998).

De manera que els resultats obtinguts a Andorra en aquesta mateixa línia, ens remeten a establir similituds amb altres contextos com el de Catalunya, i amb els estudis de Vila, del Valle, Perera, Monreal-Bosch i Barrett (1998) els quals mostren com la identitat nacional, es construeix al voltant de la llengua d'ús a la llar. És a dir, les persones d'un entorn familiar on s'utilitza el castellà s'identifiquen com a espanyoles o en tot cas espanyoles i catalanes. Mentre que les persones d'un entorn familiar que utilitzen només el català s'identifiquen, només, com a catalanes. En un treball més recent, es conclou que la llengua catalana utilitzada en el context familiar és un bon predictor d'una identificació nacional com a català, mentre que la utilització de la llengua castellana en el context familiar no té una capacitat predictiva respecte a la identificació nacional (del Valle, Monreal-Bosch, Perera i Giménez, 2013). Precisament en el nostre treball destaca la relació entre la identificació nacional i la condició lingüística familiar del grup catalanoparlant, el qui amb major mesura s'identifica amb la categoria nacional (un 40,7%) enfront al grup castellanoparlant (21,7%), el grup francoparlant (un 27,3%) i al grup lusoparlant (un 4,1%).

De totes maneres, les persones que utilitzen altres llengües diferents al català en el seu context familiar i que es descriuen d'una altra manera abans que andorranes, la categoria andorrà apareix abans que una altra nacional. Així doncs, futures investigacions haurien d'aprofundir en l'estudi de les relacions entre la identificació nacional andorrana i la condició lingüística familiar, especialment pel que fa al col·lectiu portuguès i francès.

Cal tenir en compte aquí que segons la Teoria de la Vitalitat Etnolingüística, la llengua pot convertir-se en rellevant i relacionar-se amb la identificació nacional en tant que element clau de la nació perquè el grup percep que la seva supervivència està essent qüestionada, convertint-se en un element de reivindicació nacional, tal i com apunten diferents estudis fets en el context de la Vall d'Aran (Lapresta i Huguet, 2004). A l'igual que en el context de la Vall d'Aran amb l'aranès, el Principat d'Andorra també ha incrementat els seus esforços per restablir la distintivitat lingüística i, en aquest sentit, reivindicant i vinculant la condició lingüística familiar catalana amb la llengua del grup nacional tal i com apunten diferents estudis portats a terme en altres contextos (Giles i Viladot, 1994; Viladot i Siguan, 1992).

També en el context específic d'Andorra s'ha considerat la llengua com el tercer element principal que caracteritza la identitat andorrana. En base a les dades, es pot dir que la mostra de l'estudi pensa que els pilars essencials sobre els quals se sosté el Principat i els quals determinen la seva identitat com a país són el turisme, la muntanya i la llengua catalana principalment, tot i que també han aparegut en menor mesura la política andorrana, la neu, la cultura andorrana, la immigració, la seva població, la seguretat, la natura, les tradicions pròpies, la pràctica de l'esquí, la ramaderia, l'agricultura, el tabac i el sector primari, la independència, la unió amb França i Espanya, el comerç, el treball i el fet de ser un país petit. En aquest cas, sembla que la identitat lingüística és una font diferencial sobre la qual es construeix la representació compartida de la identitat nacional del col·lectiu andorrà, molt semblant també al cas de la Vall d'Aran, tal i com mostren diferents estudis de Lapresta (2004).

En relació a l'objectiu 4, la descripció de les relacions entre sistema educatiu i la identificació nacional (identitat nacional Andorrana), els resultats no donen suport empíric a la hipòtesi segons la qual aquelles persones que només han estat escolaritzades al sistema educatiu andorrà s'autocategoritzen com andorranes, mentre que les persones que han estat escolaritzades a altres sistemes educatius s'autocategoritzen d'una altra manera abans que andorranes. En aquest cas la hipòtesi es refuta ja que són els participants que han estat escolaritzats en l'escola francesa i a l'escola espanyola congregacional els que han mostrat més auto categorització nacional

andorrana. De fet, hem constatat també una correlació positiva entre les variables modalitat escolar i identificació nacional andorrana. En termes generals, els resultats mostren que la nostra hipòtesi tan sols es confirma per al col·lectiu que ha seguit la modalitat escolar espanyola pública.

Seguint la Teoria de la Vitalitat Etnolingüística es podria argumentar que l'escola, en tant que suport institucional del grup, ocupa una posició important en la vitalitat del mateix. De fet, existeixen estudis que mostren i relacionen el suport institucional, formal i informal, amb la vitalitat i identificació etnolingüística (Esteban-Guitart, Viladot i Giles, 2015). En aquest cas, les dades empíriques al voltant de les relacions entre el model o sistema educatiu, i les identificacions nacionals en el cas concret d'Andorra ens diuen que no són els escolars del sistema educatiu nacional andorrà, en primera opció, els qui més s'identifiquen amb la nació, sinó que són justament els escolars dels sistemes educatius estrangers. Ara bé, l'estat andorrà en el cas dels sistemes educatius estrangers proporciona també les eines que prescriuen cert currículum nacional, a través del departament de formació andorrana, exposant als escolars al coneixement de continguts relacionats amb la història, la geografia, el medi i la llengua d'Andorra amb l'objectiu d'andorranitzar. D'aquesta manera, el departament de formació andorrana es configura per reivindicar i vincular la cultura nacional a l'escola com una possible forma de distintivitat, en la mateixa línia d'estudis com els de Giles i Viladot (1994) i Viladot i Siguan (1992).

De fet, el departament d'escola andorrana espera que els escolars coneguin les representacions nacionals les quals s'adquireixen al participar a la institució escolar d'una determinada comunitat. Així doncs, estudis en aquesta mateixa direcció com els de Carretero, Asensio i Rodríguez-Moneo (2013), afirmen que l'escola s'ha convertit en un instrument de l'Estat-Nació amb l'objectiu d'articular una determinada concepció de grup a través d'un currículum particular, especialment en determinades i sensibles matèries com geografia o història. De manera que, seguint la línia de Vila, Oller i Esteban (2010), el currículum escolar, i en el nostre cas, el currículum del departament de formació andorrana, es concep com un instrument de l'Estat, que com una teranyina, articula educativament el territori convertint l'escola en un agent

responsable de l'educació nacional amb l'objectiu de nacionalitzar el territori i de formar la consciència nacional dels seus ciutadans.

De fet, a Andorra, es pot veure com l'Estat-Nació ha utilitzat un mecanisme col·lateral del propi sistema educatiu nacional, el departament de formació andorrana, regulat per l'Estat, amb la finalitat de transmetre certes representacions culturals dominants als altres sistemes educatius presents al país, tal i com assenyalen autors en altres contextos (Gellner, 1983).

Precisament en el nostre treball pel que es refereix a la identificació nacional andorrana es destaca que en la modalitat d'escola francesa un 47% dels joves s'identifica amb aquesta categoria, seguit de la modalitat d'escola espanyola congregacional amb un 39%, en tercer lloc de la modalitat d'escola andorrana amb un 26% i, finalment en la modalitat d'escola espanyola pública amb un 22% dels joves que s'identifica amb la categoria "andorrà".

Per tant, podem observar que és des de la institució educativa estrangera que a través del currículum escolar, de formació andorrana, es construeixen les identitats nacionals ja que són els participants que han estat escolaritzats en l'escola francesa, seguit d'aquells que han estudiat a l'escola espanyola congregacional els qui s'identifiquen més amb la nació andorrana.

No obstant, les dades també poden permetre fer una altra lectura segons la qual l'escola és un context irrellevant per afavorir el sentiment d'identitat nacional. Això pot semblar contra intuïtiu, almenys contrari a allò esperat, però es justifica pel fet que l'escola andorrana, específicament dissenyada per promocionar la identitat nacional andorrana, no és la modalitat escolar que correlaciona amb major mesura amb la identificació nacional andorrana. Això faria que debats polítics al voltant, per exemple, de l'espanyolització o catalanització de l'escola espanyola o catalana, com el mantingut a Espanya entre el Ministre Wert i la Consellera Rigau en el marc de les polítiques educatives d'immersió a Catalunya, siguin estèrils. Seguint la línia d'altres estudis empírics, es podria argumentar que la identitat nacional no es relaciona amb factors com l'escolarització prèvia sinó amb aspectes vinculats, per exemple, als intercanvis socials (xarxa d'amics i coneguts que s'estableix). L'estudi de Vila, Esteban-Guitart i Oller (2010), per exemple, mostren com les

construccions identitàries d'un grup d'adolescents d'origen estranger però que cursen el segon cicle de l'ESO a Catalunya es basen en els intercanvis socials que han desenvolupat amb els seus iguals d'origen nacional més que en la llengua que utilitzen.

L'estudi efectuat no ens permet arribar a conclusions clares al respecte. Futures investigacions haurien d'aprofundir en l'estudi de les relacions entre la identificació nacional andorrana i els sistemes educatius. En aquest sentit, caldria tenir en compte la nacionalitat dels progenitors com a possible condicionant en el sentiment d'identificació nacional que podria explicar aquest resultat. Per altra banda, aquests resultats també podrien ser deguts a què, els fills d'andorrans s'escolaritzen majoritàriament en escoles congregacionals i franceses, i els fills d'immigrants s'escolaritzen majoritàriament a l'escola nacional andorrana o l'espanyola pública. En qualsevol cas, la nacionalitat dels progenitors és un element que s'hauria d'estudiar i tenir en compte en futures investigacions tal i com apunten estudis com els de Barrett, Lyons i Del Valle (2004), els quals argumenten que l'assistència a una determinada escola i les pràctiques i ideologies familiars són factors que generen i expliquen l'existència d'una considerable variabilitat en els patrons d'identificació nacional.

D'aquesta manera, el sentit de la identitat nacional es veuria afectat no només per l'educació que reben les persones a l'escola sinó també per l'educació que es transmet des de les famílies. De fet, és poc probable que només el fet d'assistir a una escola particular determini el grau d'importància atribuïda a una determinada identitat nacional. Sembla més raonable sostenir que l'assistència a una determinada escola és una conseqüència d'un sistema de valors i d'una determinada ideologia assumida per la família que utilitza deliberadament per expressar o reafirmar el seu sentit d'identitat nacional.

Finalment, en quant al darrer objectiu: identificar els aspectes que els participants consideren més rellevants per definir i caracteritzar la identitat nacional andorrana, els resultats mostren la importància de tres factors: el turisme, la muntanya i la llengua catalana. Aspectes que es podrien considerar que formen part de la representació social de la realitat nacional Andorrana i que es poden estimar estan associats a aspectes econòmics (el turisme com a

font de riquesa de la nació andorrana), geogràfics i culturals (el català com a llengua pròpia).

Altres estudis realitzats en altres contextos socioculturals han utilitzat tècniques similars, encara que diferents a la utilitzada aquí (tasca de l'arbre). El cas del treball de Lapresta i Huguet (2006) realitzat en el context de la comarca catalana de la Vall d'Aran mostra com davant la pregunta "què tenen en comú els aranesos?" els participants indiquen la llengua (35,7%), hàbits i tradicions (21,1%) i l'amor a la terra on viuen (en un 11,5% dels casos). En ambdós realitats apareix la llengua com a element destacat i il·lustren l'imaginari social o, en la terminologia del marc teòric utilitzat, la representació social de la identitat andorrana, en el nostre cas, i la identitat col·lectiva de la Vall d'Aran, en el segon cas. Pel que fa al nostre treball, podem concloure que aquesta representació social està marcada, en gran part, per la referència a la llengua com a element de distintivitat, element que podria actuar com a marcador empíric del grup, la principal font d'ingressos històricament: el turisme, i una característica geogràfica del territori: la muntanya.

Futures investigacions són necessàries per aprofundir en aquests aspectes, així com obtenir discursos al voltant de la identitat nacional andorrana amb la finalitat d'aproximar-nos a una imatge més detallada de la representació social que tenen els Andorrans en relació a la seva identitat nacional o els elements que defineixen l'andorranitat.

Per tant, i tenint en compte les hipòtesis plantejades, podem resumir aquest apartat dient que:

Respecte a la primera hipòtesi on s'esperava que aquelles persones que mostren tenir més coneixements del funcionament social, polític, econòmic, cultural siguin les persones que a la vegada més s'identifiquin com a andorranes, hem d'afirmar que les dades empíriques obtingudes donen suport a aquesta hipòtesi. És més, no només existeix aquesta relació sinó que a més hem detectat que aquest factor exerceix una gran influència i té un gran poder explicatiu sobre els processos implicats en la construcció de la identitat nacional.

En la segona hipòtesi s'esperava il·lustrar empíricament la tesi derivada de la Teoria de la Identitat Social segons la qual les persones que mostren una elevada identificació amb el grup nacional, en aquest cas andorrà, atribueixin més sentiments positius cap al seu grup (favoritisme grupal) i negatius cap als altres grups nacionals (més prejudicis cap als altres grups nacionals). Les dades obtingudes donen suport, almenys parcialment, a aquesta hipòtesi, ja que les persones que s'autocategoritzen en primera elecció com a andorrans/anes manifesten més judicis positius cap als andorrans i menys al grup francesos i portuguesos. Els grups sobre els quals es realitzen menys judicis negatius són el català seguit de l'espanyol. En relació al favoritisme grupal, aquelles persones que s'autocategoritzen com a andorrans/anes mostren preferències pel seu propi grup nacional, el grup nacional castellà i català però mostren freqüències destacades de desgrat en quant al grup nacional francès i grup nacional portuguès.

Referent a la tercera hipòtesi on s'esperava que les persones que són de condició lingüística familiar catalana s'autocategoritzin i s'identifiquin com andorranes, mentre que les persones que són d'altres condicions lingüístiques familiars abans que andorranes s'autocategoritzin d'una altra manera, les dades empíriques donen suport a aquesta idea.

Finalment, respecte a la quarta hipòtesi, on s'esperava que les persones que només han estat escolaritzades al sistema educatiu andorrà s'autocategoritzin com andorranes, mentre que les persones que han estat escolaritzades a altres sistemes educatius s'autocategoritzin d'una altra manera abans que andorranes es refuta ja que són els participants que han estat escolaritzats en l'escola francesa i a l'escola espanyola congregacional els que han mostrat més auto categorització nacional andorrana. Podem dir que les dades obtingudes no verifiquen la hipòtesi i que tan sols es confirma per al col·lectiu que ha seguit la modalitat escolar espanyola pública.

5.2. LIMITACIONS DE L'ESTUDI I POSSIBLES LÍNIES D'INVESTIGACIÓ

Les principals limitacions de l'estudi aquí descrit rau, en el nostre parer, de la mostra-participants. Tot i que és un número substancial de persones (514 participants en total), una mostra més àmplia hagués permès, per exemple,

obtenir una població més homogènia de joves escolaritzats en els diferents models d'escola presents en el territori, així com de l'escola privada, cosa que no ha estat possible, i obtenir una major representativitat de població nascuda a Portugal (29 participants) o França (només 5 participants), per exemple.

Per altra banda, encara que el mètode emprat no es pot considerar mai una limitació, la incorporació de tècniques qualitatives hagués enriquit les dades obtingudes que en el nostre cas són fonamentalment quantitatives i ens permeten, en tot cas, establir relacions entre variables. De la mateixa manera, a partir de l'experiència obtinguda, caldria revisar els instruments utilitzats, el qüestionari elaborat, amb la finalitat per exemple de millorar la fiabilitat en aquells casos on és més necessari fer-ho, o incorporar preguntes específiques en alguns àmbits de la part dedicada als coneixements, per exemple en la secció dels coneixements geogràfics.

Tot i que som conscients de les limitacions que tot treball d'aquestes característiques té, pensem que a partir d'ell s'obren línies de recerca que poden ser significatives en el context del Principat d'Andorra degut principalment a la falta d'estudis existents que hi ha pel que fa als temes tractats en aquesta tesi en el context d'Andorra. De fet al llarg de la discussió ja s'han considerat algunes possibles línies d'investigació. Aquí simplement n'indiquem tres.

En quant a l'impacte del sistema educatiu en la construcció de la identitat nacional, pensem que són necessaris estudis sobre el nivell de coneixement nacional que té la població escolar per sistemes educatius, per tal de conèixer el grau d'incidència del sistema nacional i del departament de formació andorrana sobre els altres estudiants dels diferents sistemes educatius estrangers ubicats al país. El programa de formació andorrana integrat obligatòriament dins dels plantejaments curriculars dels sistemes educatius estrangers permetria observar si l'escola estrangera és un agent que també ajuda a fixar la identificació nacional a Andorra, fruit de la centralització del programa educatiu per part del Ministeri d'Educació i Cultura Andorrà, o en tot cas si és irrellevant per això. L'efecte de la formació andorrana als sistemes educatius estrangers permetria conèixer si causa efecte en el tipus de

vinculació a Andorra pel que fa a la identitat nacional analitzant l'existència de possibles diferents patrons d'identificació segons la modalitat escolar cursada explicada pel grau d'entusiasme i d'adscripció al col·lectiu nacional per ser membre d'ell.

És a dir, indagar en la possibilitat de trobar diferències en la importància atribuïda a la identitat nacional per part de persones que difereixen en l'escolarització rebuda sostenint que l'assistència a una determinada escola que transmet un determinat currículum escolar ajudi a configurar una sèrie d'elements clau que predisposen a la construcció de la identitat nacional andorrana. Aspecte que segons les dades disponibles d'aquesta tesi sembla qüestionable.

També considerem necessària la recerca encaminada a conèixer la relació entre la condició lingüística familiar, la identificació nacional i el sistema educatiu ja que en aquest cas, podríem analitzar si existeix un patró en funció del grau de coincidència de la llengua vehicular de l'escola i la de la família que es vincula directament amb la identificació nacional.

Pensem que també són necessàries per tal de conèixer més profundament les bases de la identitat nacional andorrana, fent un pas més en les respostes obtingudes en la pregunta de l'arbre, l'aplicació de metodologies qualitatives que permetrien obtenir, en més detall i profunditat, els significats que els participants associen a la nacionalitat andorrana. Això permetria identificar els discursos, imaginaris o representacions socials al voltant de la identitat nacional andorrana, més enllà de les etiquetes generals obtingudes en la tasca de l'arbre.

5.3. CONCLUSIONS GENERALS I REFLEXIÓ PERSONAL

Com hem assenyalat en el nostre marc teòric hem de ser conscients que, com es desprèn del marc teòric adoptat, si bé les identitats es construeixen socialment, una vegada objectivades, cristal·litzades i interioritzades passen a considerar-se com a quelcom essencial a la vida social, alguna cosa que pertany al món del sentit comú, del natural, de manera que les persones, no en són conscients però es manifesta en la seva vida quotidiana i en els seus pensaments i accions.

Paral·lelament hem de tenir en compte que la correspondència entre la identitat lingüística i altres formes d'identitat col·lectiva, com la nacional, no és un fet universal. Ara bé, en les situacions en les que la llengua es converteix en font d'altre tipus d'identitat col·lectiva, com la nacional, aquesta es converteix en un símbol per excel·lència de la mateixa, ja que d'acord amb Fishman (1977), la llengua pròpia del col·lectiu nacional representa l'essència del grup nacional, com és en aquest cas Andorra, ja que recull l'herència cultural, expressa el patrimoni cultural i dóna significat a la descendència i llegat com a membres d'una col·lectivitat. Per tant, quan la identitat arriba a viure's com un fet essencial de l'experiència personal i social i aquesta es construeix al voltant del fet lingüístic, la llengua es converteix en un símbol identitari primordial.

Més quan la llengua, i amb ella la percepció de vitalitat del grup, pot sentir-se amenaçada per llengües més poderoses, en quantitat i presència. En el cas d'Andorra al ser un Estat-nació petit, la llengua es pot convertir en un tret definitori davant el castellà, propi de l'Estat Espanyol, el francès, de França, o l'anglès, convertit en llengua de la globalització i present a Internet i a diferents medis socials. Encara que a Catalunya existeixi també el català, a Andorra és la llengua oficial. Les dades empíriques d'aquesta tesi permeten destacar, també, que la llengua és un element important, segons els participants, en la caracterització de l'andorranitat o la identitat nacional andorrana: és un element empíric de definició i distinció del col·lectiu.

En aquest sentit, podríem atrevir-nos a afirmar que per fer front al repte de la identitat nacional, en el cas del Principat d'Andorra, les polítiques lingüístiques han estat efectives per promoure la identificació de les persones amb l'estat andorrà tal i com ho indica aquest estudi. La llengua és un dels elements bàsics en la definició de la identitat que, com la nació, s'ha format al llarg dels segles i que és un component fonamental de la seva cultura. Andorra és l'únic estat on el català és la llengua oficial. El català s'identifica amb la identitat nacional, amb la llengua de l'administració andorrana (Govern, Comuns i Consell General), del sistema educatiu nacional i amb la llengua dels habitants autòctons.

El seu coneixement permet accedir a determinats llocs de treball, com a via d'integració i per al gaudi d'un determinat estatus a nivell nacional. La situació

de la llengua catalana, tot i ser d'ús minoritari, gaudeix tant del recolzament institucional oficial com també dels mitjans de comunicació nacionals. I com hem vist a través de les dades, la llengua catalana se sent com a pròpia i símbol d'identitat nacional en el cas dels participants andorrans en l'estudi. Les dades ens porten a afirmar i a concloure, que la identitat nacional a Andorra es construeix al voltant del nucli de la llengua que les persones parlen a casa seva, almenys en els participants de l'estudi. D'aquesta manera, aprendre català es pot considerar com un camí més cap a la integració a la comunitat andorrana. Aquest procés d'integració a la comunitat andorrana implica l'acceptació de la llengua catalana com a factor que forma part de la identitat andorrana, sense renunciar a altres identitats.

Per tant, podem dir que la llengua catalana és un factor psicosocial que ajuda en la construcció del sentiment d'identitat nacional en la comunitat andorrana. Una vegada portat a terme aquest procés, la llengua passa a ser alguna cosa essencial en la definició de la identitat col·lectiva del grup. És a dir, la llengua aconsegueix un valor tan alt i un significat tan important que entra a formar part de la definició que cada individu realitza de si mateix, arribant així a l'esfera emotiva, al sentiment de pertinença a un determinat col·lectiu, al sentiment de semblança amb els que tenen aquest tret i al sentiment de diferència respecte a altres grups. D'aquest mode la llengua traspasa la funció comunicativa i es converteix en símbol de participació que remet al sentiment de sentir-se part integrant d'una comunitat. Encara que per poder generalitzar aquestes impressions serien necessaris més estudis, principalment d'àmbit qualitatiu i quantitatiu amb altres trams d'edat. El que sí que podem afirmar, segons les dades disponibles, es que es dona una relació positiva entre la llengua pròpia i l'auto categorització nacional andorrana. A la vegada hem detectat que els que se senten més andorrans tenen més coneixements sobre Andorra.

Tenint en compte també les dades obtingudes, podem concloure que existeix un efecte de favoritisme i preferència en l'avaluació dels grups nacionals, positiu cap al propi col·lectiu nacional, cap al col·lectiu espanyol i català i amb una lleugera tendència negativa en l'expressió d'afecte en el cas del grup nacional portuguès i francès, en els quals es troba un patró de diferenciació més accentuat. Com s'ha argumentat en la discussió, podria explicar-se aquest

resultat pel fet que en la societat andorrana hi ha més persones de nacionalitat espanyola, que de francesa i portuguesa i que molts dels subjectes que han respòs poden tenir o bé doble nacionalitat o que els seus progenitors siguin espanyols. Aspecte que s'hauria de comprovar en futures investigacions com ja s'ha dit anteriorment. També el fet que tant els col·lectius francès com portuguès són col·lectius que es puguin considerar "més tancats" en el sentit que les seves relacions socials es teixeixen amb membres del mateix grup nacional, en la seva majoria. Per tant, podem dir, que aquest fenomen es pot deure al fet de no haver-hi el mateix nivell, en termes de quantitat i qualitat de comunicació entre els membres dels diferents grups nacionals la qual cosa pot influir en l'avaluació, la preferència i els judicis i actituds que els membres de l'endogrup podem tenir cap a altres exogrupos així com els sentiments que s'hi veuen implicats pel que fa a l'expressió d'afecte i de favoritisme.

No vull acabar aquest treball sense extreure la meva conclusió personal sobre la situació de la nació andorrana en termes identitaris, a la llum del que s'ha presentat en aquesta recerca.

Tal i com hem constatat la llengua i la cultura pròpia andorrana tenen un pes molt important en la configuració de la identitat nacional andorrana. El cas del Principat d'Andorra és un clar exponent d'aquesta situació en la que la identitat lingüística i cultural és la font de la que beu la identitat nacional del col·lectiu andorrà. A més, són dos elements que com hem vist, serveixen de frontera ètnica, d'element diferenciador entre els que són i els que no són, i entre els que se senten i els que no.

I és que la llengua i la cultura andorrana s'ha impregnat de tota una càrrega simbòlica que fa d'ella un valor en si mateix. Ara bé, no hem de caure en la simplificació d'identificar la llengua i la cultura com un tret constitutiu de la identitat nacional andorrana i la pertinença a aquest col·lectiu. Dit, d'una altra manera, el ser andorrà, per al propi col·lectiu autòcton, no es redueix simplement al fet de parlar una llengua determinada i al tenir coneixements de la cultura andorrana sinó que es barreja amb tots uns altres elements.

El rol de la llengua i cultura pròpia en la identitat nacional andorrana, és a la vegada, constitutiu d'aquest sentiment de pertinença andorrà. A la vegada que

s'internalitza aquest sentiment de pertinença, d'amor pel territori o pel país, i es desenvolupen llaços afectius amb la terra en la que es viu, a l'interessar-se per allò que allí hi passa, pel que significa i es desenvolupa és quan apareix realment el rol de l'aprenentatge i ús de la llengua catalana i la cultura andorrana, és quan realment pren sentit el rol de la llengua i la cultura en la constitució de la identitat nacional andorrana convertint-se en el marcador identitari per excel·lència d'aquest sentiment que expressa la seva afectivitat cap al territori, que té un valor simbòlic en si mateix i que va molt més enllà de la funció comunicativa que té qualsevol llengua i cultura. Es converteix així en un fet diferencial que recull l'especificitat d'un poble, d'una nació i el seu caràcter diferencial d'altres.

A més, és un símbol cultural, seriosament amenaçat, per la important massa de població immigrant que ha rebut el territori en els últims trenta anys.

D'aquesta manera es relaciona l'amenaça de la pèrdua de la llengua i la cultura a la pèrdua de la identitat nacional andorrana. I a partir d'aquest punt de partida, es desenvolupa un important esforç de protecció, potenciació i promoció de la llengua i cultura. D'aquí el significat de l'escola andorrana i del programa d'andorranització, entre altres. Ara bé, també es donen altres concepcions del rol de la llengua pròpia i de la cultura en la construcció de la identitat nacional andorrana entre la població immigrada sense percebre el sentiment o la càrrega d'afectivitat que es dona amb el fet de parlar una llengua determinada i de conèixer la cultura autòctona, vist més des d'una òptica purament instrumental.

Per finalitzar amb tot el que hem vist, podem dir que l'adquisició de la identitat nacional és un procés en el que la persona internalitza i construeix un complex sistema de coneixements, creences, sentiments, valors i pràctiques en diversos àmbits. En aquest procés de desenvolupament de la persona, les interaccions que estableixi amb altres transmeten, construeixen, mantenen i transformen la seva identitat nacional. Aquestes interaccions inclouen interaccions directes cara a cara amb altres persones, trobades amb els mitjans de comunicació, televisió, llibres... i interaccions en el sistema educatiu, que transmet informació i representacions del món que rodeja a la persona. Totes aquestes

experiències es realitzen en un context, que està estructurat per factors a escala social, cultural, històrica, geogràfica, econòmica i política.

Per tant, el context és també un agent que forma la consciència nacional autònoma de cadascú. De fet, és per això que la identitat nacional forma part del concepte d'identitat social. Per tant, els processos d'identificació social i nacional s'objectiven a través de les representacions socials que depenen tant d'aspectes individuals com socials ja que la seva formació s'esdevé en la interacció, a través de l'acció, la comunicació, el discurs quotidià de sentit comú mitjançant la socialització amb els altres del mateix grup establint relacions de similitud intragrup o per comparació amb altres grups establint relacions de diferència intergrup.

Al mateix temps, dir que la construcció de les representacions nacionals es deu tant a causes internes com externes. Podem dir que les causes internes fan referència als processos psicològics tant afectius com cognitius d'atenció, percepció, motivació, interiorització, interpretació, categorització, comparació, que afecten tant al sentiment de pertinença, a la integració social i a la identificació nacional de les persones. Per altra banda, les causes externes fan referència al context de socialització, l'educació familiar rebuda mitjançant els discursos i les relacions parentals, l'educació formal rebuda a l'escola mitjançant el currículum escolar, els llibres de text, el discurs del mestre i la pràctica docent, els mas-media, la llengua, la història, la geografia, la política, l'economia, les pràctiques socials i culturals, els coneixements, les emocions, les creences, les actituds, els valors, com també el lloc de residència, el lloc on es passen les vacances, les relacions amb altres grups ètnics i amb els estrangers. L'experiència cultural i social comuna, la història compartida, la memòria col·lectiva són també elements que construeixen la realitat nacional a través del codi homogeni que es comparteix mitjançant el consens i la socialització. Els processos d'identificació social i nacional varien segons el context en el que s'experimenta i s'expressa estant sempre en procés de reelaboració i de canvi conferint un sentiment de pertinença i construint la consciència a la comunitat nacional.

S'espera que aquest estudi hagi contribuït a l'aprofundiment de la comprensió dels factors psicosocials involucrats en la construcció de la identitat nacional. Les persones construïm realitats nacionals i aquest procés varia segons els coneixements, les actituds, com també segons l'entorn cultural, lingüístic, educatiu en què vivim i ens desenvolupem. Aquest estudi porta nous objectius de recerca i un nou interès per estudiar el procés de construcció de la identitat nacional. Aquest procés és complex, tot i que el camí més llarg comença pel primer pas.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Abrams, J. R., Barker, V. i Giles, H. (2009). An examination of the validity of the subjective vitality questionnaire. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 30, 59-72. doi: 10.1080/01434630802369452
- Álvarez, I. i Vila, I. (1993). Nació: identitat i conflicte. *Mientras tanto*, 52, 37-56.
- Anderson, B. (1993). *Comunidades imaginadas*. México DF: Fondo De Cultura Económica.
- Ballarín, J. M. (2004). *La interrelació entre la identitat cultural de la població andorrana i els seus usos lingüístics*. Tesi doctoral inèdita. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- Ballarín, J. M. (2006). Identitats culturals i usos lingüístics a Andorra dins de la secció sobre la Situació sociolingüística a Andorra. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 19, 183-220.
- Barrett, M. i Oppenheimer, L. (2011). Theories and methods in the study of children's national identifications and national attitudes. *European Journal of developmental Psychology*, 8(1) 5-24. Doi: 10.1080/17405629.2010.533955.
- Barrett, M. (2005). National identities in children and young people. Dins de S. Ding & K. Littleton (Eds.), *Children's Personal and Social Development* (pp. 181-220). Milton Keynes: The Open University/Blackwell Publishing.
- Barrett, M. (2010). National and Ethnic Identities and Differences Today. A psychological Perspective. Athens Dialogues E-Journal (eds), Children's Understanding of Society. Hove, UK: Psychology Press.
- Barrett, M. (2013). El desarrollo psicológico de la identidad nacional. *Estudios de Psicología*, 34(1), 9-18. doi: 10.1174/021093913805403110.
- Barrett, M., Lyons, E. i del Valle, A. (2004). The development of national identity and social identity processes: do social identity theory and self-categorization theory provide useful heuristic frameworks for

developmental research? Dins de M. Bennett & F. Sani (Eds.), *The Development of the Social Self* (pp. 159-188). Hove, UK: Psychology Press.

Bastida, R. (1987). *Cent anys d'ensenyament a Andorra. 1882-1987*. Col·lecció Història d'un poble. Andorra: Editorial Andorra.

Bastida, R. (2003). L'organització de l'ensenyament de les llengües a les escoles d'Andorra. Dins d'AA.VV, *Actes del 2n Congrés Europeu sobre planificació lingüística* (pp. 77-92). Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura.

Batalla, J., Casals, M. i Micó, J. R. (2004). *La immigració a Andorra*. Andorra: Institut d'Estudis Andorrans. IEA. Centre de Recerca d'Estudis Sociològics, CRES Pagès editors.

Bauman, Z. (2003). *Comunidad. En busca de seguridad en un mundo hostil*. Madrid: Siglo XXI.

Bauman, Z. (2006). *Liquid times: Living in an age of uncertainty*. Cambridge: Polity Press.

Beck, U. (1998). *La sociedad del riesgo. Hacia una nueva modernidad*. Barcelona: Paidós.

Berger, P. i Luckmann, T. (1997). *Modernidad, pluralismo y crisis de sentido. La orientación del hombre moderno*. Barcelona: Paidós.

Billiet, J., Maddens, B., i Beerten, R. (2003). National identity and attitude toward foreigners in a multinational state: a replication. *Political Psychology*, 24(2), 241-357. doi: 10.1111/0162-895X.00327

Billing, M. (1995). *Banal Nationalism*. London: Sage.

Bonfil, G. (1987). *El México Profundo, una civilización negada*. Grijalbo: México. ISBN 9700505723.

Bourhis, R., Giles, H. i Rosenthal, D. (1981). Notes on the construction of a subjective vitality questionnaire for ethnolinguistic groups. *Journal of*

Multilingual and Multicultural Development, 2, 144-155. doi: 10.1080/01434632.1981.

Breakwell, G. i Canter, D. (1993). Empirical approaches to social representations. Clarendon Press: Oxford.

Carretero, M., Asensio, M. i Rodríguez-Moneo, M. (2013). *History Education and the Construction of National Identities*. Charlotte, NC: IAP.

Castells, M. (1998). *La era de la información: economía, sociedad y cultura. Vol. II: El poder de la identidad*. Madrid: Alianza.

Centre de Recerca Sociològica CRES (2010). *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra. Situació Actual i evolució 1995-2009*. Andorra: CRES.

Coll, C. (2000). Educación, territorio y responsabilidad ciudadana. Dins de J.A.Garde (Eds.), Informe 2000. Políticas sociales y estado del bienestar en España (pp.165-187). Madrid: Fundación Hogar del Empleado.

De Lucas, J. (2004). *Globalización e identidades. Claves políticas y jurídicas*. Barcelona: Icaria.

Del Barrio, C., Hoyos, O., Padilla, M. L. i Lara, L. (2013). La sociedad y el yo en la construcción de la identidad nacional. *Estudios de Psicología*, 34(1), 49-59. doi: 10.1174/021093913805403066.

Del Valle, A. (2001). The construction of national identity as a developmental process from childhood to adolescence in Catalonia. Tesis doctoral. Universitat de Girona.

Del Valle, A., Monreal-Bosch, P., Perera, S. i Giménez, A. (2013). La construcción de la identidad nacional como un proceso de construcción social: un estudio comparativo entre los contextos de desarrollo de Catalunya y Andalucía. *Estudios de Psicología*, 34(1), 61-72. doi: 10.1174/021093913805403093.

Doise, W. (1996). Representaciones sociales en la identidad personal. Dins de J. F. Morañes, D. Páez, J. C. Deschamps & S. Worchel (Eds.), *Identidad*

social. Aproximaciones psicosociales a los grupos y a las relaciones entre grupos (pp. 34-45). Valencia: Promolibro.

Esteban-Guitart, M. (2008). ¿Por qué nos importa tanto el tema de la identidad? *Aposta. Revista de Ciencias Sociales*, 39, 1-15.

Esteban-Guitart, M., Viladot, M. A. i Giles, H. (2015). Perceived institutional support among young indigenous and mestizos from Chiapas (México). A group vitality approach. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 36, 124-135. doi: 10.1080/01434632.2014.898645

Gellner, E. (1983). *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell.

Giddens, A. (2004). *Sociology*, 4th Edition, Cambridge: Polity Press.

Giles, H. i Johnson, P. (1987) Ethnolinguistic identity theory: a social psychological approach to language maintenance. *International Journal of the Sociology of Language* 68(1): 69–99.

Giles, H. i Viladot, M. A. (1994). Ethnolinguistic differentiation in Catalonia. *Multilingua*, 13, 301-312. doi: 10.1515/mult.1994.13.3.301.

Giles, H. (ed.), (2012). *The Handbook of Intergroup Communication*. New York: Routledge.

Giles, H., Bourhis, R. i Taylor, D. M. (1977) Towards a theory of language interethnic group relations. Dins de H. Giles (ed.) *Language ethnicity and intergroup relations* (pp. 307–348). Londres: Academia Press.

Guibernau, M. (1996). *Los nacionalismos*. Barcelona: Ariel.

Guibernau, M. (2009). *La identidad de las naciones*. Barcelona: Ariel.

Gutmann, A. (1987) *Democratic Education*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Harwood, J., Giles, H. i Bourhis, R. Y. (1994) The genesis of vitality theory: historical patterns and discursal dimensions. *International Journal of the Sociology of Language*, 108, 167–206. doi: 10.1515/ijsl.1994.108.167.

- Hogg, M. A., Abrams, D., Otten, S. i Hinkle, S. (2004). The social identity perspective: Intergroup relations, self-conception, and small groups. *Small Group Research*, 35, 246-276.
- Jahoda, M. (1972). Social psychology and psychoanalysis: A mutual challenge. *Bulletin of the British Psychological Society*, 25, 269-274.
- Kymlicka, W. (1996). *Multicultural citizenship: A liberal theory of minorities rights*. Oxford: Oxford University Press.
- Lambert, A. J., Barton, L., Lickel, B. A. i WELLS, J. (1998). The influence of group variability and processing goals on the ease of making decisions about social categories. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24, 807-820.
- Lapresta, C. (2004). *La identidad colectiva en contextos plurilingües y pluriculturales. El caso del Valle de Arán*. Tesis doctoral inédita. Lleida: Universitat de Lleida.
- Lapresta, C. i Huguet, A. (2004). Identidad etnolingüística en contextos multiculturales y multilingües. El caso del Valle de Arán. *Revista de Psicología Social*, 19(2), 173-189. doi: 10.1174/02134704773820972.
- Lapresta, C. i Huguet, A. (2006). Identidad colectiva y lengua en contextos pluriculturales y plurilingües. El caso del Valle de Arán. *Revista Internacional de Sociología*, 64, 83-115. doi: 10.3989/ris.2006.i45.17.
- Liu, J. H. i Hilton, D. J. (2005). How the past weighs on the present: Social representations of history and their role in identity politics. *British Journal of Social Psychology*, 44, 1-21. doi: 10.1348/014466605X27162.
- Liu, J. H., Lawrence, B., Ward, C. i Abraham, S. (2002). Social representations of history in Malaysia and Singapore: On the relationship between national and ethnic identity. *Asian Journal of Social Psychology*, 5, 3-20. doi: 10.1111/1467-839X.00091
- Maalouf, A. (1999). *Identidades asesinas*. Madrid: Alianza.

- Margarit, E. i Monné, A. (2010). *Joves i llengües d'Andorra*. Andorra la Vella: Govern d'Andorra.
- Ministeri d'Educació i Joventut (2013). *Estadístiques escolars*. Andorra: Govern d'Andorra.
- Moscovici, S. (1983). The phenomenon of social representations. Dins de R. Farr & S. Moscovici (Eds.), *Social Representations* (pp. 21-42). London: Cambridge University Press.
- Moscovici, S. (2001). Why a theory of social representations? Dins de K. Deaux & G. Philogène (eds.), *Representations of the social* (pp. 12-26). Oxford: Blackwell.
- Nadal, J. M. (2007). Lenguas y fronteras en el siglo XXI. Dins de T. Vilà (coord.), *Lengua, interculturalidad e identidad* (pp. 131-164). Girona: Documenta Universitaria.
- Notó, P. (1983). *La identitat andorrana. Una recerca psico-sociològica*. Tesi Doctoral inèdita. Cerdanyola del Vallès: Universitat Autònoma de Barcelona.
- Perera, S. (2007). Identidad social y relaciones intergrupales. Dins de T. Vilà (coord.), *Lengua, interculturalidad e identidad* (pp. 165-180). Girona: Documenta Universitaria.
- Piaget, J. i Weil, A. (1951). The development in children of the idea of the homeland and of relations with other countries. *International Social Science Bulletin*, 3, 561-78.
- Robertson, R. (2003). Glocalización: tiempo-espacio y homogeneidad-heterogeneidad. Dins de Monedero, J. C. (coord.), *Cansancio del Leviatán: problemas políticos de la mundialización* (pp. 261-284). Madrid: Trotta.
- Rodrigo M. J., Rodríguez A. i Marrero J., (1993). *Les teories implícites*. Madrid: Visor.

- Rodríguez-Pérez, A., Betancor, V. i Ariño, E. (2013). Identidad nacional y prejuicio. ¿Está el nacionalismo asociado a la xenofobia? *Estudios de Psicología*, 34(1), 37-47. doi: 10.1174/021093913805403138.
- Rovira, M. (2008). La llengua com a variable d'identitat. *Llengua i ús*, 42, 72-78.
- Saló, E. i Farràs, J. (1994). Les llengües, les identitats i els joves d'Andorra. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 12, 91-106.
- Sammut, G. i Howarth, C. (2014). Social Representations. Dins de T. Teo (Ed.), *Encyclopedia of Critical Psychology* (pp. 1799-1802). New York: Springer.
- Slaby, R. i Frey, K. (1975). Development of gender constancy and selective attention to same-sex models. *Child Development*, 1975, 46, 849-856.
- Smith, A. (2000). *Nacionalismo y modernidad*. Madrid: Istmo.
- Smith, A. (2004). *Nacionalismo: Teoría, ideología, historia*. Madrid. Alianza.
- Smith, A.D. (1991). *National Identity*. Harmondsworth: Penguin.
- Tajfel, H. i Turner, J. C. (1985). The social identity theory of intergroup behavior. Dins de S. Worchel & W. C. Austin (Eds.), *the social psychology of intergroup relations* (pp. 7-24). Chicago: Nelson Hall.
- Tajfel, H. (1983). Psicología Social y proceso social. Dins de *Perspectivas y contextos de la psicología social*, 177-216.
- Tajfel, H. (1984). *Grupos humanos y categorías sociales*. Barcelona: Herder.
- Tajfel, H., Jahoda, G., Nemeth, C., Rim, Y. i Johnson, N. (1972b). The devaluation by children of their own national and ethnic group: Two case studies. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 11(3), 235-243. doi: 10.1111/j.2044-8260.1972.tb00808.x.
- Tedesco, J. C. (2007). *Los pilares de la educación del futuro*. Buenos Aires: UNESCO.
- Tedesco, J.C. (1997). Educación y multiculturalidad. En AA.VV. *Escuela y sociedad* (pp. 29-37). Santander: Gobierno de Cantabria-MEC

- Turner, J. C. (1981). The experimental social psychology of intergroup behavior. Dins de J. C. Turner & H. Giles (Eds.), *Intergroup behavior*. Oxford: Pergamon Press.
- Turner, J. C. (1987). *Rediscovering the social group: A self categorization theory*. Oxford: Blackwell.
- Turner, J. C. (1999). Some current issues in research on social identity and self-categorization theories (pp. 6-34). Dins de N. Ellemers, S. Pears & B. Doise (Eds.), *Social identity*. Oxford, UH: Blackwell.
- Vila, I. i Casares, R. (2009). *Educación y sociedad: Una perspectiva sobre las relaciones entre la escuela y el entorno social*. Barcelona: Horsori.
- Vila, I. (1990). Llengua, nació i educació, dins de Rotger (Coord.) *Sociologia de l'Educació*. Vic: Eumo.
- Vila, I. (2006). Identidad y cohesión social. Dins de M. Esteban-Guitart y J. Ribas (Eds.), *Reflexiones en torno a la psicología* (pp. 113-124). Girona: Universitat de Girona.
- Vila, I., del Valle, A., Perera, S., Monreal-Bosch, P. i Barrett, M. (1998). Autocategorización, identidad nacional y contexto lingüístico. *Estudios de Psicología*, 19(2), 3-14. doi: 10.1174/02109399860341915.
- Vila, I., Esteban-Guitart, M. i Oller, J. (2010). Identidad nacional, lengua y escuela. *Revista de Educación*, 353, 39-65.
- Viladot, M. A. i Esteban-Guitart, M. (2009). Relacions entre la identitat catalana i la percepció de vitalitat etnolingüística en una mostra d'estudiants universitaris. *Digithum*, 11, 1-7.
- Viladot, M. A. i Siguan, M. (1992). Aproximación empírica a la teoría de la identitat etnolingüística en el contexto catalán. *Anuario de Psicología*, 52, 79-93.
- Viladot, M. A. (1990). *Factors psicosocials, percepció de vitalitat etnolingüística i identitat social*. Tesi doctoral inèdita. Barcelona: Universitat de Barcelona.

- Viladot, M. A. (2008). *Lengua y comunicación integrupal*. Barcelona: UOC.
- Viladot, M. A., Giles, H., Bolaños, J. L. i Esteban-Guitart, M. (2013). Identidad nacional, vitalidad etnolingüística e indigenismo en Chiapas (México). *Estudios de Psicología*, 34, 89-93. doi: 10.1174/021093913805403147.
- Viladot, M. S., Giles, H., Gasiorek, J. i Esteban-Guitart, M. (2012). Vitalidad etnolingüística, medios de comunicación e identidad étnica: Un estudio con grupos indígenas de Chiapas (México). *Sociolinguistic Studies*, 6, 82-101.
- Viladot, M.A., Esteban-Guitart, M., Nadal, J.M. i Giles, H. (2007). Identidad, percepción de vitalidad etnolingüística y comunicación integrupal en Cataluña. *Revista de Psicología Social Aplicada*, 17, 223-247.
- Wagner, U., Becker, J. C., Christ, O., Pettigrew, T. F. i Schmidt, P. (2012). A longitudinal test of the relation between German nationalism, patriotism and outgroup derogation. *European Sociological Review*, 28, 319-332. doi: 10.1093/esr/jcq066.
- Wagner, W. i Elejabarrieta, F. (1994) Representaciones sociales. Dins de J. F. Morales, J.F. (Ed.), *Psicología social* (pp. 12-45). UNED–McGraw–Hill: Madrid.

7. ANNEX

7.1. ANNEX MODEL D'ENQUESTA

DADES SOCIODEMOGRÀFIQUES

Edat: _____

Gènere (marqui amb una "x"): Home Dona

Població on viu: _____ parròquia de: _____

País de naixement: _____

(En cas d'haver nascut fora d'Andorra), porto _____ anys vivint a Andorra

Llengua familiar principal: _____

Altres llengües que parla: _____

A quina escola ha cursat els seus estudis?

Escola andorrana

Escola francesa (Lycée)

Escola espanyola

Escola congregacional

Escola internacional

En cas que hagi assistit a alguna escola d'un altre sistema educatiu a l'actual digui a quin sistema educatiu correspon, i els anys que va estar-hi:

1. TASCA IDENTIFICACIÓ SUBJECTIVA

1. Esculli, de les categories que apareixen (de la "a" a la "n"), les 3 que pensi que el defineixen millor i ordeni-les essent la 1 la categoria amb la qual es sent més identificat/ada

a) Jove

f) Francès

k) Català

b) Andorrà

g) Canillo

l) Andorra la Vella

c) Encamp

h) Europeu

m) Sant Julià

d) Espanyol

i) Escaldes

n) Massana

e) Pirinenc

j) Ordino

e) Portuguès

1.1 _____

1.2. _____

1.3. _____

2. TASCA SENTIMENT DE PERTINENÇA

Em sento (completi marcant amb una sola "x" per cada una de les situacions):

2.1. Molt andorrà bastant andorrà poc andorrà gens andorrà

2.2. Molt pirinenc bastant pirinenc poc pirinenc gens pirinenc

2.3. Molt europeu bastant europeu poc europeu gens europeu

3. TASCA D'IDENTITAT COMPARADA

Em sento (completi marcant amb una sola "x" per cada una de les situacions):

3.1. Andorrà més andorrà igual andorrà més europeu Europeu
 que europeu que europeu que andorrà

3.2.

De la meua més de la parròquia igual de la parròquia més andorrà andorrà
parròquia que andorrà que andorrà que de la parròquia

3.3.

Andorrà més andorrà igual andorrà més dels Pirineus Pirineus
 que dels Pirineus que dels Pirineus que andorrà

4. TASCA ARRELS d'ANDORRA

Imagini's que representem Andorra com un arbre on el tronc significa el país, les branques les 7 parròquies, els seus diferents pobles i ciutats i les fulles els andorrans. Quines arrels pensa que té aquest arbre? És a dir, descrigui els aspectes que caracteritzen la nació andorrana posant noms a les diferents arrels de l'arbre.

4.1.....

4.2.....

4.3.....

5. TASCA CONEIXEMENT GENERAL SOBRE EL PRINCIPAT D'ANDORRA

5.1. Quina extensió té Andorra (en km²)? _____

5.2. Quants habitants té Andorra? _____

5.3. Quin és l'himne d'Andorra? _____

5.4. Quina és la llengua oficial d'Andorra? _____

5.5. Quina és la patrona d'Andorra? _____

6. TASCA CONEIXEMENT GEOGRÀFIC

6.1. Situï en el mapa les 7 parròquies del Principat d'Andorra:

7. TASCA DE CONEIXEMENT HISTÒRIC

7.1. Quin és el gentilici que rebien els pobladors d'Andorra? _____

7.2. De quina Diòcesi depèn Andorra? _____

7.3. Què és la Qüèstia? _____

8. TASCA DE CONEIXEMENT INSTITUCIONAL I POLÍTIC

8.1. Qui són els coprínceps actuals d'Andorra? _____

8.2. Qui és l'actual cap de govern ? _____

8.3. Quants consellers té el Consell General d'Andorra ? _____

8.4. Què són els Pariatges? _____

8.5. Quina és la funció del Síndic? _____

9. TASCA DE CONEIXEMENT SOCIAL I CULTURAL

9.1. Digui dos llegendes d'Andorra? _____

9.2. Quins són els balls típics d'Andorra? _____

9.3. Identifiqui la senyera de cada parròquia:

d'Encamp ___ d'Andorra la Vella ___ de Sant Julià de Lòria ___

de Canillo ___ de la Massana ___

a) b) c) d) e)

10. TASCA D'ESTEREOTIPS NACIONALS I PREFERÈNCIES

En aquesta secció, s'explora com cada persona descriu diferents grups nacionals. Cal triar diferents adjectius per tal de descriure la gent que viu en diferents països.

10.1. Quins adjectius pensa que descriuen a la gent andorrana? (escollir fins a 2 amb càrrega positiva i 2 amb càrrega negativa)

Positius: net/polit, amigable, intel·ligent, treballador, alegre, honest.

Negatius: Brut, poc amigable, estúpid, mandrós, trist, deshonest.

10.2. Què en pensa de la gent espanyola? Quins adjectius pensa que descriuen a la gent espanyola?

Positius: polit, amigable, intel·ligent, treballador, alegre, honest

Negatius: Brut, poc amigable, estúpid, mandrós, trist, deshonest

10.3. Pot dir-me què en pensa de la gent catalana? Quines paraules pensa que descriuen a la gent catalana?

Positiu: polit, amigable, intel·ligent, treballador, alegre, honest

Negatiu: Brut, poc amigable, estúpid, mandrós, trist, deshonest

10.4. Pot dir-me què en pensa de la gent francesa? Quines paraules pensa que descriuen a la gent francesa?

Positiu: polit, amigable, intel·ligent, treballador, alegre, honest

Negatiu: Brut, poc amigable, estúpid, mandrós, trist, deshonest

10.5. Pot dir-me què en pensa de la gent portuguesa? Quines paraules pensa que descriuen a la gent portuguesa?

Positiu: polit, amigable, intel·ligent, treballador, alegre, honest

Negatiu: Brut, poc amigable, estúpid, mandrós, trist, deshonest

11. TASCA DE SENTIMENTS NACIONALS

Aquesta tasca està relacionada amb el grau d'agrat de cada nacionalitat (andorrana, espanyola, catalana, francesa, portuguesa). Les respostes són classificades en cinc categories: m'agraden molt, m'agraden una mica, em desagrada un mica, em desagrada molt, no ho sé.

11.1. Li agrada o li desagrada la gent andorrana?

M'agraden molt

M'agraden una mica

Em desagraden una mica

Em desagraden molt

No ho sé / Altres

11.2. Li agrada o li desagrada la gent espanyola?

M'agrada molt

M'agrada una mica

Em desagrada una mica

Em desagrada molt

No ho sé

11.3. Li agrada o li desagrada la gent catalana?

M'agrada molt

M'agrada una mica

Em desagrada una mica

Em desagrada molt

No ho sé

11.4. Li agrada o li desagrada la gent francesa?

M'agrada molt

M'agrada una mica

Em desagrada una mica

Em desagrada molt

No ho sé

11.5. Li agrada o li desagrada la gent portuguesa?

M'agrada molt

M'agrada una mica

Em desagrada una mica

Em desagrada molt

No ho sé

12. TASCA D'AUTOESTIMA NACIONAL

L'autoestima nacional és realment important per mantenir les relacions amb els membres del grup. Aquesta secció explora el grup que cada persona considera com a més important per a ella. S'utilitzen per descriure aquest component cinc categories que corresponen a cinc nivells d'estat d'ànim: molt content, una mica content, neutre, bastant trist, molt trist

12.1. La seva nacionalitat és?

12.2. Em pot dir, quin tipus de coses el fan sentir molt content i feliç de ser ...?
Cal anotar la resposta textual

12.3. Un andorrà se sent ... la majoria del temps?

molt feliç
trist

bastant feliç

neutral

bastant trist

molt

12.4. Un espanyol se sent ... la majoria del temps?

molt feliç trist	bastant feliç	neutral	bastant trist	molt
---------------------	---------------	---------	---------------	------

12.5. Un català se sent ... la majoria del temps?

molt feliç trist	bastant feliç	neutral	bastant trist	molt
---------------------	---------------	---------	---------------	------

12.6. Un francès se sent ... la majoria del temps?

molt feliç trist	bastant feliç	neutral	bastant trist	molt
---------------------	---------------	---------	---------------	------

12.7. Un portuguès se sent ... la majoria del temps?

molt feliç trist	bastant feliç	neutral	bastant trist	molt
---------------------	---------------	---------	---------------	------

7.2. ANNEX ENTREVISTA A L'EXCAP DE GOVERN ALBERT PINTAT

Què és la identitat nacional?

En anglès, hi ha una definició que sempre m'ha agradat, que són les 4 eles: Land, la terra; Language, la llengua; Lord que són les institucions i la Loi que és la Llei. Jo crec que això està claríssim. Doncs Andorra, amb aquestes quatre eles queda ben determinat, amb una identitat, única, exclusiva i concreta.

Parlem de gent que diu, jo sóc andorrà perquè tinc un passaport i una altra que no en té però que se'n sent, un ho és i l'altre no però se'n sent. On estaria la frontera d'això?

Això és molt personal. Andorra, per començar ha passat segles sent un país de població estable. Quan jo vaig néixer, a Andorra, hi havia 5.000 habitants i, ara en som 75.000 o 85.000. Ningú ho sap i per mi tampoc és urgent saber-ho. Andorra era un país que expulsava població perquè era un país pobre. Amb les guerres civil espanyola i les mundials, Andorra va aprofitar les oportunitats que el seu estatut polític li va oferir, mèrit més dels altres que nostre, doncs aquest flux de persones. No oblidem que n'hi havia una part d'espanyola, que fugien de la guerra civil amb una polarització extrema, dretes i esquerres, qui arribaren aquí a Andorra i trobaren un país bastant desmanegat, com estructura política però, molt humà, com estructura humana. Aquí s'hi han trobat la majoria molt bé, generalment els seus fills han fet una evolució diversa. N'hi ha que s'han adherit i s'han integrat i han estimat el país i, n'hi ha que l'han rebutjat i no s'hi han trobat mai bé en aquest país perquè volien acabar la revolució poder iniciada pels seus padrins en uns altres llocs. Però Andorra, aquesta identitat, cadascú se l'agafa com vol, però la majoria de la gent, normalment, els que parlen poc, s'hi troben molt a gust a Andorra i tenen l'autoestima o l'afecte pel país i les seves institucions.

Quines són les coses essencials que tot andorrà o una persona que resideix a Andorra hauria de conèixer, és a dir, quins són els elements bàsics de cultura andorrana que defineixen la identitat nacional?

Andorra és un país europeu. El més gran pensador europeu occidental és Aristòtil, i Aristòtil més o menys com nosaltres també feia preguntes molt

pertinents, i es va preguntar qui és grec? I es va contestar, grec és el qui rep l'educació grega. Doncs dins la societat andorrana, l'educació andorrana és la que s'ensenya a les escoles d'Andorra, dins d'una fórmula variada com és el sistema educatiu andorrà, doncs, què és l'essència. És una realitat que existeix i que cadascú se la interpreta individualment a la seva manera, però entenc perfectament que una persona sense passar per l'escola, se senti identificada amb Andorra, perquè connecta perfectament amb el que és Andorra, que és un fet diferencial que no té res que veure ni amb Lleida, ni amb l'Ariège ni amb Nova Delhi. Però per una altra banda, una criatura que ha passat per l'escola andorrana pot estar rebotat i no sentir-se identificat i fer una lluita contra ell mateix. Ara hi ha molta joventut que està molt perduda, segurament per altres raons, però vull dir, que hi caben tota la gamma de posicionaments per aquesta realitat andorrana, jo crec que més que una identitat és una realitat, hi ha qui s'hi troba còmode i hi ha qui s'hi troba realment amb oposició i amb lluita.

Aquesta realitat andorrana com la definiríem?

Una terra, unes lleis, unes institucions, una llengua, una societat i un poble. Hi ha d'haver una adhesió voluntària i un lligam afectiu concret, o sigui, les institucions només funcionen si el poble se les fa saber i les defensa, però si vostè llegeix una mica les opinions publicades, no públiques, n'hi ha més de negatives que de positives, què vol dir? Que avui al 2012 hi ha un moviment molt agressiu contra les institucions andorranes. Jo com a vell andorrà, o veig així, i em fa molta pena, que la gent sigui tan desagraïda.

Quins són els elements que fan que la gent s'adhereixi de manera positiva, que senti un sentiment positiu envers la llengua, la terra, les institucions, els costums, i les lleis, quines són aquelles coses que són pròpies d'Andorra que fan que la gent doncs s'hi adhereixi i quines són les coses que la gent rebutja, com ho podríem situar, hi ha gent que sent una empatia especial i hi ha gent que rebutja

És difícil donar una fórmula matemàtica, perquè és personal, quan toca el terreny dels sentiments és difícil objectivar el sentiment i com quan estimes una persona, perquè l'estimes, és la química, o les ones electròniques del cervell, tant hi fa, és una relació subjectiva, i jo crec que en aquest aspecte és una

relació subjectiva de la persona envers aquest país que és Andorra, amb totes les seves particularitats, virtuts o defectes. Però si estimes, com en les persones, estimes amb els defectes, procures corregir-los i t'involucres per millorar la situació però hi ha un nucli central, un corrent central que és positiu, jo aquest país és el meu, l'estimo, el defenso, i quan l'ataquen doncs em poso al mig per protegir-lo perquè per damunt de tot, els andorrans tenim una consciència claríssima de dos realitats, primer, és un país petit, feble i fràgil i segon, tenim una llarga història més que qualsevol altre país europeu, gràcies a l'habilitat dels andorrans de cada època de saber abaixar el cap quan ha correspost, i d'aixecar-lo quan ha estat necessari, però més abaixant el cap que no pas aixecant-lo.

Andorra a partir dels anys 1950 ha canviat el seu teixit demogràfic i tot el que era una societat molt unida, de 5 o 6.000 habitants, ara ha passat a ser una societat molt gran, fruit de la població immigrada. La immigració, ha portat quatre grans grups comunitaris, portuguesos, espanyols, catalans, francesos, què en pensa d'això.

No crec que hi hagi un patró nacional de la immigració, generalment qui immigra és que al lloc on està no està bé, i ve aquí perquè aquí hi està millor, això per definició, si està bé és que hi ha algo bo que hi troba aquí. Després hi ha una actitud de neutralitat, d'agraïment o d'hostilitat, és més, jo crec, personal, que no pas una radiografia de la metabolització de la regió espanyola, francesa, o africana, de què hagin pogut venir. Curiosament, a Andorra, hi ha molts musulmans, bastants, i aquí jo no he notat cap brot de problema, potser perquè n'hi pocs, també hi ha hindús i paquistanís, com que són un percentatge assimilable funciona, si n'hi hagués un percentatge x segurament hagués creat problemes, però jo insisteixo que Andorra és un país fràgil i que aquestes situacions de moment han tingut un gran encert com en cap altre país. La immigració ha doblat i triplicat la població autòctona, i passat sense majors problemes, això és el que vull dir, aquesta és la gran qualitat d'Andorra, que ha incorporat, ha digerit i ha metabolitzat aquesta realitat, i és un gran èxit d'Andorra, per a tots, els de fora i els de dins.

Però vull dir, per mi un gran canvi fonamental és la guerra civil espanyola, perquè allà n'hi arriben de tots els colors, i enfrontats a matar, que s'han matat a la cantonada, a la Seu, i es mataven per motius ideològics i a més les persones que es mataven aquí a la Seu, quan pugen aquí a Andorra diuen: potser que aquí no ho fem... Si es tira endarrere, a les guerres carlistes espanyoles, era si fa no fa el mateix, i Andorra fa un paper de refugi amb menys quantitat de persones, no salvades, sinó que alliberades del conflicte. Aquesta realitat de guerra civil aquí s'ha diluït, perquè després l'altra immigració ja és econòmica, perquè aquesta era ideològica, la dels anys 35-40.

Tenim dos tipologies d'immigració la ideològica i l'econòmica

D'una zona de conflicte, que si hem permet, encara dura ara, conflicte dreta i esquerra, encara l'hem vist ressuscitar recentment. Es veu claríssim, i l'altra econòmica, tota persona té dret a millorar la seva situació, doncs Andorra quan hi ha hagut feina ha obert la porta i jo també n'estic molt satisfet d'aquesta actitud, hi ha feina, doncs benvinguts, no n'hi ha, doncs mira, ens hem d'ajudar els uns als altres.

I una immigració cultural?

Jo no la he sabut veure, cultural, perquè comportaria que hi ha una cultura superior a la de l'entorn i jo no l'he sabut identificar, potser hi és però jo no l'he vista, jo diria cultureta sí, de baixa intensitat

A la tesi de Volker Lixfeld, hi ha una sèrie de preguntes que tenen a veure amb la percepció de la gent, enfront les diferents comunitats, portuguesa, catalana, espanyola. Tenim com una imatge mental, que és un estereotip i en funció d'aquest estereotip cataloguem a la gent, siguin o no siguin certs, després haurem de verificar o no aquest estereotip.

Quins són els trets positius que tenen els catalans i els negatius, els portuguesos, els francesos... Vostè què en pensa d'això dels estereotips i dels prejudicis. És clar que n'hi ha de positius i n'hi ha de negatius i això existeix, qualsevol cultura i qualsevol persona en té.

Això va ser als anys 70 i pico, no? quan va ser l'enquesta? al 82, va ser quan va fer la publicació, jo diria que l'enquesta sociolingüística, deu ser de finals dels anys 70, 79 o 80. En aquella època és important, per mi constatar que la televisió casi no havia entrat, n'hi havia una, l'espanyola, catalana, francesa i prou. Ara amb tota aquesta diversitat de televisions, amb un aire molt més diguem-ne, populista i xabacà, ha tingut una gran incidència aquí, crec jo. La influència televisiva d'uns motlles culturals o mediàtics que han penetrat amb molta facilitat a la població d'aquí, una prova quan vas pels bars i veus quin tipus de televisió hi ha i dius, valga'm déu senyor, on anem, però és una realitat, no es pot discutir. Jo crec que s'hauria de revisar la percepció de les preguntes en funció que abans era una societat poc contaminada pels mitjans de comunicació, ja no parlo de les xarxes socials, la incidència de la televisió, no de Tv3 o la 1 i la 2, sinó tot l'altre que ha vingut després amb un estil molt peculiar, que crec que té molta incidència a Andorra.

Hem definit el que és identitat nacional, hem parlat dels estereotips i dels prejudicis que poden forjar-se a conseqüència dels mitjans de comunicació i jo voldria tornar al que és el coneixement general d'una societat, pel que fa a la seva cultura. Això ja ho van fer Volker Lixfeld, Pere Notó, Josep Manel Ballarín en les seves tesis doctorals, per tant si parlem de la prehistòria, quines són les coses que actualment ens queden d'aquella època?

Aquí Andorra ha fet molta recerca però poca difusió. Podem ser molts savis, alguns o uns quants, però un museu etnològic que puguem entendre d'on venim i d'on som, a mi se m'ha trobat un dèficit profund que tenim

Si parlem de l'edat mitjana, què diríem que ha estat molt important a l'actualitat d'aquell moment?

Creo que si Andorra és, és gràcies a lo que va ser a l'edat mitja, al segle XII i XIII que està marcat per guerres civils importants. Andorra per una sort miraculosa, fa un document de pacificació i desmilitarització que es diu el Pariatge, que no oblidem que ve d'unes guerres molt característiques i molt poc enteses, que són el catarisme i les lluites del centralisme, tant catòlic com de les monarquies per desmuntar una mica el Migdia, i el Nord de Catalunya, tot el que estava a banda i banda dels Pirineus.

Andorra està al mig, per sort o per desgràcia els poders d'església i el poder polític, amb aquest cas, que es van concentrar amb el Compte de Foix, van permetre crear unes institucions, una mica improvisades, però que han demostrat per Andorra ser fonamentals pel seu pervindre o per la preservació de la seva independència. Encara en vivim d'aquella renda, d'aquell esforç que algú va fer per preservar Andorra, de les guerres que han anat seguint, segle per segle, que encara duren ara, i es veu que encara estem en una zona conflictiva. Europa encara no està estable políticament, a Espanya estem vivint moviments de secessió, políticament és un país que encara no està estabilitzat.

Si haguéssim de parlar del que va ser Andorra al segle XIX i principi del segle XX, que és allò que ha marcat molt, a nivell econòmic?

Jo diria que poqueta cosa, a part de la forja i la capacitat que van tenir els andorrans de negociar uns certs acords comercials, amb França i Espanya a l'època de les guerres carlistes Isabel II i Napoleó III, és on Andorra fa els moviments importants, era l'època del síndic Plandolit, on va fer un moviment nacionalista econòmic molt valent.

Andorra, no hi ha indústria, no destaca pel sector secundari, però l'economia del tabac és molt important. Com veu el tema?

Avui en dia el tabac s'ha acabat. Com a realitat autònoma de producte andorrà, els gustos, el mercat fa de què avui el tabac volta al voltant de marques multinacionals. Com que la indústria andorrana és prou intel·ligent s'ha adaptat a aquesta nova realitat, de fer marques autòctones que tenien la seva vida comercial han desaparegut i ara s'han anat associant amb marques internacionals que puguin mantenir aquest sector, que han permès també desviar per uns mecanismes molt peculiars, però eficients, amb subvencions a l'agricultura.

El tabac s'acabarà?

Depèn del polític de torn. O el protegeix o se'l carrega. Fins ara tots els polítics l'han protegit, a la seva manera, però tots, sense excepció, perquè hi va una subvenció a les cases pairals, que si estan subvencionats no tenen necessitats de vendre terra per fer encara més blocs de pisos, més cases i més ciment.

Si es substitueix aquest cultiu, per raïm, plantes aromàtiques, seria viable?

L'economia permet totes les fantasies, però després hi ha les realitats que imposen el resultat definitiu. Al món empresarial, si hi guanyes diners tens vida llarga i, si en perds, desapareixes. Problema d'anys, el negoci que és inviable, vol dir que perd diners, i a la curta desapareix.

Al segle XX, quina és la primera font econòmica d'Andorra?

El comerç lligat al turisme

El turisme ha canviat, abans la gent s'estava més dies a Andorra i ara és més un turisme de venir, comprar i marxar. Turisme de qualitat i país de qualitat, com lliguem aquest binomi?

Aquí a Andorra s'ha fet espontàniament, no hi ha hagut una política, una estratègia dirigida per algú, cambra de comerç, o govern o grans empresaris, que hagin dirigit la política. Andorra s'ha fet i encara es fa espontàniament, en funció del mercat, d'una cosa que es diu neu, i d'una cosa que es diu Caldea, que han anat omplint una oferta que és molt important. Perquè al final portem molts milions de visitants i turistes que és una realitat econòmica concretíssima i que tot el Pirineu ens enveja, és la vall del Pirineu, que més riquesa tragina, a dreta i esquerra, vull dir, com s'ha fet? S'ha fet espontàniament, dic jo. I encara avui busquem una inspiració però l'economia generalment actua per una suma de decisions d'una sèrie d'actors.

Botigues, neu, Caldea i natura...

Natura poquet, a Andorra l'han maltractat massa, i encara avui amb aquest tema som referència. Només cal veure tota la comèdia que hem muntat amb el Madriu. Si estiméssim la natura el Madriu, amb dos dies ho arreglem i en fem una zona de protecció, i de presumir de la bellesa del lloc. Ja ho veu, l'hipòcrites que som els andorrans en aquest aspecte.

Els museus també sorgeixen per preservar i fixar la cultura andorrana

Si parlem de museus, primer, almenys amb el romànic tenim moltes coses a dir, hem estat incapaços de fer un museu nacional.

Segon, la riquesa prehistòrica adaptada a la realitat, tampoc l'hem sabut exposar correctament, un museu etnològic. Tercer, a Andorra hi ha molts diners, hi ha molt col·leccionista d'art modern o contemporani. Tres àmbits culturals d'un producte cultural que es pot vendre i hi ha demanada, i Andorra no ho sabut fer. Ningú és culpable, però tots responsables d'aquest fracàs. A Andorra tenim romànic i l'hem d'anar a veure per les capelles, així casi com d'amagat.

Però són coses que es poden fer...

Però no ho hem fet. Si no ho hem fet en època d'abundància, ara que s'acosten temps complicats, com vol que ho fem?

Ja en tornaran a venir...

Esperem-ho. Sort n'hi ha, que a la vida es regenera cada 20 anys.

Les dues Andorres. La cultura no és estàtica, és dinàmica, es parla que hi ha una Andorra de soca-rel més tradicional i una altra Andorra més dinàmica fruit del modernisme

No hi estic d'acord amb aquest qualificatiu. No hi ha dos Andorres. En la meva opinió

Els sociòlegs...

Els socialistes, poder. Els que van patentar aquesta paraula, almenys pels meus coneixements polítics, van ser els socialistes. Amb l'invent de què hi havia dos Andorres, una rica i una pobra, una que explotava i l'altra explotada. Són mecanismes mentals de partit polític, que sociològicament no tenen sentit, en la meva opinió. Sociològicament, no existeixen dos Andorres. Si que poder hi ha moltes realitats a Andorra, la de l'immigrant, la del treballador qualificat, la dels marginals, que n'hi ha. Andorra, ha tingut una política d'immigració molt oberta, massa oberta, pel meu gust. Han fet el reagrupament familiar, que per mi també ha sigut un error, sistemàticament. Hagués hagut de ser cas per cas, però no tan sistemàtica. I el resultat? sembla que hi hagi dos Andorres.

Doncs jo només en conec una, Andorra i el seu poble, tant si és acabats d'arribar com si es porta tres segles. És més polític o de partit polític que no pas sociològic, en la meva opinió.

Quin seria el projecte comú que ha d'unir a tots els andorrans?

Els projectes comuns, en principi amb democràcia, es diuen fórmules o objectius polítics per transformar la societat per consolidar allò que es considera bo i reformar el que es considera reformable. Cada quatre anys hi ha eleccions. Hi ha la dimensió que es diu comunal, parroquial i la dimensió nacional. Hi ha dos eleccions separades. Tenim una constitució moderna que intenta emmarcar aquests moviments. Jo crec que ja està tot estructurat. Ara falta que cadascú, cada habitant d'Andorra, se senti invitat amb aquest acte polític de vinculació amb la polis, amb la societat, amb l'Estat, amb el país, per participar amb la seva opinió amb aquest moviment. Però després s'ha de veure també si som capaços de ser prou civilitzats perquè un cop el poble ha parlat que deixi treballar als que han sortit elegits sinó, fem aquí una guerrilla de tots contra tots, que en petites comunitats, com és Andorra un país petit, no ens podem permetre tantes guerres civils com estem construint. Perquè jo entenc que un país com Andorra que ens estomaquem, fem tot el que estigui permès o no permès durant les eleccions. Però un cop acabades les eleccions, hi ha uns que guanyen i uns altres que han perdut. Els que guanyen han de saber fer la seva feina i els que han perdut han de saber callar amb la part que els hi toca. Una cosa és fer oposició i l'altra és fer obstrucció. Llavors, crec jo que pequem a Andorra de massa política de baixa intensitat.

Partits polítics...

Ciutadania, és lo mateix. La ciutadania es posiciona per acord amb unes persones que es presenten voluntàries per governar una parròquia o un país, això és així, això és la democràcia. Però després hi ha la segona part que és el respecte a institucions sagrades, com són la justícia, l'ordre públic, tot el que és el moll de l'ós d'Andorra, la protecció social, la seguretat ciutadana, el model educatiu, el model de justícia, el model de seguretat. Aquí cada ciutadà hi té un vincle positiu o negatiu. Si hi ha molts vincles positius perfecte, si hi ha molts vincles negatius, malament.

Això és el que vull dir, que va més enllà dels partits. La situació de cada ciutadà es troba identificat amb els trets característics de l'Andorra d'avui, parlem de l'actualitat, totes aquestes realitats concretíssimes, que van molt més enllà, del qui governa que són valors comuns compartits

La nacionalitat, als 25, als 20, als 15, als 10 anys, doble nacionalitat, que en diem d'això?

Cadascú té la seva opinió i jo vista l'evolució jo crec que les lleis d'Andorra ja estan prou ben fetes.

Ara a quans anys està el tema de l'obtenció de la nacionalitat?

A 20 anys residència. S'ha de separar. Andorra hem tingut l'equivocació, almenys amb els últims d'anys, de limitar els drets econòmics i els limitem i ens esverem plenament quan tenen el passaport. Jo sóc partidari, la meua opinió personal, és que Andorra ha de ser restrictiva al deixar accedir immigrants o persones de fora. Restrictiu dic, per la qualitat, però si un cop entren, mirar de fer cap barrera discriminatòria. Els mateixos drets que els andorrans, excepte el polític, dret a vot i a ser votat. Ara l'estranger que ve a Andorra no pot comprar pisos, no pot fer negocis, els marginem, i jo crec que ha estat un empobriment per Andorra. Ens anava molt bé, molt bé, però ara es demostra, crec jo que ha estat una mala operació, i una mala decisió. Si separéssim això hi hauria menys pressió perquè llavors vol dir que tots som iguals i el dret a votar, que és el dret de participar a la vida política d'Andorra, en un país petit, és normal que preservi el nucli dur, tot el que vulguis igual que jo, però amb coses com és el dret polític volem ser restrictius, i s'entén que siguin restrictius. Hi ha països com nosaltres que ho són tant que només va de pares a fills, *ius sanguis*, la sang i prou i la terra no compta. Per un petit país no és dolent, quan té la població estable, però quan té una població immigrant com Andorra, no és bo, que hi hagi una part tant petita de nacionals i tant grossa en relació de no nacionals, això no és bo. Però un cop Andorra s'estabilitzi la població, que ja hi hem arribat, ara ja no hi ha tanta immigració, poder s'ha de fer una obertura puntual, i prou. A partir d'ara, algo s'haurà de fer, que la part nacional ha augmentat constantment i com la part no nacional de vegades, hi ha emigració i la gent que torna a marxar, i es va equilibrant bastant i ara pràcticament devem

estar meitat i meitat, 50 i 50, llavors ja és un gran progrés. Vull dir, que la llei actual tampoc és tant, diguem-ne, inoperant. Jo seria més partidari per ser molt més àgils per les naturalitzacions. Quan una persona que ha demostrat, que ve aquí i té un expedient impecable, si compleix les condicions, no 5 al cap de sis mesos, perquè és un enriquiment, perquè pel país és matèria gris, o prestigi, o honors, o jo que sé, hi ha moltes maneres, però l'esperit és obert, però no sistemàticament, cas a cas, dins d'una línia, ha de complir unes condicions evidents, que és el que fan tots.

La nacionalitat és una riquesa pel país, quan més nacionals millor, però si és només per poder tenir quatre drets econòmics, és una estafa.

Però també viure en un país que no és el teu, no hi ha cap vergonya de conservar el teu passaport d'origen, hi ha gent que no volen estimar el seu país d'origen i el volen com atacar el seu país, això no té res a veure. El turc que està a Alemanya té el passaport turc i com té el mateix tracte que l'alemany, no té cap pressa a canviar, és que ja ni volen canviar, el turc, el servi o l'immigrant del sud

[Aquí també passa que hi ha gent que considera que passats 20 anys ja no volen canviar el seu passaport](#)

És clar, perquè molts joves tenen sentit comú. Un jove com més preparat, més mobilitat exercirà, i ara més que mai, lliurà per arreu del món, amb un passaport comunitari. Només per a nivell d'estudiant, tindrà unes ajudes que amb un andorrà només li crearà que problemes, perquè Andorra naturalment al ser un país tercer tenim una quantitat de problemes per accedir a universitats europees, d'Anglaterra, d'Alemanya, de França, d'Espanya, perquè sí, molt trilateral però a l'hora de la veritat, sempre som els últims de ser protegits i l'accés és molt complicat i el cost superior.

[Andorra, Europa i el passaport europeu](#)

Andorra va triar ser un país tercer i fins ara anem fent, i molta gent tenen doble nacionalitat, els andorrans de soca no ho poden fer, però l'andorrà fill d'estranger ho pot fer, sigui espanyol, francès o portuguès,

Mentre no es dediqui a política

Però això cada dia n'hi ha menys de política, és un mercat limitat, posem que som 200 persones, ja està acabat no n'hi cap més. Parlem d'elegits que després és quan es retraten que després a la militància... però la doble nacionalitat és una solució pràctica, que a mi tampoc no m'escandalitza. Trobo que tothom té dret a utilitzar tots els mitjans per prosperar, i els buròcrates i els que volen regular-ho tot, doncs també a vegades amb un país com Andorra tampoc cal filar tan prim

Per què això estaria penat, no?

Sí, però també són aquells, diguem-ne, dogmatismes, que a mi m'agrada més la gent pragmàtica, en certs casos, no passa res

És una persona, que té doble nacionalitat, té 18 anys, i sen vol anar a estudiar a fora...

A Londres li faran pagar el doble

És espanyol, ho tindrà bé, és andorrà no ho tindrà tan bé

Quin mal fa? No és una riquesa per Andorra que un andorrà tingui una bona formació? Siguem pràctics. A ningú molesta

A nivell de coneixements d'Andorra, segle XXI, a nivell polític quin és el projecte comú?

Ara tenim un projecte comú d'actualitat, *com sortir de la crisi?* Casi res, que és un projecte comú de qualsevol país del món, perquè tot el món està en crisi. Ni ha uns que ho fan més bé i d'altres que ho fan més malament. A Andorra ho fem bastant malament, fins ara, perquè la polis pateix ja que surt d'una crisi política. Anem canviant els governs, anem proposant solucions teòriques, però no es veu un nucli dur d'un diagnòstic clar amb un tractament precís

Quant durarà aquesta imprecisió?

Això s'ha de preguntar als polítics que estan a primera línia, ara, perquè per un cop que això passa, molt poques vegades tenim una estabilitat política

claríssima amb una majoria política encara més contundent com mai havia hagut. No hi excuses. El que passa és que a vegades el polític de torn té por d'equivocar-se i llavors té una certa moderació o prudència i quan ho té clar, llavors ja han passat els 4 anys o els 2 i mig, i en els últims anys ja no es pot fer molta cosa. Però això passa a tot arreu. Generalment, un polític si vol fer el que ha de fer, perquè ho sap el que ha de fer, ha de renunciar a la reelecció això als grans països, als països petits gairebé és obligatori, si vol fer reformes serioses, i s'ha d'afrontar a interessos corporatius, concrets, que tothom té dret a defensar els seus interessos. Si vols fer el que has de fer, t'has d'afrontar a situacions conflictives i que el resultat no és immediat, és al cap d'un temps que es veurà.

A nivell educatiu, hi ha tres sistemes educatius, amb un sistema nacional a partir dels anys 80, una Universitat, un Institut d'Estudis Andorrans, hi ha tota una xarxa educativa, com serà l'evolució?

No ho sé, però hi ha una cosa que veig amb pessimisme: hi ha hagut dos o tres intents, de fa tres o quatre anys de fer una universitat privada, dues, hi havia una facultat de dentistes i la Salle. L'una o altra, per raons burocràtiques o administratives, s'estan arrossegant, ho trobo una bestiesa per Andorra, i això em fa ser pessimista. Que se'ls hagi complicat tant la vida perquè hi siguin, per l'aparell burocràtic administratiu, que dóna una mica la visió i la mesura del que és el país, una muntanya de controls i normes i que a l'hora de la veritat el que cal ser és pràctic, àgil i diligent.

El sistema educatiu francès ha mantingut els seus efectius, el sistema espanyol ha disminuït i l'andorrà ha augmentat. Com serà aquesta tendència d'aquí a 50 anys

Espanyol s'hauria de precisar, Sant Ermengol i Janer, és espanyol, que és? el pla d'estudis espanyol, en tant que estat espanyol augmenta. Andorra té un dèficit, una absència, que ens falta una institució, privada o pública que formés com a tot petit país, la universitat internacional, i com a llengua preponderant l'anglès. Perquè si Andorra vol ser un estat, com veig aquest cosmopolitisme que de vegades Andorra busca, que qualsevol família vingui a Andorra, el rus de torn, el pakistaní, l'hindú, o el sud-africà, trobi que a Andorra com a tota gran

ciutat del món, hi ha un batxillerat internacional amb llengua anglesa, i això ens falta. La prova que tothom lloa el model finlandès, vostè no trobarà cap nòrdic que no sàpiga anglès, i no trobarà cap nòrdic que no sigui fanàtic de la seva llengua nacional, però ja ho tenen clar que ells no volen que els altres parlin noruec, suec, finlandès ja no ho volen, ni danès, és per ells, però com que volen parlar amb el món i ho necessiten tots parlen un anglès perfecte, tots sense excepció, des del taxista fins a l'últim dels capellans, o els enginyers o professions lliberals

Falta una fórmula per la llengua anglesa

Jo crec que Andorra, Estat, un país que vol ser Estat, i que vol jugar al camp internacional, tenim un dèficit d'això, no d'anglès, sinó qui vulgui viure amb nosaltres li hem de donar com a mínim un producte que és educatiu, amb anglès, perquè ho tenim tot però això ens falta. Això és una mancança greu, això ha d'anar per privat, quan una família no francesa o espanyola, sueca, russa, noruega que ve aquí a Andorra amb la seva canalla, en funció de la seva edat biològica, i llavors lo normal és que hi hagués un col·legi privat que s'adapti a la realitat social del país, d'aquest grup que és inexistent a Andorra.

Hi ha el col·legi internacional dels Pirineus

Sí però és València. No és això el que penso jo. Lligat a la llengua anglesa autèntica, no un andorrà que parli anglès sinó un anglès que parli català, que és molt diferent, ha de ser com una sucursal, d'aquests gran col·legis, totes les ciutats del món, no hi ha cap ciutat que no ho tingui, Barcelona, Tolosa, a tot arreu hi ha un institut, un col·legi britànic o americà, però és clar, llengua anglesa, ni alemany, ni portuguès, ni rus, anglès i prou. Que és l'opció que entenc jo que li falta a l'oferta andorrana, perquè hi vulgui anar, al no tenir això exclouem del nostre poble andorrà activitats econòmiques d'aquest tipus. Aquí no vindran mai cervells internacionals a fer obertures econòmiques si no tenen això arrelat, però és clar no es pot fer si no hi ha una demanda mínima, i tot va lligat. Andorra teníem fa uns anys, una gran colònia britànica però tots eren jubilats, tenia molta importància però en canvi no és això el que necessitem, sinó que necessitem rebre actius, que des d'Andorra es pugui treballar arreu del món.

Amb les noves tecnologies és molt fàcil, i tenim l'avió a dos hores del port, ens falta com una de les característiques d'un *Estat* modern, si és a Mònaco, a Luxemburg, a Andorra també ho hem de tenir, per enganxar-nos en aquest grups dels líders, dels que guanyen, hi ha una Europa guanyadora, i la perdedora, em sap molt greu dir-ho, però és la catòlica, l'Europa mediterrània catòlica és la perdedora, la nòrdica i protestant és la guanyadora, així de cru, parlant d'economia.

Milliores a fer pel col·lectiu portuguès

No hi cap. Les que vulguin però en tant que organisme portuguès que les faci, al model educatiu andorrà no hi cap una quinta llengua, ja ho tenim ple, el model andorrà, el menú andorrà, català, espanyol, francès i anglès, quatre ja està bé, no hi cap una quinta llengua

Extraescolar?

Com si volen aprendre sànscrit o grec antic, clàssic, tot el que vulguin però el model públic ha de ser aquest. Ara, si volen fer un col·legi privat portuguès, pagat per Portugal o per la comunitat portuguesa, és clar que sí, amb llibertat, ara, diner públic no pot confondre més la situació, que és molt atrevit treballar amb quatre llengües, que no hi ha gaires països que ho facin.

Reforçaríem primer l'anglès o el català?

Jo constato, que els que surten de l'ensenyament van coixos, com ara la majoria són andorrà model espanyol, van coixos de l'anglès i francès, si no han passat pel Lycée, que deu representar un terç, màxim, doncs els dos terços van molt fluixos de francès i anglès, sobretot d'anglès, com ho veig? Sobretot quan hi ha conferències, tothom fa anar els auriculars, això em fa molta pena, ahir per exemple, hi havia aquelles noies de l'equip nacional suís, que va sortir a la tele, aquella noia va parlar amb castellà, perquè la periodista no sabia parlar francès, això és molt trist que una andorrana no parli francès, amb un accent terrible però ha de saber parlar francès. Aquesta assimilació que Andorra és Espanya, això em molesta molt, perquè tots els andorrans vells tots parlen francès malament però tots el parlen, i tan foraster és l'espanyol com el francès, per ells i com el català, per liquidació de seguida ho entendrà, però li

parles el que per ell és la llengua nacional que és el francès, són petits detallets però això, és el que feia la força d'Andorra. Que l'estem perdent. Si vostè mai va a veure una conferència francesa veurà la quantitat de cascos que hi ha amb traductors, i amb anglès ja no cal ni dir-li. El món universitari avui en dia, vostè, creu que es pot ser universitari i no parlar anglès, no creu que és incompatible? La ciència quina llengua parla avui? Perquè hem de fer tant l'estret? això no treu cap mèrit al català, però vostè no pot enviar una criatura al món laboral sense dominar bé l'anglès, perquè totes les eines, la ciència parla anglès, i això ho comparteixen els hindús, els xinesos, els brasilers, els nòrdics i tothom que tingui un dit de seny, i un país com Andorra ens cal això, això és invertir en la teva formació, i necessitem canalla ben preparada i si no passa doncs passa això que tothom es troba desarrelat, i poc adaptat, la crisi només és pels mals preparats, hauràs d'anar a viure poder a un altre país, però tu estàs ben preparat i domines l'anglès i trobes feina.

A nivell museus

Falta algun museu a part del museu etnològic, romànic i d'art contemporani modern, si tinguéssim aquests tres, que podria ser un sol, quin era el meu somni ideal? un gran palau com déu mana, d'un arquitecte prestigiós, cal invertir amb cultura, ja ho pagarem amb 50 anys, no paguem ponts i túnels, que valen fortunes, no podem fer un esforç amb això, però ha de néixer per natural sense polèmica, a la que hi ha una polèmica política ja està. Un museu ha de ser algo que mudi una miqueta, no hem fet la casa de la Vall nova, casa de la Vall vella és preciosa, i és una casa típica del Pirineu, de tots aquests pobles rics de muntanya, el llosat de dos vessants, quadriculada ben eixerida, un museu mereix un edifici especial. Al dia hi ha 24 hores, si hi ha un museu atractiu tothom hi va, no hi ha ningú de mitja classe en amunt, que vagi a París que no vagi al Louvre, o que vagi a Madrid i no vagi al Prado, o al Princesa Sofia. Nosaltres costa més perquè som més petites. Hi ha producte cultural de qualitat, i hi ha un mercat i un país ha de tenir algo de producte cultural de qualitat. Ja hi és el projecte, però no s'ha fet, per això em queixo, de que un projecte hauria d'estar per damunt dels partits, i n'han fet arma política i ho han matat, quan vam començar a comprar obres del romànic a Andorra, el lio que hi va haver, els frescos de Santa Coloma, però se'n van escapar dos de Sant

Esteve d'Andorra la Vella, perquè eren massa cars, no els vam comprar perquè eren massa cars, així ens va, fer un túnel que val centenars milions d'euros, ho hem trobat normal i això ho hem trobat car, i això ho hem trobat car i se'ns ha escapat i l'art que si és bo demostra que és una bona inversió, si és bo, i allò era bo per definició, no he vist cap de particular que digués ho compro jo, que a Andorra i ha encara bastants diners, i hem de fer una fundació per recuperar l'art andorrà, ja n'hi ha de fundacions a Andorra, però busquen més el figurar mediàtic que no pas l'eficàcia de recuperar els béns culturals que és l'ànima d'Andorra.

7.3. ANNEX ENTREVISTA A L'EXCAP DE GOVERN OSCAR RIBAS REIG

Ens hem de limitar per qüestió de brevetat en una identitat nacional, d'una nació, d'un estat, perquè d'identitats n'hi ha d'infinites i ha l'esportiva, la familiar, la de barri,...

La identitat nacional té un origen obvi que és la família i la tribu, és a dir, la família en la època prehistòrica era una identitat que la diferenciava de la família del costat que estava a un quilòmetre i després va passar a la tribu i de la tribu a l'Estat de les nacions i a les nacions

Com es pot definir aquesta identitat? Hi ha molts errors per part de la gent

La definició de la identitat és coincidir amb una història que ha tingut el país.

Al referir-se a la història hi ha bastants errors de la gent, en confondre la història en conèixer dates, que és el que passa amb els exàmens aquí, que pregunten per exemple, en quina data van ser els Pariatges.

Això és la memòria que et diran que al 1978, i el port més alt d'Andorra i diràs, tal, però això no és la verdadera història, que la gran part de la gent ho confon.

La història és la filosofia de la història, és a dir, perquè s'ha produït aquesta dinàmica d'aquests 700 anys d'evolució històrica, quins han estat els esdeveniments històrics no per dates sinó el que van representar en aquell temps, és a dir, que t'has de situar, és un esforç de situació històrica important.

El segon aspecte de la identitat és que aquesta comunitat, que ha sigut històrica en la història d'Andorra no som els quins i som ara que passarem i vindran uns altres i també passaran, sinó que és la comunitat, t'has d'identificar amb la comunitat, amb aquests 700 anys que hi hagut d'habitabilitat d'Andorra, però al mateix temps hi té d'haver un projecte de futur, per identificar-te amb aquesta comunitat, has que saber cap a on aquesta comunitat tots junts volem anar i anem i això es construeix cada dia, és a dir, això no és una qüestió establerta o no, nosaltres volem viure 700 anys més independents, això ho fa el dia a dia.

En canvi aquest projecte de futur, pot canviar i està canviant cada dia i al canviar cal identificar-s'hi amb la corrent majoritària, és alguna cosa molt subtil,

no és el resultat d'una votació de la majoria d'uns i els altres diguem-ne d'alguna cosa molt subtil de l'ambient.

I bé aquesta gent, sobretot immigrants, que diuen "jo fa 15 dies que estic aquí i estimo molt Andorra i si jo vaig a viure a Barcelona, i m'agrada Barcelona també estimaré Barcelona, però la pregunta és:

¿que et sents identificat amb la història del país amb aquesta mentalitat, amb aquests 700 anys de la comunitat andorrana tu vius això?

I és aquí on pots fer la diferència i hi ha molta gent que diferencia molt la necessitat de tenir un passaport i el passaport és un document purament administratiu, el passaport el pots tenir o no.

Per exemple, hi havia andorrans de tota la vida que no tenien passaport perquè no sortien mai d'aquí, o sigui un d'aquí de Sant Julià que no tenia passaport ni se'l volia fer perquè no anava a la Seu, i andorrans que tenen passaport perquè viuen o van a l'estranger, però l'important és sentir-se.

Hi ha un aspecte que també és molt important i és que la gent confon entre integració i assimilació, són dos conceptes totalment diferents, aquest exemple que tu em posaves de què hi ha gent que ve aquí i als 15 dies o un mes i se sent molt andorrana és perquè se sent bé, respecte les lleis andorranes, la societat andorrana, anar a missa si és catòlica, la llengua i fer el consens social, sí està integrada ara passar a què estigui assimilada és totalment diferent. Això és una altra cosa.

L'assimilació és el sentiment, la integració és la voluntat, per exemple, te'n vas a viure a Anglaterra i et sents comodíssim allà perquè la cultura anglesa et va bé, perquè respecta els drets de l'home, i de les dones i estàs integrat. Ara això vol dir que sents l'ànima que t'has assimilat a la cultura anglesa? No. Encara que parlis anglès.

O sigui, l'idioma que també es confon molt, parles català i ja ets andorrà, doncs no, es pot ser espanyol parlant castellà i parlen castellà els peruans també, i aquí es pot ser andorrà parlant una altra llengua.

Ara que parlis la llengua del país per assimilar-te, facilita la cosa, perquè es un vehicle, és a dir, la llengua no és l'assimilació és un vehicle per assimilar-te, que no és el mateix, serveix com l'escriptura però no és l'únic.

L'assimilació és un conjunt de coses, el més important per mi és viure la història del passat i el projecte de futur, és a dir, si Andorra vol viure i continuar sent i continuar vivint com a nació o es dissol.

Aquesta és la dificultat que tindran sobretot les cultures petites, és si és dissol amb aquesta onada que hi ha de mundialització, de globalització, si aquesta globalització i mundialització no va solament contra diguem-ne l'estat polític, que és una altra cosa.

És a dir, l'estat polític, va contra les nacions i les cultures minoritàries, o sigui, per la globalització tots som iguals. Les normes socials i culturals venen d'Estats Units o d'Europa, de les decisions polítiques també. Tot aquest conjunt fa que tots estem dins d'una globalització total o sigui, la homogeneïtzació de les cultures i de les identitats minoritàries.

Val a dir, que últimament ja es comença a veure una reacció d'aquestes cultures que ja reaccionen contra la mundialització i es comença ara sobretot amb aquesta crisi mundial a reaccionar encara que potser encara no d'una manera científica, sinó purament espontània, contra la mundialització política i cultural.

Política perquè es comencen a veure intents de tornar-se a desmarcar de les grans estructures polítiques, diguem-ho d'una altra manera, d'independitzar-se de les estructures polítiques globals o més globals, com el cas d'Escòcia, Catalunya, País Basc i d'altres països, hi ha un moviment de tornar a tancar el cercle i tornar a les comunitats polítiques petites.

Hi ha reaccions, per exemple, els grans estats fa pràcticament 5 anys o 10 que s'abogava pel multiculturalisme, que tots eren macos, venien els moros, que tots eren islàmics, s'havia d'integrar, què ha resultat?

Que s'han integrat alguns però que no s'han assimilats i ara hi tornava a haver-hi declaracions de la Mercat que deien que el multiculturalisme ha fracassat i,

realment ha fracassat perquè han vingut islamistes i no necessàriament és la religió, també és una part de la identitat però, s'han donat compte que la primera generació que a França i sobretot a Anglaterra, paquistanís, etc, pues la primera generació dels primers immigrants s'integraven, respectaven les lleis i tot això.

Però que passava? que la segona generació d'aquests ja nascuts en el país, que han tingut la nacionalitat doncs, resulta que han resultat inclús educats per l'escola anglesa o alemanya doncs, resulta que la segona generació ha tornat no en els seus pares sinó més enllà dels seus pares, és a dir, ha tornat als orígens i aquest és un fenomen que ha sorprès a tothom i no sé com es solucionarà.

És un fenomen que no és greu però que pot ser greu a nivell de mantenir aquestes identitats particulars originàries, pot ser greu amb estats com França i Alemanya i Anglaterra.

Andorra és un model d'això, per la massa de gent que hi ha hagut, és a dir, es parla de què França si continua amb un alt índex de naixements de foranis, més que de França, potser l'any 50 França serà musulmana, no ho sé, la data és igual.

Que passa amb l'assimilació i la integració?

La integració és més fàcil però l'assimilació és molt difícil i aquí ho hem viscut quan la massa, no té temps, quan una comunitat no té temps d'assimilar per la quantitat de gent que ve al mateix moment, i nosaltres ho hem viscut, jo ho he viscut personalment, és a dir, la primera onada aquí a Andorra a l'època dels anys 40 o 45 érem 7.500 habitants en tot Andorra.

Abans de jo néixer l'any 29 van venir els treballadors de FHASA, per treballar a FHASA, va venir una primera onada de treballadors que no devien ser més de 1000 o 500 no crec que hi arribessin per fer el pantà i d'aquests en van quedar molt pocs que jo recordi, en van quedar 4 o 5 que es van casar aquí i es van assimilar perfectament.

Després va venir l'onada dels casats amb pubilla, gent que podia obtenir la nacionalitat que es casaven amb pubilla i jo conec consellers generals companys meus que han sigut a l'època i síndics perfecte, que tenien la mentalitat que estaven integrats coneixien aquesta ànima de la història passada andorrana que és una cosa molt important i el projecte andorrà també el tenien claríssim.

Després va venir l'onada dels refugiats de la guerra civil espanyola que van ser més, van ser molts que es van quedar aquí i es van casar pues posa-hi ni una vintena 20 o 25, potser 30, que jo conegui, el nombre no és important, era molt petit i molt feble que també es van integrar perfectament.

Jo sóc fill de pare estranger, no refugiat, sinó que el meu pare era mestre aquí a Arcavell per tant era una immigració feble, petita amb els anys se'ls podia integrar i assimilar perfectament.

Després als anys 50 i va haver la primera immigració de treballadors que van començar a venir a treballar aquí a talussos, a fer carreteres, van venir els gallecs i després els andalusos, que ja va ser una mica més nombrosa però encara en relació amb els 7.000 era petita.

Jo tinc companys que van venir de petits aquí a l'escola i no se senten identificats, sobretot, amb la seva cultura d'origen o d'allà on venen.

Aquí es veu la diferència entre la integració i l'assimilació.

Si estàs integrat en un país perquè has anat a un altre país no és incompatible amb la teva situació anterior però si estàs assimilat sí, però això no vol dir que hakis de renunciar a la teva situació anterior sinó que de cara al sentiment et passa amb segon lloc.

Si un espanyol s'assimilés aquí a Andorra sent andorrà si li preguntes si és de Galícia o és d'allà et diu que sí, que recorda el seu poble, però et diu que el projecte d'Andorra li agrada molt més que el d'Espanya, és molt subtil i l'assimilació és incompatible amb d'altres identitats.

La fidelitat està als evangelis, no es pot servir a dos senyors, en cas de conflicte polític o inclús cultural, per quina identitat et decantes, per saber si

estàs assimilada o no, entre per exemple, Espanya i Andorra, per quin et decantaries tu, només hi ha una resposta.

Sobretot aquesta pregunta es pot fer amb caràcter general, si en cas de conflicte puntual, si pots treballar aquí o no pots treballar a Espanya, per on et decantaries, a no, que és el que està passant es confon el passaport amb la identitat i el treball.

Jo em poso nerviós aquí quan gent que reivindiquen, per exemple la nacionalitat andorrana i després surten enquestes que el 50% d'aquests que tenen el passaport andorrà se'ns confessen que no s'han sentit mai andorrans i que agafen la nacionalitat o el passaport com ni diguin, per tenir permisos econòmics.

Això no és identitat, al contrari, jo els hi trauria la nacionalitat i el passaport totalment. L'Estat pot tenir moltes solucions abans d'això, si vostè se sent així abans de donar-li el passaport o la nacionalitat, és molt millor que li doni els drets econòmics directament.

M'estimo més tenir un estranger aquí amb els drets econòmics que un andorrà que només vol ser andorrà per tenir els drets econòmics perquè quan venen mal donades, en cas de crisi, aquest senyor em marxarà, si té la doble nacionalitat se n'anirà amb la que li afavoreixi més, per tant no s'aguanta.

Hi ha aquest debat Andorra que només defensa el fet de tenir una nacionalitat, hi ha gent que reivindica que pugui mantenir la seva i sumarla a l'andorrana, què en pensa?

Jo ho refuso totalment. El tenir la nacionalitat andorrana, és a dir, escolti si convé en el país o per integrar, cuidado, per integrar i que no creï problemes, donar-los-hi tots els drets econòmics, donar-los-hi inclús el votar, jo els hi donaria, abans de definir-lo com a nacional perquè està fora. Una cosa són els permisos econòmics d'establiment o de què sigui inclús els polítics, cuidado, al màxim els polítics, és alguna cosa diferent que el sentir-se en aquesta comunitat.

Per on passaria aquest sentiment afectiu que vincula a la persona a la comunitat andorrana?

Sobretot amb l'educació i amb la convivència, l'educació a totes les escoles, però més que l'educació, l'escola ha d'educar amb aquest esperit d'història.

Són moltes coses, per exemple, amb el dret, aquí a Andorra un dels símbols d'identitat era que el nostre dret fins a la Constitució, el dret civil era diferent del d'Espanya i del de França. Ara amb la modernitat i amb tot això, ens hem carregat lo propi i estem fent les lleis igual que Espanya i França i el mercat comú i això vol dir, que estem perdent un signe d'identitat i els estem perdent tots.

L'himne ja no s'explica i hem diràs a veure perquè serveix l'himne i perquè serveix la bandera?, abans hi havia bandera a tots els balcons amb una festa, ara es van reduint i dius i això perquè serveix perquè s'ha de fer tot això? Doncs bé, serveix com a símbol, la gent, els humans, necessitem símbols, l'exèrcit necessita símbols, i a una guerra posen la bandera, hi ha desfiles i l'església fa misses i processons i necessita símbols. Els clubs de futbol, una cosa tan simple, necessita símbols, hi ha una samarreta, no es canvien de samarreta cada dia, ni de color. Ho sigui els humans necessitem símbols. Per tant, aquests símbols són símbol d'identitat també.

Quins són els símbols que vinculen la persona a nivell afectiu?

Sobretot la història i la convivència. Quan deia que perdem identitat és perquè la gran massa de residents que han vingut aquí fan perdre la convivència entre els "andorrans" o els que "han nascut aquí".

És a dir, socialment, quan érem pocs, ens trobàvem tots els del poble, canalla, a les festes, al dissabte, a missa o al bar cada dia. Als pobles petits a les tres, tots els homes anaven al bar i les dones no hi anaven però, les dones es trobaven al carrer, es convivia i es podia crear aquest esperit o aquest projecte encara que fos inconscientment.

Però que ha passat? La massa de gent que ha vingut aquí està creant, i això és perillosíssim, a tots els països s'estan creant guetos. Els espanyols viuen aquí,

els portuguesos viuen allà, els francesos allà, els anglesos allà, es troben cada setmana entre ells, fan la seva vida amb ells i fan les seves festes amb ells i els originaris perdem, no només els andorrans, la comunitat autòctona, es va retirant i retirant i l'espai físic l'estan agafant aquests guetos la qual cosa no afavoreix ni la integració ni l'assimilació i això està creixent i creixent i les comunitats aquestes que haurien de servir per assimilar s'estan retirant fins que desapareixen i això està passant fora d'aquí. Els indis d'Amèrica els van portar amb reserves i després de les reserves es van acabar.

Com podríem cohesionar aquests dos grups?

És molt difícil això, amb programes, jo ho vaig intentar sent cap de govern això, sobretot a l'època, amb la comunitat anglesa va funcionar durant un temps però després això, no ho pots manar, no pots fer un decret, però es tractava de facilitar la comunicació entre comunitats, organitzar festes conjuntes, no prohibir les estrangeres.

Les estrangeres poden fer la seva festa però que hi hagi el mateix nombre d'andorrans que vagin en aquella festa i al revés, és a dir, promoure la convivència social entre les comunitats o almenys evitar aquests guetos, és molt difícil, perquè fora d'aquí és lo mateix.

És a dir, tu vas a una gran ciutat i veus la gent situada en comunitats i si no estan físicament separats en el moment dels actes socials es tanquen entre ells, entre nacionalitats i sinó, entre comunitats i entre religions que la religió no deixa de ser un signe d'identitat molt important, importantíssim.

Aquesta educació i convivència, diem educació passa pel sistema educatiu, passa per tots els sistemes educatius a Andorra s'ha fet una escola nacional, s'ha preparat un programa, un projecte d'andorranització, per poder vehicular tots aquests continguts històrics i per fer conviure i entendre unes comunitats i unes societats.

Al meu primer govern, vam ser els que vam crear l'escola andorrana i el gran problema que vèiem era que hi podia haver una disfunció amb els altres sistemes educatius.

La preocupació va ser almenys intentar unificar els criteris, jo crec que l'escola té dos funcions importants amb aquest sentit, en té moltes més, però en el tema identitari, és explicar la història i no la història sinó que per tenir la filosofia de la història has de saber les dates. Però és el que hem donat compte amb els meus nets és que els hi expliquen les dates però no se'ls hi explica, no es transmet la filosofia d'aquesta història. Si li preguntes a un nen de 14 o 15 anys que digui tot això dels coprínceps, no ho entenen, ni la gent gran et sap contestar, perquè et diran que sempre ha estat això.

I és perquè no s'ha transmès aquesta filosofia de com han viscut les anècdotes de la història, les vicissituds, dolentes que hi ha hagut, de les dificultats que han passat les generacions passades a nivell polític, això falta potser afinar-ho.

Una altra cosa que ens preocupava i que aquí no en vam sortir, era la convivència escolar, és a dir, ens trobàvem en aquella època i que potser també deu passar ara, potser no tant, és que els alumnes dels tres sistemes sortien al pati en diferent horari, les festes no eren les mateixes uns feien festa els dijous, els altres els divendres o dissabte, total, que els nens que anaven a un sistema no es veien amb els dels altres dos sistemes pràcticament durant tot l'any. I a les vacances com que tothom marxava, o sigui un nen que anés a l'espanyol que a lo millor era el veí amb el que anava a l'andorrana, a la mateixa escola hi havia el risc de no veure's o de no trobar-se a lo millor durant tot un any. Es va intentar modificar l'horari escolar i no em vam sortir, ara no sé com està però... jo crec que la funció de l'escola és transmetre aquest esperit nacional, i facilitar la convivència entre nens de la mateixa edat.

No sé si ara Govern, s'ha homologat, com està l'horari, ara ja és més massiu, però els horaris escolars deuen estar encara diferenciats, hi hauria d'haver els mateixos horaris o les mateixes festes, o sigui, que dit d'una altra manera, si no es vol fer així s'ha de facilitar la convivència entre els tres sistemes, igual que la convivència social, amb més raó s'hauria de facilitar a la canalla.

Jo et poso un exemple molt particular meu de la meva època aquí, jo anava a l'escola aquí a Sant Julià i als set o vuit anys, hi havia dos sistemes, l'espanyol i el francès, jo anava a l'espanyol, perquè el meu pare era mestre espanyol, aquí

hi havia una singularitat que va durar poc temps, que al matí anàvem a l'espanyol, jo no, i a la tarda al francès, això per l'assimilació era ideal ara per l'educació era fatal, perquè a la història és que Napoleó, perdia les batalles a la tarda (sistema espanyol) i al matí a l'altre costat (sistema francès) les guanyava. Això era fatal, ara per la convivència, era ideal.

Però que passava? Aquí no hi havia diversió als dissabtes i diumenges i, Andorra era molt lluny, no hi havia els clípsols (bus) i si havia d'anar a peu. Doncs que fèiem? la canalla als set o vuit anys anàvem al cafè, i al cafè hi havia tots els homes del poble de Sant Julià, no érem gaires devíem ser 50 homes jugant a cartes tota la tarda i la canalla estàvem allà veient com jugaven, ens explicaven de sexe, ens explicaven de tot i ja em diràs això per l'educació..., això va ser una universitat perquè érem tota la canalla, els del francès i els de l'espanyol, els dissabtes i diumenges vivíem amb la gent gran.

Un altre aspecte que es facilitava era la comunicació intergeneracional, ara no existeix.

Quan va venir la televisió aquí, que la va portar la secretària del comí i van posar la televisió, i aquest aspecte que et dic que als diumenges vam començar amb una televisió pirata, no està autoritzada, vam posar un raler aquí a dalt i ràpidament es va parar aquesta assistència a la universitat que li dic jo de Lòria, que era el bar. A partir d'aquí ens vam tancar cada un a casa amb la televisió i ja no hi va haver més aquesta convivència.

Ara s'aparca als vells, se'ls aparca a cases de vells, amb el qual és una manera d'impedir o no facilitar l'assimilació, i ja no només per la televisió, jo esmorzava sempre aquí al bar i trobava a la gent gran i era una hora que trobaves els vells o anaves a fer un cafè i et trobaves a algun vell que estaven desperdigats a fer un cafè. Van posar aquests casals de vells i ja no n'he vist cap més. Vas al cafè i no trobes ningú, o vas allà exprés o no trobes ningú perquè aquesta intercomunicació intergeneracional és bàsica per l'assimilació, no només per l'assimilació sinó per aprendre moltes coses però, per l'assimilació també és bàsic.

Quins són els pilars fonamentals de la societat i identitat andorrana, família, convivència, escola, mitjans de comunicació?

Evidentment, els mitjans de comunicació són com la llengua, la llengua té un valor de mitjà de comunicació, no és essència de la integració, sinó vehicle, els mitjans de comunicació són tan o més importants que la llengua, ja que expliquen i faciliten tot això.

Quina va ser la importància quan va arribar aquí a Andorra, Andorra televisió, quin ha estat el canvi? Promou aquest sentiment?

La televisió no té cap importància que cregui jo, perquè jo no ho he vist mai, hi ha molta gent que parla i no ho ha vist mai, alguns han vist el telediari o telenotícies, però jo llegeixo el diari.

Un altre problema és que la gent d'aquí viu la televisió de cada país, si es portuguès veu la televisió portuguesa, les enquestes aquestes que surten, i si ho preguntes a la gent, et diuen que veuen tv3, l'espanyola, o la portuguesa.

Per tant, jo crec que la televisió aquí a més de ser un eix integrador és un desintegrador, perquè com la gent que no està integrada, com està integrada al seu país vol veure la televisió del seu país.

Seria bàsic per les enquestes si hi hagués qualitat, si la televisió andorrana estigués al nivell de Tv3 o l'espanyola, seria un símptoma d'integració. Doncs, caldria preguntar a l'enquesta, quan veus la televisió andorrana? Si només veu la televisió andorrana, segur que estarà assimilat. Quantes vegades? O si també llegeix els diaris d'Andorra. Tots els mitjans de comunicació andorrans. Seria un símptoma d'assimilació.

Cuidado, també amb el llegir, perquè si preguntes a la gent, si llegeix el diari d'Andorra o un altre et dirà que sí, però que llegeix? el futbol, o llegeix els títols? això no és llegir un diari, has de llegir els articles bàsics per saber si estàs integrat, per llegir si ha guanyat l'Andorra, això no és llegir el diari o la pàgina de successos, quants morts hi ha hagut o algun accident, això no és llegir el diari, o si han robat a algú, això no és llegir el diari, cuidado és llegir el diari, però no afecta al sentiment d'integració.

Per tenir un camí per saber si està integrat o no, és preguntar quins espais del diari llegeix, en quins se sent més vinculat, si parla de política, sigui l'anàlisi és, vostè que llegeix, l'editorial, i la llegeix cada dia l'editorial, i què li sembla, això és un símptoma de si està integrat o no.

La participació a diferents esdeveniments que es fan a la societat, la comunicació i la intercomunicació social i això passa per participar en els esdeveniments d'Andorra.

Aleshores diem que hi ha sentiments i que la identificació amb la persona andorrana passa per sentir-se com la persona andorrana, sentir el que és la història del que és Andorra i la comunitat andorrana.

La filosofia de la història. La gent confon la història, el que va passar abans d'ahir, no sé que va passar, això no és història, això és un fet, el saber la firma dels Pariatges és saber un fet, però que va representar la firma dels Pariatges, és la filosofia. La gent confon la història amb fets, o la revolució d'Andorra que ningú en parla, la revolució de l'any 33 per la democràcia, perquè es va produir aquesta revolució? perquè hi va haver "una guerra" de les ràdios? amb sancions amb França i Espanya, l'any 56? que jo ho he viscut, que ni les dates es donen.

Per tant s'han de conèixer aquests esdeveniments i no quedar-se aquí, sinó explicar aquesta filosofia. Per què es va produir i comprendre i entendre, perquè l'assimilació necessita dos voluntats una de transmissió i l'altra és que tinguis voluntat per comprendre perquè si ja no hi ha interès per assimilar-ho, ja et poden explicar contes.

La identitat, és una cosa molt subtil, no és res matemàtic, és com l'espiritualitat, és una cosa molt etèria però que es nota.

Què en pensa de la notícia que el diari francès del Fígaro va publicar sobre les accions de Sarkozy al voltant de la identitat nacional francesa en el debat que es va dur a terme a França, el 19 de Juny de 2007?

“ A les eleccions presidencials de França de 2007, Nicolás Sarkozy, d'ascendència hongaresa i jueva, proposa la creació d'un Ministeri

d'Immigració i d'Identitat Nacional. L'objectiu d'aquesta insòlita cartera és controlar els fluxos migratoris, afavorir la integració, promoure la identitat francesa i encoratjar el codesenvolupament”.

A mi em dóna la sensació que això és amagar i maquillar un Ministeri d'Immigració.

El diari espanyol El País, al dia 8 de febrer de 2010 publicava:

“La primera acció del Ministeri de la Immigració, de la Integració, de la Identitat Nacional i del Codesenvolupament va ser expulsar uns 25.000 estrangers sense permís de residència. Més recentment, entre el 2 de novembre i el 31 de gener de 2010, aquest ministeri va proposar un debat sobre la identitat nacional francesa. El resultat del qual van ser diferents propostes com:

- **propiciar el cant de La Marsellesa a les escoles,**
- **col·locar la bandera tricolor en els frontispicis dels instituts i centres educatius de França,**

Jo hi estic d'acord

- **reforçar l'autoritat del mestre**
- **obligar a firmar un contracte de deures i drets als nous francesos, considerat una cerimònia de “naturalització” per a convertir-se en ciutadà francès**

Això és part del teatre, això no porta a res

En definitiva, es va concloure que ser francès era:

- **saber llegir i escriure la llengua francesa,**
- **enarborar la bandera**
- **cantar La Marsellesa als actes patriòtics i esportius,**
- **conèixer la història de la república,**

- respectar l'Estat de dret,
- sentir-se orgullós del país
- i estimar la geografia gala”.

Es podria pensar que la identitat nacional és un tema de dretes però al programa electoral de les eleccions franceses de 2007, la candidata socialista, Ségolène Royal, va suggerir al seu electorat la idea de tenir una bandera francesa i cantar l'himne nacional als mítings.

Això d'acord, tots aquest elements que he citat jo, també són importants, aquests altres són secundaris, dono més valor a la filosofia de la història i a la filosofia o projecció de cara al futur, un projecte de futur, aquests són per mi, els fonaments, tot i que evidentment ajuda la bandera i els símbols.

I jo crec que el problema que tenen aquests Estats, que se n'han donat compte ara, és el que dèiem abans, és la immigració massiva, mentre era petita, que venien aquí, per exemple quan van venir els argelins, després de la guerra dels argelins no va passar res, es van integrar i tot això. El problema és que no hi ha temps, en una comunitat no hi ha temps per absorbir i per interioritzar, és una llei física això, normalment quan hi ha una massa d'immigrants que venen, mai les majories s'integren a les minories, és al revés.

Què és el que està passant aquí a Andorra? o sigui que les immigracions, sobretot l'espanyola, ens estem els “originaris” d'aquí ens estem integrant dins, diguem-ne dins l'essència catalana, i alguns espanyola i altres portuguesa i o sigui, que de mica en mica anem passant amb aquesta identitat i l'andorrana es va reduint, i això és un perill enorme qualsevol mesura i és ara que se'n comencen a donar-se'n compte.

Aquest discurs del Sarkozy a mi em dona la sensació que és la manera de maquillar un ministeri de la immigració que pari la immigració o que controli més la immigració. És a dir, que tot això s'acabarà a la llarga, no s'atreveixen a dir-ho, sinó a reduir les immigracions, és a dir, a controlar els fluxes migratoris.

De seguida la gent patim d'un complex que ens tracten de racistes. No, no som racistes, jo estic contra el flux migratori, contra la massa, jo tinc companys, ... si

entren 10 portuguesos o 10 moros i és un flux cada any, a mi no em fa res, i hi ha temps, per absorbir, a mi no em fa res que vinguin els moros i els negres i tot això, no és una qüestió de raça, sinó de flux migratori. Perquè és clar, aquí encara hem tingut sort que la immigració ha estat, diguem-ne comunitària, d'entre la comunitat. Perquè imagina't que tots els estrangers que haguessin vingut aquí, haguessin vingut d'una altra religió o xinesos, o una altra cosa, això era impossible, que ja haguéssim desaparegut, és a dir, que els fluxes migratoris, els Estats els han de controlar. És difícil perquè l'economia mana, i és aquest el problema perquè no hi ha solució. Arreglem un problema i en creem un altre. És on estem.

És evident que no es pot créixer tant, o una cosa o una altra, si volem créixer en economia hem d'acceptar la pèrdua d'identitat, això és claríssim, tot el que fem i ho vestim d'una manera o altra, doncs, ho vestim, però és inevitable, en tant necessitem els fluxes migratoris no tindrem identitat.

Salvat, per exemple, en una crisi econòmica i cuidado, no estic a favor del que diré, és a dir, si hi hagués una crisi econòmica i tota aquesta gent marxés, ens purgaríem en aquest sentit, i quedarien aquí els immigrants que han estat assimilats, marxarien tots els no identificats i no assimilats i amb això seria en aquest aspecte sol, cuidado i que no es digui que jo estic a favor, sinó que en aquest aspecte seria una mesura bona de la crisi una conseqüència bona de la crisi, perquè als que es quedarien els hi seria molt més difícil de marxar, perquè haurien interioritzat les pautes de conducta de la societat d'acollida.

En un article que vostè Sr. Òscar va escriure a la jornada de la Societat Andorrana de Ciències sobre andorranització posava de manifest la necessitat de fer polítiques assimiladores i no només integradores ja que sinó els immigrants i la segona generació se seguien nodrint de referents dels seus progenitors que estaven molt allunyats del que és la cultura, la història, la llengua i els símbols andorrans i per tant, de la mateixa identitat, filosofia, política i sentiment de pertànyer i vincular-se a Andorra.

Abans dèiem que l'Estat unia als seus ciutadans mitjançant un contracte per a construir un projecte comú de futur. L'educació, de ben segur que no s'escapa d'aquest projecte comú que construeix l'Estat. Per tant, es considera una necessitat EDUCAR d'acord amb les premisses del projecte així com en la INTERIORITZACIÓ dels valors (que es transmeten mitjançant l'educació que no han de passar forçosament dins l'escola, els valors intergeneracionals de la família, dels avis cap als néts) i tradicions per, d'aquesta manera adoptar les normes de COMPORTAMENT per les quals es manté la COMUNITAT.

Aquest aspecte, jo el considero inclús prioritari a l'educació a l'escola, la intercomunicació social entre les comunitats, per mi tot és important, més que el fet de l'educació, la intercomunicació social sigui a l'escola o sigui entre generacions, entre comunitats, és més important, jo ho posaria a davant de l'educació puntual a l'escola, a la història.

La interiorització d'aquesta educació d'acord al projecte nacional es fa al sistema educatiu andorrà així com als altres sistemes educatius estrangers per mitjà del programa de formació andorrana i també passa per la comunitat. El que intenta aquesta educació és vincular a la persona a la comunitat mitjançant la transmissió de capital simbòlic, història, geografia, llengua, institucions, medi, sentiment, filosofia. Ens caldria saber però, si tots els escolars tenen igualment INTERIORITZADES aquestes pautes o per contra, si s'observen diferències i a què són degudes. Si els escolars de l'escola andorrana se senten més vinculats al projecte comú de país o no, o sent senten els del sistema educatiu estranger. Tenim el programa d'andorranització als dos sistemes estrangers i tenim una escola nacional, però no sabem quins efectes ha tingut això en la interiorització d'aquestes pautes i conductes per estar d'acord amb la convivència de la comunitat i per sentir-se més pròxim, d'entendre la cultura i sentir-se identificat.

Amb això el Govern hauria de tenir un sistema d'anàlisi i d'avaluació.

Qui educa aquest projecte comú vinculat a la comunitat i als interessos estatals i que es fusiona amb cada identitat particular, l'escola o la família?

La família és important i l'escola en segon lloc.

És l'escola andorrana la que més s'aproxima aquesta educació consensuada del projecte comunitari, perquè no sabem qui té més influència en aquesta educació, si és l'escola o la família, però que passa en una segona i en una tercera generació, qui dóna el referent?

L'avaluació aquesta no seria per un any o dos, sinó ha de ser una avaluació constant, per generacions.

El programa d'andorranització que es porta a terme als sistemes educatius espanyol i francès asseguren aquesta educació de la comunitat andorrana d'igual manera que l'escola nacional?

Jo no sé com està la situació actual

Hi ha alguna mesura per avaluar aquest grau d'andorranitat, quins serien els elements que s'haurien de tenir en compte per mesurar aquest grau d'andorranitat?

Això està descobert, no hi he profunditzat, que Catalunya ho té bastant elaborat. Un test, no sé com. Hi ha d'haver organismes que analitzen i avaluen el grau de sentiment. Perquè jo ho puc fer, per estar per casa, jo agafo un tio i li pregunto que llegeix, lo que veu i li faig quatre preguntes, potser no profunditzar però ja sabré veure, no el seu grau precís, però tindrè un feeling de si està integrat o no.

Josep Manel Ballarín va fer una tesi sobre la identitat cultural andorrana i va elaborar un qüestionari de coneixement cultural del país i en funció del grau de coneixement podia deduir que aquella persona era més o no andorrana. És fiable això?

Per coneixements jo no avaluaria sinó per sentiments. Ara en les preguntes del coneixement sabràs intuïtivament el sentiment, segons et contesti l'interlocutor. Quan et deia que jo no tinc cap dificultat a parlar i saber amb 4 o 5 preguntes que em contestarà bé o malament si està integrat o no. Per exemple, jo formava part del Tribunal d'Assimilació i una vegada va venir un pastor, que és d'aquí de Sant Julià i li fèiem preguntes dels emprius, i diu, "és aquesta òstia que hi ha entre Sant Julià i Andorra". És que no sap el que són els emprius, i dius, aquest no està integrat, perquè no ha sabut respondre, i està perfectament integrat, el que passa és que amb un pastor no li demanis una definició, que igual un advocat també te la farà malament, però ell sap que està perfectament integrat, fent preguntes així sabràs el seu sentiment si està integrat o no, si està assimilats o no.

Però avaluar per preguntes o un test, si ha contestat bé aquesta pregunta o totes i té un 10, no, fatal, perquè llavors hi ha gent que tenen molta memòria i et contestaran totes bé però no estan assimilats ni integrats.

El tribunal d'assimilació, en què consisteix?

En l'època dels Consellers hi havia una comissió que érem consellers generals, que tots els que complien el reglament, no sé si 5 o 10 anys de residència, volien fer-se andorrans o els casats amb pubilla, havien de passar pel tribunal que érem els mateixos polítics i això va degenerar.

Perquè eren vots potencials i quan venia, i et deia que era d'aquí li deies, et faré aquestes preguntes, normalment surten aquestes, perquè ja venien preparats i això va degenerar.

Però una bona forma, i és clar els polítics no ens ho vam deixar prendre de les mans, i jo vaig proposar en un cert moment fer-ho amb professionals neutres que no fossin polítics els que fessin aquestes preguntes i determinessin el grau d'assimilació. I és clar, els polítics van dir que no, perquè controlar els possibles vots era bàsic. Això ho vam inventar aquí a Andorra als anys 70 i pico, això es

continua fent però ara no sé com el formem, i a França o Alemanya, ho han instal·lat ara els tribunals d'assimilació.

És a dir, el tribunal d'assimilació si hem preguntes, si és el que jo vaig viure, és nefast perquè era una corruptela en aquest sentit. No sé com funciona ara. Ara, un tribunal d'assimilació neutre per professionals de fora, anònim, jo crec que seria vàlid per concedir la nacionalitat i jo crec que seria bàsic.

Quins són els criteris a nivell personal que ha d'acomplir una persona per pertànyer al grup nacional, al grup d'Andorra?

Això és molt difícil de dir, perquè per uns seran uns i pels altres seran uns altres, això no és matemàtic és a dir, per arribar a l'assimilació, que és l'objectiu final, és una qüestió de sentiment, i com arribes amb aquests sentiments? No ho sé. Cada persona es vincula amb moltes coses. Com arribes a un sentiment d'amor? Hi ha moltes coses, com ho defineixes això? I és lo mateix com arribes a un sentiment de nacionalitat o de pertinença? És molt difícil i a més no és matemàtic, perquè cada persona per arribar al sentiment hi pot arribar de maneres diferents.

Quins són els criteris necessaris per ser considerat part integrant del grup d'andorrans o part exclosa?

En tot cas no ho farà l'interès, mai, perquè l'interès és negatiu per l'assimilació, perquè jo sóc andorrà perquè m'interessa ser andorrà. Doncs perdoni, i en el moment que se li demani sacrifici, llavors ja no sóc andorrà.

És a dir, un andorrà ha d'estar a les verdes i a les madures. És un orgull nacional, el sentiment d'Andorra.

Una vergonya nacional seria un acte concret de la comunitat que decidís l'holocaust nazi. Per una comunitat és una vergonya, anar contra uns principis d'aquesta comunitat.

Hi ha alguna cosa en el moment en què actualment la comunitat andorrana en aquests moments de crisi, vagi en contra dels seus principis o valors?

Essencialment no, puntualment a coses esporàdiques sí. Per exemple, fer massa cas de la globalització o integrar-se a la comunitat europea. Això ja són valoracions puntuals polítiques, que pots estar a favor o en contra. Jo no crec que hagi anat en contra dels principis generals, ni contra la llibertat ni contra la democràcia, almenys històricament dels dos o tres segles passats haguem de no sentir orgullosos de res.

Quins serien els esdeveniments històrics que han pogut enemistar a uns grups dels altres i han pogut crear majories i minories?

Això a cada època d'eleccions s'ha produït. A la guerra dels carlins, la guerra d'Espanya, l'europea, el més fort del segle passat va ser la revolta pel sufragi universal al 33. Això és el joc polític, en el moment que hi ha eleccions uns guanyen i uns perden, per tant estan enfrontats, però això és circumstancial.

Quins són els elements constituents essencials i diferenciadors de la identitat andorrana?

Primer és el concepte d'Estat que no depenem d'òrgans institucionals d'altres països, és el més diferenciador. L'altre té diferències més subtils que algunes les compartim amb les comunitats veïnes, em refereixo al Pirineu, al caràcter d'alta muntanya que el compartim. Un altre és la llengua que el compartim i és diferenciadora. Els símbols i després els valors, que tenim diferents, l'esperit muntanyenc que compartim amb els de la Seu, de sacrifici, valors específics que són fàcils relativament de determinar pel context, es mou dins del concepte de valors que no és exclusiu específicament d'Andorra, sinó que el compartim amb tot el Pirineu. Però aquí potser, pel fet que som una comunitat geogràficament i institucionalment diferent, potser es veuen més.

Com es pot mesurar el sentiment o grau d'assimilació?

Impossible matemàticament

Quins són els principals descriptors?

El tribunal d'assimilació és una mesura imperfecta perquè és corrupta. Si hi hagués una màquina de l'assimilació, seria perfecte, estaria acabat, perquè t'enxufes com la pressió, però això és impossible. Però encara és més

impossible, que ho valorin sobretot polítics. Jo crec que si pot arribar, no amb una exactitud, a través d'un tribunal o examinadors imparcials. Jo crec que si pot arribar i les preguntes han de ser diferents, com per exemple, portar una conversa.